

ЕВРОПСКА КОМИСИЈА

Брисел, 10.11.2015 год.
СВД (2015) 212 конечна верзија

**РАБОТЕН ДОКУМЕНТ НА СЛУЖБИТЕ НА КОМИСИЈАТА
ИЗВЕШТАЈ ЗА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА 2015**

во прилог на

**СООПШТЕНИЕТО НА КОМИСИЈАТА ДО ЕВРОПСКИОТ ПАРЛАМЕНТ, ДО СОВЕТОТ, ДО ЕВРОПСКИОТ
ЕКОНОМСКО-СОЦИЈАЛЕН КОМИТЕТ И ДО КОМИТЕТОТ НА РЕГИОНИТЕ**

Стратегија за проширување

{КОМ (2015) 611 конечна верзија}

{СВД (2015) 210 конечна верзија}

{СВД (2015) 211 конечна верзија}

{СВД (2015) 213 конечна верзија}

{КОМ (2015) 214 конечна верзија}

{КОМ (2015) 215 конечна верзија}

{КОМ (2015) 216 конечна верзија}

(РАБОТЕН ПРЕВОД)

Секретаријатот за европски прашања интервенираше во текстот, заменувајќи ја референцата „Поранешна Југословенска Република Македонија“ со уставното име „Република Македонија“.

Содржина

1. ВОВЕД.....	4
1.1. Контекст	4
1.2. Резиме на извештајот	4
2. ПОЛИТИЧКИ КРИТЕРИУМИ.....	7
2.1. Демократија.....	7
2.2. Реформа на јавната администрација	11
2.3. Владеење на правото	14
2.4. Човекови права и заштита на малцинствата	24
2.5. Регионални прашања и меѓународни обврски	27
3. ЕКОНОМСКИ КРИТЕРИУМИ	30
3.1. Постојење на функционална пазарна економија	30
3.2. Капацитет за справување со конкурентскиот притисок и пазарните сили во Унијата.....	37
4. СПОСОБНОСТ ДА СЕ ПРЕЗЕМАТ ОБВРСКИТЕ ОД ЧЛЕНСТВОТО.....	41
4.1. Поглавје 1: Слободно движење на стоки.....	41
4.2. Поглавје 2: Слобода на движење на работници	42
4.3. Поглавје 3: Право на основање и слобода на давање услуги	42
4.4. Поглавје 4: Слободно движење на капитал.....	43
4.5. Поглавје 5: Јавни набавки	44
4.6. Поглавје 6: Право на трговски друштва	46
4.7. Поглавје 7: Право на интелектуална сопственост.....	46
4.8. Поглавје 8: Политика на конкуренција	47
4.9. Поглавје 9: Финансиски услуги	48
4.10. Поглавје 10: Информатичко општество и медиуми	49
4.11. Поглавје 11: Земјоделство и рурален развој.....	50
4.12. Поглавје 12: Безбедност на храна, ветеринарна и фитосанитарна политика....	51
4.13. Поглавје 13: Рибарство.....	52
4.14. Поглавје 14: Транспортна политика.....	53
4.15. Поглавје 15: Енергетика	54
4.16. Поглавје 16: Оданочување.....	55
4.17. Поглавје 17: Економска и монетарна политика.....	56
4.18. Поглавје 18: Статистика.....	57
4.19. Поглавје 19: Социјална политика и вработување.....	58

4.20.	Поглавје 20: Претпријатија и индустриска политика	60
4.21.	Поглавје 21: Трансевропски мрежи	61
4.22.	Поглавје 22: Регионална политика и координација на структурни инструменти 62	
4.23.	Поглавје 23: Судство и фундаментални права.....	63
4.24.	Поглавје 24: Правда, слобода и безбедност	76
4.25.	Поглавје 25: Наука и истражување	81
4.26.	Поглавје 26: Образование и Култура	81
4.27.	Поглавје 3.27 Животна средина и климатски промени	82
4.28.	Поглавје 28: Заштита на потрошувачи и здравствена заштита	84
4.29.	Поглавје 29: Царинска унија.....	86
4.30.	Поглавје 30: Надворешни односи.....	87
4.31.	Поглавје 31: Надворешна, безбедносна и одбранбена политика	87
4.32.	Поглавје 32: Финансиска контрола	88
4.33.	Поглавје 33: Финансиски и буџетски одредби	90
	Анекс I - Односи меѓу ЕУ и Република Македонија.....	92
	Анекс II - Статистички анекс.....	94

1. ВОВЕД¹

1.1. Контекст

Европскиот совет во декември 2005 година ѝ додели на Република Македонија статус на земја-кандидат. Спогодбата за стабилизација и асоцијација (ССА) помеѓу Република Македонија и ЕУ влезе во сила во април 2004 година. Во 2009 година Комисијата за првпат му даде препорака на Советот да започне пристапни преговори со земјата.

Во периодот за кој се известува доминираше сериозна политичка криза во земјата. На 2 јуни и 15 јули, Европската комисија и пратеници од Европскиот парламент беа олеснувачи за постигнување договор меѓу политичките партии за завршување на кризата, а Европската комисија ги достави „Итните реформски приоритети“ за системските институционални слабости што произлегоа од кризата за коишто владата и сите други политички учесници се заложиле да ги исполнат.

1.2. Резиме на извештајот

Во однос на **политичките критериуми**, сериозните предизвици за коишто се известуваше претходните години беа потенцирани со најдлабоката политичка криза од 2001 година со следените комуникации, во што очигледно биле инволвирани високи владини функционери, кои сугерираат прекршување на фундаменталните права, мешање во независноста на судството, слободата на медиумите и изборите, како и политизација и корупција. Загриженоста за сите овие прашања беше изнесена во претходните Извештаи за напредок. Прекилот на политичкиот дијалог и потешкотиите за постигнување консензус за одредени прашања уште еднаш ја истакнаа политичката култура на поделби во земјата.

Врз основа на договорот постигнат со посредство на Комесарот, со помош на тројца пратеници од Европскиот Парламент, во јуни/јули, пратениците од најголемата опозициска партија се вратија во Собранието на 1 септември, по бојкот од повеќе од една година. Бојкотот сериозно влијаеше на надзорната функција на институцијата врз извршната власт. Другите клучни тела не успеаја да спроведат ефикасен надзор. Започна да се работи на спроведување на политичкиот договор. Спроведувањето треба да продолжи и треба повеќе да се работи на „Итните реформски приоритети“² за да се испорачаат резултатите за овие и другите претходно поставени реформски цели.

¹ Овој извештај го опфаќа периодот од октомври 2014 година до септември 2015 година. Се заснова на придонеси од различни извори, вклучително придонеси од Владата на Република Македонија, земјите-членки на ЕУ, извештаи на Европскиот Парламент и информации од различни меѓународни и невладини организации. По правило, законодавството или мерките што се во фаза на подготовка или што чекаат одобрение од Собранието не се земени предвид.

² Итни реформски приоритети: http://ec.europa.eu/enlargement/news_corner/news/news-files/20150619_urgent_reform_priorities.pdf. Препораки на Експертска група на високо ниво: http://ec.europa.eu/enlargement/news_corner/news/news-files/20150619_recommendations_of_the_senior_experts_group.pdf

Меѓуетничката ситуација и понатаму е кривка. Прегледот на Охридскиот рамковен договор, со кој се заврши конфликтот од 2001 година и кој обезбедува рамка за меѓуетничките односи, треба да се заврши.

По големата полициска акција во населба со етнички Албанци во Куманово што однесе 18 животи, сите политички лидери во земјата повикаа на смирување на состојбата и потенцираа дека на овој инцидент не треба да се гледа како на меѓуетнички. Настаните во Куманово сè уште треба целосно да се истражат.

Организациите на граѓанското општество имаа конструктивна улога во контекст на кризата барајќи одговорност од политичарите од сите етнички заедници. Во исто време организациите продолжуваат да ја изразуваат нивната загриженост за тешката клима во којашто функционираат и ограничената заложба на власта за дијалог, како и јавните напади од политичарите и провладините медиуми.

Земјата е умерено подготвена во областа на реформата на јавната администрација. Има напредок кај одредени прашања. Сепак, загриженоста за политизацијата се засили од содржината на прслушуваниите разговори, а вработувањето засновано на заслуги и понатаму се запоставува. Довербата на јавноста во функционирањето на институциите еродираще дополнително. Беа преземени чекори за да се реформира управувањето со јавните финансии, но сè уште е потребно да се воспостави и да се подобри среднорочна буџетска рамка и фискална транспарентност.

Правосудниот систем на земјата има одредено ниво на подготвеност. Состојбата се уназадува од 2014 година, затоа што достигнувањата на реформскиот процес од претходната декада се сериозно поткопани од реалната и можната политичка вмешаност во работата на правосудството. Индикациите за несовесно работење и прекршување на законот што произлегоа од следењето на комуникациите сè уште треба целосно да се истражат. Властите сега треба да покажат вистинска политичка волја за да обезбедат целосна независност на правосудниот систем, вклучително и да му дозволат на новоназначениот Специјален обвинител да работи непречено во истражувањето на прслушуваниите разговори и нивната содржина.

Во однос на борбата против корупцијата, постигнато е одредено ниво на подготвеност. Законодавните и институционални достигнувања, сепак, беа засенети од недостигот на политичка волја и од политичкото мешање во работата на релевантните тела, особено во случаи од висок профил. Сè уште треба да се воспостави евиденција на ефикасно гонење, особено за корупција на високо ниво.

Во борбата против организиран криминал, земјата постигна одредено ниво на подготвеност. Сè уште треба да се воспостави доволен капацитет и експертиза за да се спроведуваат финансиски истраги и конфискување на имот на систематски начин.

Правната рамка за заштита на човековите права во голема мера е во согласност со европските стандарди. Сепак, недостига спроведување, особено во областа на реформата на затворите, интеграцијата на Ромите, правата на детето и лицата со посебни потреби. Заедницата на лезбејките, геј, бисексуалците, транссексуалците и интерсексуалците (ЛГБТИ) и понатаму страда од медиумските содржини со дискриминација и хомофобија. Земјата покажува одредено ниво на подготвеност во однос на слободата на изразување. Практикувањето на оваа слобода, сепак, е сериозен проблем во тековната медиумска култура и политичка клима, а земјата продолжи да уназадува во оваа област. Обидите да се ограничи известувањето на медиумите за прашања од јавен интерес се загрижувачки.

Земјата генерално одржува добри односи со другите земји од процесот на проширување

и има активна улога во регионалната соработка. Преземени се чекори за да се подобрат добрососедските односи. Прашањето за името со Грција треба да се реши итно.

Во однос на **економските критериуми**, Република Македонија има добро ниво на подготвеност во развивањето на функционална пазарна економија. Земјата има придобивка од стабилна макроекономска средина, поддржана од стабилна монетарна политика, погодни услови за влез на пазарот, и стабилен правен систем. Имаше одредено назадување во управувањето со јавните финансии. Среднорочните фискални цели беа релаксирани, составот на јавно трошење останува насочен кон трансфери и субвенции, и развојот на севкупниот јавен долг, како и неговата транспарентност, продолжуваат да загрижуваат. Буџетот треба повеќе да биде насочен кон раст и вработување, и треба да се подобри неговото севкупно изготвување, транспарентност и спроведување. Високото ниво на нефункционални заеми го ограничи обезбедувањето на кредити и за тоа е потребно дополнително политичко дејствување. Невработеноста и понатаму е висока со 28%.

Економијата е умерено подготвена да се справи со конкурентскиот притисок и пазарните сили во рамки на Унијата. Имаше одреден напредок во диверсифицирањето на извозната структура како резултат на директните инвестиции; трговските и инвестициски врски со ЕУ дополнително се зајакнаа. Сепак, земјата треба да го подобри вработувањето на луѓето, особено младите, преку подобро усогласување на образованието со потребите на пазарот на трудот, да ги подобри врските меѓу странските директни инвеститори и националната економија, и подобро да го приоритизира инвестирањето.

Во однос на способноста **да ги преземе обврските на членството**, земјата има релативно добро ниво на усогласеност со *acquis*. Потребно е поголемо фокусирање на административниот капацитет и ефикасното спроведување. Во повеќето области, земјата е умерено подготвена, вклучително во областа на јавни набавки, статистика и финансиска контрола. Потребни се дополнителни напори во сите области, особено во оние неколку области во коишто земјата е во рана фаза на подготвеност.

Приливот на мигранти од разна структура се зголеми драматично, создавајќи значително оптоварување на рамката за азил и миграции на земјата. Властите преземаат мерки за да обезбедат побезбедно минување на државјаните на трети земји низ нивната територија и обезбедија засолништа и хуманитарна помош, со поддршка на ЕУ, како и со поддршка од други.

2. ПОЛИТИЧКИ КРИТЕРИУМИ

2.1. Демократија

Оваа година Република Македонија се соочи со својата најлоша политичка криза од 2001 година. Политичката култура на поделби, недостатокот на компромис и прекилот на дијалогот доби форма на континуирана и долготрајна политичка криза, вклучувајќи бојкот на Собранието од страна на главната опозициска партија³ и дополнителна ерозија на довербата во јавните институции. Кризата дополнително се продлабочи со објавувањето на следените разговори кои вклучуваат високи владини функционери и функционери на владејачката партија, кои сугерираат прекршување на фундаменталните права, мешање во судската независност, слободата на медиуми и изборите, како и политизација и корупција во различни области. И во претходните Извештаи за напредок беше изнесена загриженост во однос на сите овие прашања. Македонската Влада, Собранието и соодветните надзорни тела не успеаја да реагираат соодветно на откритијата.

Како одговор, Комисијата изготви „Итни реформски приоритети“ засновани делумно на нејзините претходни препораки и делумно на препораките обезбедени од страна на група независни експерти на високо ниво за владеење на правото повикани да ја анализираат состојбата. Независните експерти утврдија значителни недостатоци во областа на следење на комуникациите, правосудството и обвинителството, надворешниот надзор од страна на независните тела, изборите и медиумите⁴. Паралелно, Комесарот, со помош на тројца пратеници од Европскиот парламент, беа олеснувачи за политички договор во јуни/јули. Лидерите на четирите најголеми партии се обврзаа, меѓу другото, за преодна влада која ќе подготви предвремени парламентарни избори во април 2016 година. Досега не се спроведени сите елементи од договорот и пробиени се бројни рокови. Лидерите, исто така, се обврзаа да ги спроведат сите препораки на Комисијата поврзани со системските прашања во владеењето на правото (Итни реформски приоритети); спроведувањето на истите беше полесно започнато, но без значителни резултати до денес.

Избори

Недостатоците во врска со изборите, претходно искажани од страна на ОБСЕ/ОДИХР и други сомневања, беа рефлектирани во содржината на следените комуникации. Соодветните Итни реформски приоритети треба да бидат спроведени.

Овие комуникации вклучуваа дискусии за манипулација со Избирачкиот список, купување на гласови, заплашување на гласачи, вклучително закани кон државни службеници и компании, како и спречување на гласачи да го дадат својот глас. Како што е утврдено во „Итните реформски приоритети“, неисполнетите препораки на ОБСЕ/ОДИХР треба целосно да се спроведат пред одржувањето на предвремените избори во април 2016 година. И покрај обврските од политичкиот договор, преговорите за изборните реформи беа долги и тешки. Политички и правни дејствија се потребни повеќе отколку законодавство за решавање на другите прашања кои беа изнесени на

³ Социјалдемократски сојуз на Македонија (СДСМ)

⁴ На овие прашања и препораките за разрешување на состојбата се упатува во овој извештај.

виделина.

Собрание

Тековната криза ја нагласи потребата Собранието значително да ја подобри својата функционалност како форум за конструктивен политички дијалог и претставување, како и неговите законодавни и надзорни функции. Ова треба да вклучи веродостоен функционален надзор над работата на разузнавачките служби и капацитет за следење на заштитата на човековите права и фундаментални слободи во земјата. Отсуството на главната опозициска партија за време на поголемиот дел од периодот за кој се известува го намали квалитетот на реформите и го попречи функционирањето на контрола и рамнотежа.

Работата на Собранието продолжи сериозно да биде попречена од страна на политичката криза, вклучително отсуството на најголемата опозициска партија СДСМ, во период од 16 месеци пред да се врати во Собранието на 1 септември. Како резултат на тоа, Собранието не успеа да ја обезбеди потребната контрола и рамнотежа на извршната власт, најочигледно во однос на надзорот над разузнавачките служби во сржта на следењето на комуникациите. Во текот на летото, двете релевантни комисии за надзор беа повторно активирани, сега под раководство на опозицијата, но сè уште останува да биде воспоставена Анкетна комисија за следење на комуникациите (Итни реформски приоритети).

Препораките дадени во август 2013 година од страна на Анкетната комисија за настаните во Собранието од 24 декември 2012 година не беа финализирани поради повлекувањето на СДСМ од релевантната работна група во октомври 2014 година и сè уште останува повторно да отпочне со работа (Итни реформски приоритети). Спроведувањето на овие препораки значително би го подобрило функционирањето на Собранието и распоредот на неговата работа. Консултации во врска со предложените законски и уставни измени беа спроведени низ неколку јавни дебати со учеството на организациите на граѓанското општество и академската јавност. Комисијата за европски прашања разгледа 11 закони според Националната програма за интеграција во ЕУ. Сепак, честите измени на штотуку донесените закони, вклучително нивното укинување, укажува на недостатоци во изготвувањето на политиките, консултациите и законодавните процеси. Конструктивен состанок на Националниот совет за европска интеграција се одржа на 18 септември по повод состанокот на Претпристапниот дијалог на високо ниво.

Владеење

Владеењето на земјата беше под влијание на тековната политичка криза и доведено во прашање од страна на откритијата за неетичко однесување, нелегални активности, па дури и потенцијални кривични дела. Само ограничена политичка одговорност беше преземена преку оставките на двајца министри и директорот на разузнавачката служба. Потребно е да се постапи во однос на неуспехот за надзор од страна на клучните тела и сите независни регулаторни, надзорни и советодавни тела треба да бидат во можност да ги извршуваат нивните функции проактивно, ефективно и без политички притисок. Меѓуетничките тензии ја истакнаа потребата за целосно спроведување на Охридскиот рамковен договор.

Владината коалиција помеѓу ВМРО-ДПМНЕ⁵ и ДУИ⁶ остана стабилна, иако силно

⁵ *Внатрешна македонска револуционерна организација – Демократска партија за*

затегната од страна на кризата. Во мај коалицијата го загуби двотретинското мнозинство потребно за клучни одлуки, со излегување на пратеник од партијата ДОМ⁷ од коалицијата на ВМРО-ДПМНЕ како политичка последица од откритијата. Министерот за внатрешни работи, Министерот за транспорт и врски, како и директорот на разузнавачката служба дадоа оставки откако беа откриени следените комуникации.

Од месец мај, опозицијата организираше неколку демонстрации како протест против недостатокот на транспарентност и нивото на влијание на власта врз донесувањето одлуки. Исто така имаше зголемен број на демонстрации кои беа насочени кон недостатокот на консултации при креирањето на политики од страна на владата за закони кои се укинати или суспендирани.

Меѓуетничката природа на владината коалиција беше фактор кој придонесе за **меѓуетничка стабилност**. Лидерите на четирите најголеми политички партии се обврзаа, во политичкиот договор од 2 јуни, целосно да го спроведат Охридскиот рамковен договор, со кој беше завршен конфликтот од 2001 година и кој ја обезбедува рамката за зачувување на меѓуетничкиот карактер на општеството. Сепак, останува недостатокот на доверба помеѓу заедниците, и меѓуетничките тензии. Потребни се дополнителни иницијативи за унапредување на добри меѓуетнички односи и инклузивно мултиетничко општество. Долго ветуваниот преглед на спроведувањето на Охридскиот рамковен договор, вклучувајќи и препораки за политики, треба итно да се заврши и да се постапи по него. Како и во претходните години, политичките лидери и лидерите на заедниците успешно се справуваа со потенцијалните меѓуетнички инциденти.

Сериозните настани во Гошинце и Куманово создадоа загриженост и покренаа прашања кои сè уште останува да бидат темелно и транспарентно истражени.

И покрај отсуството на најголемата опозициска партија во Собранието беа предложени **Уставни измени** од страна на Владата во широк спектар на области. Ниту предложените измени, ниту поврзаното законодавство за спроведување, не беа донесени од страна на Собранието од причина што не можеше да се достигне двотретинско мнозинство. Иако имаше широка консултација на јавноста и дебата за предлозите, загриженоста изразена од страна на Европската комисија во врска со нивната компатибилност со *acquis*, сè уште не е разрешена.

Децентрализацијата на власта е од особена важност, бидејќи е клучен елемент на Охридскиот рамковен договор (види, исто така, *2.4 Охридски рамковен договор*). Една општина (Пласница) сè уште ја нема завршено втората фаза од фискалната децентрализација. Постигнат е одреден напредок со донесувањето на Стратешката програма за децентрализација 2015-2020 и Акцискиот план за истата. Сепак, процесот на децентрализација треба да биде подобро координиран и потребни се напори за да се обезбеди дека особено руралните општини ја имаат финансиската одржливост за извршување на надлежностите пренесени на нив. Распределбата на капиталните средства на општините треба да се врши на потранспарентен и координиран начин. Исто така, потребно е повеќегодишното буџетско планирање и подобро собирање на статистички

македонско национално единство

⁶ Демократска унија за интеграција

⁷ Демократска обнова на Македонија

податоци на локално ниво. Загриженост создава тоа што некои општини управувани од опозицијата биле предмет на непропорционален број на инспекции.

Извештајот на експертите на високо ниво за владеење на правото укажа на неуспехот на независните надзорни и контролни тела ефективно да постапат во однос на откритијата поврзани со следењето на комуникациите (Итни реформски приоритети). Општо земено, сите независни регулаторни, надзорни и советодавни тела треба да бидат во можност да ги спроведуваат своите надлежности на проактивен и ефективен начин, без надворешен притисок и без да применуваат несоодветно политичко самоограничување, или да го толкуваат нивниот сопствен мандат на претерано формален начин. Овие тела ги вклучуваат Државната изборна комисија, Државната комисија за спречување на корупција, Агенцијата за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги, Народниот правобранител, Судскиот совет и Советот на јавни обвинители и Државниот завод за ревизија.

Граѓанско општество

Иако е постигнат одреден напредок, Организациите на граѓанското општество (ОГО) продолжија да изразуваат сериозна загриженост околу тешката клима во која работат. Тие известуваат дека се предмет на остри критики од страна на политичари и на провладините медиуми, како и за ограничена посветеност на владата за дијалог. За време на политичката криза од 2015 година, организациите на граѓанското општество често имаа конструктивна улога преку организирање на бројни мирни протести без етнички линии, и бараа поголема одговорност на политичарите. Граѓанското општество, исто така, покажа меѓуетничко единство по трагичните случувања од Куманово во пролетта 2015 година. Во исто време, политичка поларизација и поделба сè уште може да се забележи помеѓу ОГО кои ја поддржуваат власта и оние кои и се спротивставуваат. Националните власти треба да го вклучат граѓанското општество во креирањето на политиките и законодавството на поредовна основа и на ефикасен начин.

Зајакнато граѓанско општество е клучна компонента на секој демократски систем и треба да се признае и да се третира како такво од страна на државните институции. Обврзувачката рамка на правилата за државно финансирање на граѓанското општество, сепак, не е донесена, а системот за распределба на државни средства за граѓанското општество останува неефективен и неефикасен.

Недоволниот административен капацитет и недостатокот на посебен буџет во владиното одделение за соработка со НВО го попречуваат спроведувањето на Стратегијата за соработка со граѓанското општество 2012-2017. Соодветниот акциски план 2015-2017 сè уште не е донесен. Работната група за следење на Законот за здруженија и фондации не е основана од страна на Министерството за правда. Советот за соработка помеѓу владата и граѓанското општество сè уште не е основан, ниту работната група за следење на Законот за здруженија и фондации не е основана од страна на Министерството за правда.

Секретаријатот за европски прашања продолжува да го консултира граѓанското општество, вклучувајќи за прашања поврзани со финансиска поддршка, подготовката на Пристапниот дијалог на високо ниво претставувајќи добар пример. Општо земено, сепак, вклученоста на ОГО во креирањето на политиките и изготвувањето на законодавството останува недоволна. Единствениот електронски регистар на закони не се користи за онлајн консултации за повеќето нацрт-закони. Минималниот период за консултации и

обврската да се обезбеди повратна информација за коментари не се целосно усогласени. Кодексот на добри практики за учество на ОГО во процесите на креирање политики недоследно се спроведува. Локалната власт нема капацитет за да обезбеди соработка со ОГО.

Надзор над разузнавачките служби

Теоретски, земјата има воспоставен систем за надзор, кој не функционира во пракса во случајот на безбедносните и на разузнавачките служби. Собраниските комисии кои се одговорни за надзор над безбедносните и разузнавачките служби, од една страна, како и следењето на комуникациите за потребите на разузнавањето и спроведувањето на законот, од друга, се состануваат нередовно или воопшто не се состануваат во последните неколку години. Тие не ги исполнија нивните законски обврски за известување, не спроведоа инспекции (до оваа есен) и не го натераа Министерот за внатрешни работи или директорот на разузнавачката служба да се појави пред нив. Не е преземена доволна одговорност за сериозните пропусти во рамките на разузнавачката служба за да се спречи нелегалното следење на приватните комуникации на поединци во текот на еден подолг период. Мора да се спроведат јасните препораки за надзорот и реформите на разузнавачките служби содржани во Итните реформски приоритети.

2.2. Реформа на јавната администрација

Земјата е **умерено подготвена** во однос на реформата на нејзината јавна администрација. Постигнат е **одреден напредок** во законодавството и подобрување на обезбедувањето на услуги за граѓаните и деловните субјекти. Загриженоста за политизацијата се зголеми со содржината на протечените прислушувани разговори и одложувањето на целосното спроведување на новата законска рамка. Потребна е силна политичка волја за да се загарантира независноста на администрацијата и почитување на начелата на транспарентност, заслуги и правична застапеност. Во текот на наредната година, земјата особено треба:

- > да се справи со сериозната загриженост за политизацијата на јавната служба; да обезбеди целосно спроведување на начелата на отчетност, транспарентност и заслуги (*Итен реформски приоритет, вклучително и воведување на подобрен информатички систем за управување со човечки ресурси*);
- > да го суспендира и повторно да го разгледа спроведувањето на Законот за трансформација во редовен работен однос додека целосно не се испочитува начелото на заслуги (*Итен реформски приоритет*);
- > да донесе Стратегија за реформа на јавната администрација и Програма за реформа на управувањето со јавните финансии, која ќе одговори на идентификуваните слабости, вклучително и буџетската транспарентност.

Јавна служба и управување со човечки ресурси

Наменски, како и политички и арбитрарни вработувања се спроведуваа во голема мера. Новата законска рамка, која ги опфаќа Законот за административни службеници и Законот за вработените во јавниот сектор, која влезе во сила во месец февруари, треба да се справи со овој тренд, со тоа што создаде унифицирани правила за вработените во јавниот сектор на централно и на локално ниво. Сите подзаконски акти се донесени, вклучувајќи ја и методологијата за правична застапеност. Законите претставуваат подобрување, преку регулирање на **вработување засновано на заслуги, унапредување**

и отпуштање на јавните службеници на пониски позиции, но потфрлаат во однос на високите јавни службеници. Загриженоста продолжува во однос на транспарентноста на мобилноста на кадарот и можната злоупотреба на постапките за отпуштање.

Јавниот сектор е дополнително надуен со практиката на создавање на нови работни места врз политичка или социјална основа, особено пред новите закони да влезат во сила. Законот за трансформација во редовен работен однос беше донесен во февруари во скратена постапка и без претходна консултација со јавноста на национално ниво, а со партнерите од ЕУ само неколку дена пред денот на влегувањето во сила на рамковните закони. Овој закон ги заобиколува начелата на вработување засновано на заслуги со конвертирање на илјадници привремено вработени во државни службеници со постојано вработување, или вработени во јавниот сектор без јавен конкурс.

Додека вработувањето на претставници на најголемата мнозинска заедница расте, помалите заедници остануваат помалку застапени. Напорите за достигнување на целите на правична застапеност не ги земаат секогаш предвид реалните кадровски потреби на институциите и начелото на заслуги. Се зголеми бројот на вработени во јавниот сектор кои не мора да се појават на работа.

Надлежноста на Министерството за информатичко општество и администрација (МИОА) за координација и следење на **управувањето со човечките ресурси** е проширена за да ги покрие сите институции од јавниот сектор. Министерството е надлежно за обезбедување на навремени податоци во реално време за целата јавна служба. Вкупниот број на постојани и привремено вработени, од сите видови, треба да биде јавно достапен на редовна основа (*Итен реформски приоритет*). Не постои унифициран **систем на наградување** на државна служба, во јавниот сектор, што води кон недоследни нивоа на плата и ја попречува мобилноста. Внимателно следење на примената на законодавството е од клучно значење за справување со недостатоците.

Правото на континуиран **професионален развој** на државните службеници е делумно опфатено, а употребата на системите за е-учење е зголемена. Сепак, не постои централизирана база на податоци за обуки овозможени од страна на различни институции и сè уште не се обезбедени кумулативни податоци за обуките. Законодавството кое промовира **интегритет во јавната служба** има релативно ограничено влијание.

Развој и координација на политики

Правната рамка и институционалните структури се воспоставени за да обезбедат кохерентен **систем на креирање на политики**, вклучително за европска интеграција. Сепак, кадровската екипираност на клучните координативни функции е несоодветна. Воспоставен е систем за среднорочно планирање на политики, но секторското планирање не е добро развиено и стратегиите најчесто не се финансирани.

Утврдени се само некои елементи на **инклузивна политика и политика заснована на докази и развој на законодавство**. Министерствата генерално немаат внатрешни правила кои ги утврдуваат процесите за изготвување на политики и законодавство. Голем дел од државните службеници се фокусираат на спроведување на политиките, што негативно влијае на развојот на политиките и на административниот капацитет за

изготвување на политики и правни документи, вклучително оние кои се потребни за усогласување со *acquis*. Задолжителниот процес на меѓуресорски консултации и процесот на консултации на јавноста за политики и законодавство најчесто се недоволни, а учеството на јавноста е недоследно. Ова, на пример, доведе до големи протести и евентуално укинување на законодавство (*види Поглавје 26*). Задолжителната процена на влијанието на регулативата за законодавни предлози и предлози на политики не секогаш се спроведува во пракса, или со доволен квалитет. Процените на финансиското влијание најчесто не се изготвуваат, што претставува значителен недостаток.

Теоретски е обезбедена **јавна контрола над работата на владата**, затоа што владата е законски обврзана за следење и известување за спроведувањето на нејзината програма. Сепак, најголемиот дел од извештаите не се јавно достапни. Исто така, извештаите повеќе се фокусираат на квантитативните резултати, отколку на квалитативна процена дали целите на политиките се постигнати.

Отчетност на администрацијата

Организацијата на македонската администрација сè уште не обезбедува ефективни **линии на отчетност**, ниту меѓу институциите, ниту во рамките на институциите. Надзорот би требало да биде разјаснет, од причина што некои институции треба да известуваат паралелно до соодветното министерство и до владата. Отчетноста на раководните лица не се спроведува систематски, и има малку пренесување на одговорности на средниот раководен кадар. (*Види Поглавје 32 - Финансиска контрола*)

Соодветните механизми за внатрешен и надворешен надзор се воспоставени за да се обезбеди **правото на граѓаните на добра администрација**. Сепак, долготрајното отсуство на опозицијата од Собранието го поткопа собранискиот надзор. Народниот правобранител продолжува да функционира ефикасно, и околу 87% од неговите препораки во 2014 година се спроведени од страна на администрацијата. Сепак, сè уште е потребно подобро постапување од страна на голем број централни институции. (*Итен реформски приоритет / видете исто така Владеење*). **Правото на пристап до информации од јавен карактер** е регулирано во Законот за слободен пристап до информации од јавен карактер, но опсегот на иземања е премногу широк. Независната комисија која ги разгледува жалбите нема доволен капацитет за да ја следи усогласеноста со проактивно објавување на информации и не е овластена да наметнува казни за да поттикне подобро спроведување на законодавството.

Во однос на **правото на административна правда**, Законот за општа управна постапка го обезбедува правото на жалба. Беше основано ново тело за разгледување на интерни управни жалби против инспекции и прекршочни постапки, но не стана функционално. Се зголеми ефикасноста во управните судови, но постои доцнење при спроведување на судските пресуди и жалбената постапка останува премногу тешка. **Правото на барање надомест** и одговорноста на јавните органи во случаи на несовесно работење е регулирано, но не се достапни податоци за надомест на штета.

Управување со јавните финансии

Среднорочната буџетска рамка сè уште не е воспоставена. Собранието нема ресурси за следење на користењето на јавните финансии. Исто така, не постои ефикасен механизам за следење на влијанието на владините предлози врз буџетот. Во почетна фаза е

спроведувањето на стратегијата за јавна внатрешна финансиска контрола.

Во тек е изготвување на сеопфатна **програма за реформа на управувањето со јавните финансии**, за справување со идентификуваните недостатоци и поврзување и подредување на различни области и реформски мерки. **Буџетската транспарентност** не е обезбедена бидејќи сеопфатни, навремени и веродостојни буџетски информации не се јавно достапни. Покрај тоа, фискалната стратегија 2015-2017 и буџетот за 2015 беа донесени без соодветна парламентарна дискусија.

Обезбедување услуги на граѓаните и деловните субјекти

Приоритет на владата е **администрација ориентирана кон корисникот**, помеѓу другото преку развој на е-услуги. Развиена е интероперабилната рамка. Делумно е воспоставен еднаков пристап до јавни услуги. Зголемен опсег на услуги се понудени на деловните субјекти преку едношалтерските системи или онлајн, иако со споро темпо. Сепак, бројот на услуги обезбедени на јавноста преку порталот на е-влада е ограничен, особено на оние со можности за трансакции. Користењето на алатки за обезбедување на квалитет е поттикнато и во моментот 16% од институциите на централната власт го мерат задоволството на јавноста. Донесениот нов Закон за општа управна постапка, кој треба да влезе во сила во 2017 година е добар чекор кон **поедноставување на управните постапки**. Потребна е значителна обука на централно и локално ниво за да се обезбеди унифицирана примена. Исто така, потребни се значителни напори за намалување на околу 130 посебни управни постапки кои го попречуваат модернизирањето на обезбедувањето на услуги пред новиот закон да влезе во сила.

Стратешка рамка за реформа на јавната администрација

Воспоставена е сеопфатна **Стратегија за реформа на јавната администрација**, но истата истекува на крајот на 2015 година. Таа се фокусира главно на резултатите, а не на целите и индикаторите. Стратегијата за 2016-2020 година сè уште се очекува да биде изготвена вклучително и Акциски план, поврзани со среднорочното и годишното буџетско планирање. Потребно е да се зајакне капацитетот на МИОА за да се обезбеди ефикасна координација на спроведувањето на стратегијата. **Политичка поддршка** е обезбедена преку комисијата за реформа на јавната администрација со која претседава Претседателот на владата. Сепак, декларираната заложба за транспарентност, отчетност и заслуги во јавната администрација е загромена од ад-хок мерките кои овозможуваат вработување во јавна служба како социјална мерка, или масовното претворање на привремените вработувања во постојани вработувања. Ова исто така ја ограничува **финансиската одржливост** на поширока агенда за реформа на јавната администрација.

2.3 Владеење на правото

Функционирање на правосудството

Правосудниот систем на земјата има **одредено ниво на подготвеност**. Сепак, **состојбата назадува**. Достигнувањата во реформите од последната декада се поткопани од реалното и потенцијално политичко мешање во работата на судството. Нерешените прашања, веќе идентификувани во претходните извештаи, остануваат да бидат решени. “Итните реформски приоритети” го утврдуваат она што треба да го

направи земјата за да избегне понатамошно уназадување. Законодавните и институционалните структури, кои веќе постојат, потребно е да се активираат, со добра волја и на конструктивен начин. Во годината што следи, земјата треба особено:

- да ги деполитизира системите за назначување и унапредување во пракса, не само во закон;
- да обезбеди целосна поддршка и ресурси за Специјалниот јавен обвинител;
- да спроведе реформа на постојниот систем за дисциплински мерки и разрешување на судиите;
- да донесе нова Стратегија за судска реформа и акциски план, кои ќе ги третираат останатите недостатоци на одржлив начин;
- да го подобри стратешкото планирање, процената на потребите, управувањето и распределбата на ресурси во рамките на судството.

Стратешки документи

Веќе се спроведени одреден број судски реформи согласно **Стратегијата за судска реформа** и нејзините придружни **акциски планови** од 2004 до 2010 година. Во рана развојна фаза сè уште се нова стратегија и акциски план кои се фокусираат на одреден број специфични области, вклучително алтернативно решавање на спорови и пристап до правда.

Раководни тела

Судскиот совет, воспоставен во 2006 година, се состои од 15 полноправни членови, од кои осум се од редовите на судиите, додека пет не се од редовите на судиите (три назначени од Собранието и два од Претседателот), односно од редовите на универзитетски професори по право, адвокати и други еминентни правни експерти. Претседателот на Врховниот суд и Министерот за правда се (*ex officio*) членови по функција, притоа вториот без право на глас. Претседателот на Судскиот совет се назначува од неговите членови на секои три години. Четворица од петте членови, кои не се од редовите на судиите, се избираат според 'Правилото на Бадентер', обезбедувајќи правична застапеност на заедниците. Освен спроведувањето на клучни одговорности – одлучување за назначување, оценување, разрешување, престанок на функција, притвор и имунитет на судии – Судскиот совет тесно соработува со Академијата за судии и јавни обвинители, а исто така го надгледува и собирањето на статистички податоци преку автоматизираниот систем за управување со судски предмети. Одржува достапна веб-страница и на интернет објавува годишни извештаи. Седниците на Судскиот совет се јавни, но не и нивната евиденција. **Советот за јавни обвинители**, основан во 2008 година, сè уште нема своја сопствена буџетска распределба, соодветна ИТ поддршка и доволно кадар.

Независност и непристрасност

Независноста на судиите е гарантирана со закон. Во поголемиот дел од 'обичните' случаи, судовите се во можност да постапуваат независно. До Судскиот совет се поднесени релативно мал број на жалби за необјективност и пристрасност и ни една не е прифатена. Сепак, постојат повторени извештаи за селективна правда и **политичко мешање** кај одредени високопрофилни или политички чувствителни судски предмети. Ова фрла сенка врз вообичаено функционалниот судски систем. **Распределбата на предмети по случаен избор** се бара во согласност со закон од 2006 година и се

спроведува преку електронскиот систем за управување со судски предмети од 2009 година. Меѓутоа, Судскиот совет не го следи системот на систематски начин и постои загриженост дека истиот, понекогаш, во клучни случаи се заобиколува. Законодавството за кривична и граѓанска постапка обезбедува јасни **механизми за изземање** за судии во случај на конфликт на интереси. Сè уште останува да се одговори на загриженоста за **сигурноста на мандатот** на судиите поради големиот број на разрешувања во последните години: од 2007 година спроведени се 59 постапки за разрешување, кои резултирале со 44 разрешувања. Додека бројот на разрешувања драстично опаднал во минатите две години, законодавната рамка сè уште треба да се ревидира, особено во однос на честите нејасни причини за разрешување и тесниот опсег за наметнување на помалку строги дисциплински мерки.

Отчетност

Етичките кодекси за судии (2006) и обвинители (2004) се ажурирани во 2014 година. Од 2010 година, критериумите за прием во Академијата за судии и јавни обвинители вклучуваат тест за интегритет. Двегодишната програма за обучување за почетно ниво за судии и јавни обвинители и завршниот испит, исто така, вклучуваат дел за **етиката** на судиите и јавните обвинители. Постојат многукратни механизми за жалба кои може да ги користи јавноста. Жалбите може да бидат поднесени, меѓу другото, преку Министерството за правда, Канцеларијата на Народниот правобранител и Врховниот суд. Настрана од **дисциплинската рамка** која е воспоставена, во неодамнешниот период, исто така, постојат кривични гонења против судии и јавни обвинители, а начелото на имунитет не претставува каква било практична пречка, бидејќи во такви случаи е одземен од страна на Судскиот совет. Државната комисија за спречување на корупција, исто така, редовно бара прекршочни санкции против судии кои не поднеле **анкетен лист** и изјава за интереси, а системот во пракса функционира непречено.

Професионалност и надлежност

Иако критериумите за прием за судската професија се заострија во 2010 година, како што се предусловите за професионално искуство за унапредување во повисоките судови, постои загриженост за тоа, како правилата се применети во пракса. Не постојат транспарентни средства за проценка дали објективните критериуми и оние засновани на заслуга се, всушност, применети кај судските **назначувања и унапредувања**, особено кога се споредуваат повеќе кандидати. Системот за **професионална евалуација** се заснова, скоро исклучиво, на нумерички одредници поврзани со бројот на предмети обработени во еден месец и почитувањето на процедуралните рокови. Не вклучува какви било карактеристики на квалитативно оценување, како јасноста на образложението во судските пресуди или нивото на специјализација. Занемарливо ги зема предвид придонесите кон судската пракса, академската јавност или наставата и вклучува неоправдани критериуми, како бројот на предмети поништени на апелација. Ова може, исто така, да има неочекувани последици и за унапредувањата и за разрешувањата, со оглед на тоа што тие се тесно поврзани со резултатите од постапката за оценување. И покрај повторуваните критики, сè уште нема подобрувања. Недостигот на јасно образложение во судските пресуди останува значаен проблем, кој сè уште останува да се реши.

Квалитет на правда

Академијата за судии и јавни обвинители е воспоставена во 2006 година и досега произвела четири дипломирани класи од вкупно 80 кандидати, од кои 78 се назначени како судии и јавни обвинители за прв пат. Дополнително на двегодишната програма за обука пред започнување со работа, Академијата обезбедува тековна обука за време на работата за сите судии, јавни обвинители и судски кадар. Ова, исто така, покрива и релевантни аспекти од правото на ЕУ и судската пракса на Европскиот суд за човекови права (ЕСЧП). Таа спроведува е-обука преку нејзиниот веб-портал и децентрализирана обука надвор од главниот град. Академијата е финансирана од државниот буџет и од донатори. Сè уште и недостасува доволно персонал за поддршка. Нејзината способност да обезбедува висококвалитетна обука, од искусни домашни професионалци и од меѓународни гости-обучувачи, треба да биде обезбедена и следена тековно. Сите судови изготвуваат квартални и годишни извештаи за активност. Судскиот совет ги **следи** истите, а исто така и годишниот извештај на Врховниот суд. Автоматизираниот компјутерски систем за управување со судски предмети (АККМИС) овозможува судските активности да бидат следени на дневна основа, а исто така се користи и за да собира податоци од различни области, како притвор пред судење и идентификација на ‘стари предмети’.

ИКТ системите се користат во сите судови, но во некои канцеларии на јавни обвинители сè уште недостасува опрема. **Интернет-пристапот кон правото и судската пракса** во принцип е достапен, но е непостојан во пракса. И покрај неколкуте иницијативи за поттикнување на **алтернативното решавање на спорови**, вклучително согласно Законот за медијација од 2009 година, постои ниско ниво на разбирање на достапните можности од страна на јавноста. Земјата има статус на набљудувач во Европската мрежа за судска обука.

Ефикасност

Повеќето судови на сите нивоа одржуваат **стапка на решени предмети** од 100 % или повисока, што значи дека тие се во можност да обработат најмалку толку предмети колку што примаат во текот на една година. Веќе неколку години **нерешените предмети** не се проблем. Индивидуалните фази на судските постапки се генерално завршени во рамките на законските рокови; како и да е, **целокупната должина на судските постапки** од почетокот до конечната пресуда и понатаму претставуваат загриженост во некои категории на предмети. Пред неколку години направени се измени на законодавството за кривична постапка и на она за граѓанска постапка, со кои се рашава проблемот на повторени упатувања на разгледување и повторни разгледувања по жалби (таканаречени ‘пинг-понг’ жалби). Сепак, од подобрувањата корист имаат само предметите кои се започнати по влегувањето во сила на измените, што доведе до збунувачка процедурална ситуација и категорија на се подолги тековни постапки, кои сè уште функционираат по старите правила. Ова треба да се реши. Европскиот суд за човекови права потврди дека Врховниот суд обезбедува ефективен национален правен лек за должината на постапките на жалба.

Буџетот за 2015 за судовите е 30,2 милиони евра, а 7 милиони евра за обвинителската служба. Во поглед на буџетското трошење по жител, ова е значително помалку во споредба со европскиот просек. Бројот на судии и судски кадар на 100 000 жители е значително поголем од европскиот просек. Сè уште не постои специјално наменет систем за управување со човечки ресурси или некаква стратегија за подобрување на **распределбата на ресурсите**.

Борба против корупцијата

Земјата има **одредено ниво на подготвеност** во борбата против корупцијата, со тоа што ја има утврдено потребната законска и институционална рамка во текот на последната декада и развива евиденција за заштита и гонење. Во претходната година **нема постигнато напредок** во однос на идентификуваните нерешени проблеми. Корупцијата останува широко распространета. Капацитетот за таа да се третира ефективно моментално е поткопан со недостатокот на политичка волја и политичко мешање во работата на релевантните тела, што ја попречува нивната можност да дејствуваат проактивно и неселективно, особено во случаи од високо ниво (Итни реформски приоритети). При решавање на недостатоците истакнати подолу, во претстојната година земјата треба да посвети особено внимание на:

- покажување вистинска политичка волја во борбата против корупцијата во форма на автономни и ефективни мерки преку телата за спроведување на законот и надзорните тела, особено Државната комисија за спречување на корупцијата;
- зголемување на видливоста на антикорупциските мерки и постигнатите резултати за да се зголеми јавната свест и доверба;
- развивање на веродостојна евиденција за борбата против корупцијата од високо ниво;
- создавање ефективна рамка за заштита на поткажувачите, во согласност со Европските стандарди и најдобри практики (Итни реформски приоритети).

Евиденција

Во последните години се направени значителни напори од страна на државните тела вклучени во борбата против корупцијата за да се соберат потребните податоци за соодветно следење на **истрагите, гонењата и пресудите** во ова поле. Во последните шест години се започнати над 220 кривични постапки, а во последните 12 години над 30 случаи од високо ниво. Додека евиденцијата е најсеопфатна во однос на борбата против корупцијата поврзана со активности на сериозен и организиран криминал, како и злоупотреба на службена должност од страна на службеници од ниско и средно ниво, таа е слаба во поглед на **политичката корупција од високо ниво**. Сериозните наводи против високи владини функционери допрва треба да предизвикаат темелни истраги. Оваа селективна пасивност создава загриженост за независноста на полицијата, Јавното обвинителство и Државната комисија за спречување на корупцијата (ДКСК).

Потребно е да се одговори на широко распространетите наводи за политизација и **политичко мешање** на партиите од извршната власт и владејачките политички партии во работата на агенциите за спроведување на законот и судството. **Содржината на следените комуникации** вмешува членови на Владата и високи функционери во злоупотреба на власта и корупција во областа на јавни набавки, урбанистичко планирање, финансирање на политички партии и вработувањето во јавниот сектор, како и мешање во независноста на судството, медиумите и изборите. Загрижувачка е неволноста на релевантните тела за спроведување на законот, вклучително и на Јавното обвинителство, да постапат по овие разоткривања на брз и одлучен начин. Ефективната борба против корупцијата бара не само проактивни напори од страна на телата за спроведување, регулаторните и надзорните тела, туку исто така и политичка волја на сите други учесници, за да им овозможат да ги извршуваат нивните функции целосно, како што е пропишано со закон (види исто така 'Итни реформски приоритети').

Финансиските истраги и одземањето на имот се сè уште прилично ретки во случаите

на корупција.

Евиденцијата за **контролата на финансирањето на партиите и кампањите** покажува дека постојните казни според Законот за спречување на корупцијата и Изборниот законик треба да бидат применети многу посистематски и видливо во пракса.

ДКСК редовно започнува прекршочни постапки за **непријавување на имот** или неподнесување на **изјава за интереси**, со повеќе од 700 случаи започнати во минатите пет години. Таа, исто така, истражува потенцијални конфликти на интерес (над 680 случаи во минатите пет години) и упатува на несовпаѓање на имот до Управата за јавни приходи за понатамошна истрага (над 230 случаи во минатите пет години). Собирањето на податоците и следењето во оваа област е во напредна фаза.

Спроведувањето на Законот за **слободен пристап до информации од јавен карактер** останува неефективно и во пракса не се наметнуваат казни за непочитувањето. Политичките партии се сè уште исклучени од списокот на иматели на информации и оттука остануваат надвор од опсегот на режимот за спроведување. **Поткажувањето** не се случува во пракса поради недостатокот од сеопфатна заштита. Предложеното законодавство на оваа тема треба да биде усогласено со европските стандарди.

Институционална рамка

ДКСК е водечка институција **во однос на превенцијата**. Основана е во 2002 година и има одговорност во областите на финансирање на политички партии и кампањи, анкетни листови и конфликт на интереси. Спроведува систематски и *ад хок* проверки и постапува по жалби од јавноста. Сите нејзини годишни извештаи се објавени на нејзината веб-страница, некои, исто така, и на англиски јазик. ДКСК, сама по себе, има ограничена моќ за спроведување, главно издавајќи јавни опомени. Како и да е, таа редовно поведува прекршочни постапки пред судовите (резултирајќи со парични казни) за неисполнувањето на одредени обврски за известување, а исто така упатува и случаи на потенцијална корупција директно до Јавниот обвинител. Онаму каде постои несовпаѓање на имот, ДКСК ги упатува случаите за понатамошна истрага до Управата за јавни приходи, која има овластување да наметнува казнена даночна стапка од 75 % за непријавен приход. Иако има компетентен кадар, на ДКСК сè уште и недостасуваат соодветни човечки и технички ресурси за да функционира ефективно. Иако формално независна, ДКСК е редовно критикувана поради недостатокот на политичка волја кај нејзините членови за борба против корупцијата на проактивен, независен и неселективен начин. Јавната свест за активностите на ДКСК е сосема мала и треба да се зајакне свеста за нејзината функција.

Во однос на спроведувањето на законот, по повеќето предмети за корупција постапува специјализираното Основно јавно обвинителство за организиран криминал и корупција во Скопје. Од 2007 година тоа има посебна надлежност во однос на корупцијата во јавниот сектор, како и организираниот криминал, додека по предметите за корупција во приватниот сектор постапуваат локалните јавни обвинителства низ земјата. Новиот Закон за кривична постапка кој се применува од декември 2013 година има за цел зајакнување на улогата на јавниот обвинител во предистражната фаза и подобрување на капацитетот за справување со сложени случаи на организиран криминал и корупција. И покрај многуте активности преземени за новиот систем да се подготви за влегување во сила, капацитетот на службата на јавното обвинителство да води кривични истраги и

ефективно да ги води агенциите за спроведување на законот, сè уште треба да се зајакнува. Секторот за борба против корупцијата во рамките на Министерството за внатрешни работи сè уште треба да се зајакнува со соодветен персонал и опрема. Агенцијата за управување со одземен имот нема доволно овластувања и продолжува да биде со недоволно ресурси.

Правна рамка

Кривичниот законик ги казнува активните и пасивните форми на корупција и во јавниот и во приватниот сектор, активното и пасивното вршење на влијание, незаконското збогатување и злоупотребата на финансиски средства за финансирање на кампањи. Предвидува затворски казни кои се во опсегот од шест месеци до десет години. Во пракса, највообичаените казни кои се изречени се оние од три до четири години, но потешки казни од седум или осум години исто така се изрекуваат редовно, зависно од околностите на случајот.

Законот за финансирање на политичките партии од 2004 година и неодамна изменетиот Изборен законик од 2006 година содржат и кривични и прекршочни одредби за финансирањето и корупција поврзана со изборите. Казните се во опсег од 500 до 5000 евра за кршења на законот поврзани со финансирање на партии и кампањи, донации, известување и предизборни исплати од државниот буџет. Како и да е, режимот за спроведување не е целосно применет, бидејќи предвидените казни не се наметнуваат на политичките партии во пракса, и покрај жалбите и извештаите на медиумите за кршење на законот. Соодветните овластувања и одговорности за контрола на Државниот завод за ревизија, ДКСК и на Државната изборна комисија се нејасни според законот, што води кон меѓусебно префрлање на одговорноста, што треба да се реши.

Правната рамка за спречување е предвидена со Законот за спречување на корупција од 2002 година (кој опфаќа анкетни листови), Законот за спречување на конфликти на интерес од 2007 година, Законот за слободен пристап до информации од јавен карактер од 2006 година и Законот за лобирање од 2008 година. Првите два се изменети неколку пати, особено како одговор на последователните рунди на евалуации на ГРЕКО (Група на земји против корупцијата). Сè уште не постои соодветен систем за заштита на поткажувачите.

Земјата е потписничка на **Конвенцијата на ОН против корупцијата** од 2007 година и на Конвенциите за кривично и граѓанско право на Советот на Европа од 2002 и 2003 година, соодветно. Додека законодавството санкционира незаконско збогатување во смисла на член 20 од Конвенцијата на ОН против корупцијата, не постои показател дека овие одредби се применети во пракса.

Стратешка рамка

Земјата ги спроведува нејзините државни програми за спречување на корупција и конфликт на интереси 2011-15 и нивните соодветни акциски планови. Како и да е, на програмите им недостасува видливост, а релевантните државни институции не го третираат спроведувањето како приоритет. Спроведувањето создава трошоци, а како овие трошоци се поделени помеѓу институциите, не е сосема јасно утврдено. Сè уште треба да се спроведат неколку важни антикорупциски мерки.

Борба против организираниот криминал

Земјата достигна **одредено ниво на подготвеност** во борбата против организираниот криминал. **Не е постигнат напредок.** Законската рамка е во голема мера во согласност со европските стандарди. Општиот капацитет за справување со организираниот криминал е зголемен со основање на специјализирани единици, и во полицијата и во Јавното обвинителство. Како и да е, сè уште треба многу да се направи за да се подобри ефективностата на спроведувањето на законот во оваа област. За решавање на недостатоците наведени подолу, земјата треба да посвети особено внимание во претстојната година на:

→ воспоставување на целосна евиденција за справување со перењето пари и подобрување на капацитетот и стручноста за спроведување финансиски истраги и одземање на имот на посистематска основа;

→ зголемување на напорите за подобрување на соработката помеѓу различните агенции за спроведување на законот со ставање во целосна функционалност на Националниот координативен центар за борба против организираниот криминал;

→ ревидирање на правната и техничката рамка за следење на комуникации и зголемување на ефективностата на посебните истражни мерки за доследно спроведување на законот (Итни реформски приоритети).

Евиденција

Направени се значителни напори од органите за собирање на податоците потребни за следење на **истрагите, гонењата и пресудите** во борбата против организираниот криминал. Во претходните седум години, започнати се скоро 500 кривични постапки против над 2 000 обвинети лица. Најголемите групи на случаи се однесуваат на **криумчарење на луѓе, трговија со луѓе и трговија со дрога**. Ова, исто така, ја рефлектира позицијата на земјата на Балканската рута за овој тип на криминал. Во последните години уништени се одреден број на криминални мрежи и рути, благодарение на соработката со соседните земји и земјите-членки на ЕУ преку Европска правда.

Сè уште е потребно ефективно спроведување на законодавството **против перење на пари** од страна на сите релевантни институции, вклучително и банките. Постојат релативно малку случаи, а потребното собирање на податоци за нивно ефективно следење треба е да се интензивира до истото ниво како што е за другите области на организиран криминал. Ова бара подобрена соработка помеѓу релевантните институции против перење на пари, а особено соработка од Единицата за финансиско разузнавање.

Примената на **посебни истражни мерки** е сосема вообичаена во случаите на организиран криминал, но потребни се поголеми напори за да се обезбеди дека оваа техника е применета поефективно од страна на агенциите за спроведување на законот и дека е спроведен соодветен надзор. Треба да се зајакне стручноста на службите за спроведување на законот и за гонење, како и нивниот капацитет да спроведуваат сериозни **финансиски истраги**. Ретко се применува **замрзнувањето на имот** заради претпазливост за време на почетната фаза на истрагата, што води кон ниски стапки на конфискација на крајот од кривичните постапки. Потребна е посистематска соработка помеѓу Агенцијата за управување со одземен имот и агенциите за спроведување на законот.

Нивото на **казнување** од страна на судовите се покажува, во целост, дека е со соодветен

степен на строгост, иако сè уште се потребни напори за обезбедување на поголема доследност. Начелото на пресумпција на невиност на обвинетите лица не е секогаш гарантирано во пракса. Одредени случаи на организиран криминал од високо ниво се критикувани како високо политизирани и довеле дури до разрешување на одредени судии, кои се сметало дека не ја донеле 'правата' одлука.

Институционален и оперативен капацитет

Поголемата **полициска реформа** започна пред 15 години, а реформите продолжуваат и понатаму во одредени области. Министерството за внатрешни работи има **специјализирани единици** кои се справуваат со организиран економски криминал, перење на пари и финансиска истрага, корупција, трговија со дрога, анализа на криминалистичко разузнавање, следење на комуникации, заштита на сведоци, трговија со оружје и опасни супстанции, трговија со луѓе, истраги за компјутерски криминал, дигитална форензика и тероризам, соодветно. Општото ниво на полициска опременост во смисла на возила, простории, системи за ИТ- и радио-комуникација, е релативно добро (на пример, ТЕТРА комуникациската технологија е добро воспоставена и е функционална). Секторот за **внатрешна контрола** и професионални стандарди е добро воспоставен и постапува ефективно по стотици полициски жалби. Како и да е, потребно е да се воспостави независен, надворешен и транспарентен надзор на полицијата, а постојниот механизам за жалби мора да се спроведе на доследен начин. Иако постојат јасни критериуми за вработување и оценување на полициски службеници, присутни се постојани наводи за политизација. Според последните податоци на Евростат, земјата има над 500 полициски службеници на 100 000 жители.

Основното јавно обвинителство за организиран криминал и корупција има, меѓу другото, посебна надлежност за криминал извршен од организирани групи, прекуграничен криминал, трговија со дрога, перење на пари, тероризам, трговија со луѓе и криумчарење на мигранти. Сè уште треба да се подобруваат **односите помеѓу обвинителите и полицијата**, со цел обвинителската служба во целост да ја применува нејзината водечка улога во истрагите, како што е предвидено со новиот Закон за кривична постапка. Основани се истражни центри во склоп на јавните обвинителства, каде членови на Судската полиција, Финансиската полиција и Царинската управа ќе работат под раководство на Јавниот обвинител. Не постои електронско меѓусебно поврзување помеѓу полицијата и Јавното обвинителство, која би овозможила ефективно споделување на информациите. **Националниот координативен центар** за борба против организираниот криминал, кој ќе собере на едно место мултидисциплинарен персонал со цел да се подобри соработката помеѓу агенциите, е воспоставен со закон, но сè уште не е функционален.

Националниот комитет за борба против **трговијата со луѓе** и нелегалната миграција функционира од 2001 година како меѓуресорско тело кое координира различни активности. Од 2003 година вклучува и подгрупа за трговија со деца. Национален известувач за трговија со луѓе е именуван од Владата во 2009 година. Канцеларијата на националниот механизам за упатување функционира во рамки на Министерството за труд и социјална политика и обезбедува координирана помош и заштита на жртвите на трговија со луѓе, особено на жените и децата. Советот за **заштита на сведоци**, кој вклучува претставници на Врховниот суд и на обвинителската служба беше воспоставен во 2005 година и е овластен да ги вклучува сведоците во програмата за заштита и да им обезбеди промени на идентитетот. Министерството за внатрешни работи има неколку

форензички единици, вклучително за биолошка и ДНК идентификација. Националната база на ДНК податоци, воспоставена во 2007 година, содржи околу 13 000 идентификувани и 3 500 неидентификувани ДНК профили. Сè уште е потребно да се зајакнат овластувањата и ресурсите на полицијата, Јавното обвинителство, судовите и **Агенцијата за управување со одземен имот**, за истите да можат почесто да преземаат мерки за заплenuвање и одземање имот.

Функционалната **спогодба со Европол** постои од 2011 година, а земјата е единствена во регионот која има спогодба за соработка со Европска правда, која е во сила од 2010 година. Продолжува тесната соработка во борбата против организираниот криминал со меѓународните и регионалните тела како Европска правда, Европол, Центарот за спроведување на законот во Југоисточна Европа и Агенцијата за борба против наркотици на САД, како и со полициските служби во неколку други земји.

Правна рамка

Кривичниот законик на земјата е во голема мера во согласност со европските стандарди. **Законот за кривична постапка** е целосно реструктуриран во 2010 година со цел да се модернизира и подобри кривичната постапка, особено за сложени истраги, под централно раководство на Јавниот обвинител. Тој се применува од декември 2013 година. Од 2005 година постои посебен Закон за заштита на сведоци. Во 2012 година е изменет Законот за следење на комуникации со цел да се спречат можните злоупотреби на посебните истражни техники. Сепак, содржината на следените комуникации разоткрива сериозни недостатоци во практичната примена на Законот, кои треба да се решат. 'Итните реформски приоритети' вклучуваат поделба на овластувањето, прописите и техничката опрема за следење на комуникациите при кривичните истраги, од една страна, од оние за безбедносни цели и цели на разузнавање, од друга страна. На полицијата, Царинската управа и на Финансиската полиција треба да им бидат овозможени технички средства за извршување на следење на комуникации без да мора да се потпираат на службите за разузнавање. Треба да се подобри законодавството за заплenuвање и одземање на приноси од казниви дела, а неговото спроведување да се зајакне. Проширената конфискација е предвидена со закон од 2010 година, но ретко се применува во пракса.

Стратешка рамка

Во тек се активности за изготвување на проценки на закана од сериозен и организиран криминал на национално и регионално ниво, поттикнати од методологијата СОКТА на ЕУ.

Воспоставени се национални стратегии за сузбивање на трговијата со луѓе и нелегалната миграција (2013-16), трговијата со дрога (2014-20) и тероризам (2011-15). Продолжува да се работи на нова стратегија за компјутерски криминал.

Борба против тероризмот

Земјата е погодена од феноменот на странски терористи и радикализација. Потребна е соодветна и ефективна стратегија за спречување и борба против радикализацијата, во тесна соработка со религиозните лидери и заедници, социјалните работници и одговорните лица во областа, образовниот систем и младинските организации. Феноменот на странски терористи бара посветен пристап од страна на заедницата за

разузнавање и спроведување на законот и доследна правосудна политика во однос на престапниците.

2.4. Човекови права и заштита на малцинствата

Правната рамка за заштита на човековите права во голема мера е во согласност со европските стандарди, но потребно е поголемо фокусирање на нејзиното спроведување. На различните тела вклучени во заштита и унапредување на човековите права им недостига доволно кадар и финансиски средства и некогаш слабо се координираат. Општите слабости во спроведувањето на стандардите за човековите права влијаат на најранливите и најмаргинализираните групи во општеството, вклучително деца и малолетници, лица со посебни потреби, Ромите и ЛГБТИ заедницата.

Недостатоците особено влијаат на следните области:

- Затворскиот систем продолжува во голема мера да биде недоволно финансиран, без доволно кадар и лошо управуван, што води до системски повреди на меѓународните стандарди за човековите права.
- На неказнивоста на полицијата треба да се одговори со воспоставување на независен надзорен механизам и со сериозно и темелно истражување на тужбите за малтретирање.
- И покрај подобрувањата на законодавната рамка, проблемите во областа на слободата на изразувањето продолжуваат во пракса.

Подолу следи детална анализа на слободата на изразување. За детална анализа на развојот на други човекови права и заштитата на малцинства, да се види *Поглавје 23 — Правосудство и фундаментални права*. За развојот на правата на синдикатите, антидискриминација и еднакви можности, да се види исто така *Поглавје 19 — Социјална политика и вработување*.

Слобода на изразување

Земјата има **одредено ниво на подготвеност** во однос на слободата на изразување. Законодавната рамка е реструктурирана во последните години и е усогласена и со *acquis* и со меѓународните стандарди. Сепак, слободата на изразување и медиумите и понатаму се сериозен предизвик во тековната медиумска култура и политичката клима. Земјата **продолжи да уназадуга** во текот на минатата година. За да се одговори на недостатоците наведени овде, следната година земјата треба особено:

- > да обезбеди целосна транспарентност за рекламите на власта и да развие механизам за бесплатни објави на јавниот сервис кои се навистина од јавен интерес (Итен реформски приоритет);
- > да спроведе, на политичко ниво, примена на соодветна самовоздржаност од страна на политичарите и јавните функционери да не прибегнуваат кон тужби за клевета, во согласност со судската пракса на ЕСЧП (Итен реформски приоритет);
- > да осигури дека јавноста има пристап до објективно и точно известување и различни гледишта преку медиумите, особено јавниот радиодифузен сервис.

Заплашување новинари

Имаше неколку известувања за заплашување и малтретирање на новинари, две известувања за оштетување на имот и две смртни закани кон новинари во 2015 година.

Новинарите продолжија да известуваат за општа клима на самоцензурирање и објавувањето на следени телефонски разговори потврди дека новинарите се под **опсежен и незаконски надзор** неколку години.

Законодавна средина

Кривичниот законик беше изменет во 2012 година заради **декриминализирање на клеветата** и навредата. Беше донесен Законот за граѓанска одговорност за навреда и клевета, којшто меѓу другото постави максимални нивоа на отштета што може да се доделат во случаи што ги инволвираат медиумите. Законот за медиуми од 2013 година ги регулира основните обврски, заштитата и слободите во однос на медиумите. **Богохулење** не е кривично дело. Законодавството за **говорот на омраза** во голема мера е во согласност со *acquis*, но собирањето податоци за известувањето, истрагата и гонењето на говорот на омраза и криминалот на омраза сè уште не е системско. Обуките за оние што го спроведуваат законот, обвинителите, судиите и вработените во медиумите треба да се зголемат во оваа област. Прописите за **регистрирање на новинари** и **пристап до информации** ги следат меѓународните стандарди. Сепак, според новинарите има тенденција кај јавните власти за претерана употреба на 'класифицирањето' на документите, особено оние што се однесуваат на трошоците за проектот Скопје 2014, за да се спречи јавен пристап до информации.

Спроведување на законодавство/институции

Регулаторниот режим беше реформиран во 2013 година со донесувањето на новиот Закон за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги, а Советот за радиодифузија беше заменет од **Агенцијата за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги**. Законодавството предвидува формална и финансиска независност на Агенцијата, но постои загриженост за нејзината политичка независност во пракса (да се види исто така *Поглавје 10 – Информатичко општество и медиуми*).

Содржината на следените комуникации изнесе на виделина откритија коишто ја потврдија постојната загриженост за медиумите. Основните права на медиумите, да пренесуваат информации и идеи коишто се од јавен интерес и на јавноста да ги добие истите, како што е предвидено од страна на ЕСЧП, се поткопани со редовно **политичко мешање во уредувачките политики** на медиумите, особено кај националните радиодифузери. Ова отишло до директна контрола над содржината и времето на емитување на вестите.

Треба итно справување со тенденцијата на политичарите и јавните функционери да се тужат меѓусебно за **клевета** наместо да започнат отворена дебата, затоа што таа тенденција има ефект на обесхрабрување на слободата на изразување.

Во однос на слободата на изразување на **интернет**, законодавството им забранува на операторите да го контролираат интернет-сообраќајот, освен заради заштита на мрежните врски од преоптовареност. Во пракса, операторите не блокираат, забавуваат, менуваат, деградираат или дискриминираат никаква интернет содржина. Скандалот со следењето, до одреден степен, имаше ефект на зголемување на самодовербата на различни сегменти од општеството, дозволувајќи им да ги изразат нивните реакции и мислења без самоцензурирање, особено на социјалните медиуми.

Советот за етика во медиумите, основан во 2014 година, е саморегулаторно тело коешто добива жалби за содржината на медиумите. Сите негови одлуки ги објавува на неговата интернет страница. Голем број жалби добиени до сега беа од медиуми против други медиуми, што ја нагласува постојаната поларизација и недостиг на солидарност во рамки на самите медиуми. И Советот и релевантните здруженија на новинари имаат одговорност да придонесат кон подобрување на професионалните и етичките стандарди преку обуки и подигнување на свеста.

Јавен радиодифузен сервис

Регулирањето на јавниот радиодифузен сервис МРТ е во согласност со стандардите на ЕУ. **Финансирањето** не е независно од власта, а и покрај мерките да се подобри наплатата на радиодифузната такса, овој извор на приход не е доволен. Беа дискутирани и други средства за обезбедување финансиска независност, но до сега не е донесена одлука. Целосната **уредувачка независност** на МРТ сè уште не е обезбедена. Нејзиниот неуспех да ја информира јавноста за прашања од јавен интерес, вклучително и аферата со следење на комуникации, на балансиран и неселективен начин продолжува да ја поткопува нејзината улога како јавен радиодифузен сервис (да се види *Поглавје 10 – Информатичко општество и медиуми*).

На загриженоста за недостиг на балансирано известување може да се одговори, на пример, со емитување почесто дебати што ќе вклучуваат учесници не само од владејачките партии.

Економски услови

Законот за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги го уредува **сопствеништвото на медиумите**, поставувајќи ограничувања и забрани поврзани со судир на интерес.

Најголемите телевизиски канали со концесија за емитување на национално ниво (СИТЕЛ, КАНАЛ5, АЛФА и МРТ, јавниот радиодифузен сервис) се наклонети кон владата и известуваат селективно за активностите на опозицијата или граѓанското општество.

Владините реклами го обезбедуваат најголемиот единствен извор на финансирање и имаат големо влијание на пазарот на медиуми и на национално и на локално ниво. Нема систематско или детално известување за владините реклами. Покрај тоа, содржината на следените комуникации откри тесни врски помеѓу власта и сопствениците на медиумите со најголема гледаност и тираж, коишто исто така добиваат најмногу од средствата распределени за рекламни кампањи на власта. 'Итните реформски приоритети' вклучуваат обврска да се обезбеди целосна транспарентност за рекламите на владата и да се развие механизам за бесплатни објави на јавниот сервис, кои се навистина од јавен интерес.

Професионални организации/професионални услови

Застапувањето на новинарите е поделено во две здруженија, *Здружение на новинари на Македонија* (ЗНМ) и *Македонска асоцијација на новинари* (МАН). Овде, исто така, поларизацијата се јавува долж политичките линии, со неодамна повторно активираната МАН кај која се јавува тренд на провладини гледишта по повеќето прашања. Постарата

од организациите, ЗНМ, продолжи да го насочува вниманието кон одреден број важни прашања како влијанието на владините реклами на различноста на медиумите и улогата на медиумите за време на политичката криза. Сигурноста на работата е кривка и трудовите права сè уште не се соодветно спроведени, што придонесува кон трајниот проблем на самоцензурирање.

2.5. Регионални прашања и меѓународни обврски

Република Македонија продолжи да соработува целосно со **Меѓународниот кривичен суд за поранешна Југославија**. Нема заостанати случаи или жалби кои се во судска постапка во Хаг.

Земјата сè уште одржува билатерален договор за имунитет со Соединетите Американски Држави од 2003 година, којшто овозможува изземање на граѓаните на САД од надлежноста на **Меѓународниот кривичен суд**. Ова не е во согласност со заедничките ставови на ЕУ за интегритетот на Римскиот статут или со сличните водечки начела на ЕУ за билатералните договори за имунитет. Земјата треба да се усогласи со ставот на ЕУ.

Од 1 јануари 2015 година има 869 бегалци Роми од Косово⁸, регистрирани во земјата и 119 **внатрешно раселени лица**. Во моментов има 536 лица под супсидијарна заштита. Во 2014 година, 83 лица беа доброволно вратени во Косово и Србија. Министерството за труд и социјална политика продолжува да обезбедува финансиска поддршка на семејствата за изнајмени домови и јавни услуги, според стратегијата за интеграција. Судските постапки во однос на внатрешно раселените лица, што се однесуваат на барања за отштета произлезени од конфликтот во 2001 година, се во тек и повеќето од погодените остануваат кај семејствата кај коишто се сместени.

Бројот на државјани на трети земји што ја преминуваат границата со Грција кон земјата достигна до сега невиден број, кој го достигна максимумот во август и септември. Вкупно 296 550 лица транзитирале низ земјата од јануари до средината на септември. Над 178 900 лица - главно од Сирија, Авганистан и Ирак – ја пријавиле нивната намера да бараат азил откако беше донесено ново законодавство во јуни. Само дел од нив ефикасно побара азил. На 4 септември, Република Македонија потпиша Меморандум за разбирање со Австрија, Унгарија и Србија за да се прошират заедничките гранични контроли помеѓу земјите-потписници на границата на земјата со Грција и за да се вклучи земјата во заеднички истражен тим за криумчарење на луѓе.

Регионалната соработка и добрососедските односи претставуваат суштински дел од напредувањето на земјата кон Европската унија. Земјата продолжи активно да учествува во регионалните иницијативи, вклучително Процесот за соработка на Југоисточна Европа (СЕЕЦП), Регионалниот совет за соработка, Договорот за енергетска заедница, Договорот за Европската заедничка воздухопловна област и Централноевропскиот договор за слободна трговија. Го презеде ротирачкото претседателство на Централноевропската иницијатива во јануари 2015 година. Нејзините приоритети

⁸ Ова назначување не е во спротивност со ставовите за статусот, и е во согласност со УНСЦР 1244/99 и Мислењето на МСП за Декларацијата за независност на Косово.

вклучуваат унапредување на одржливиот развој на регионот со развивање на потребната енергетска и транспортна инфраструктура и унапредување на секторите за туризам и земјоделство. На регионалната соработка ѝ беше даден нов поттик со **Берлинскиот процес**, при што Групата од шесте земји од Западен Балкан (ВББ) ја интензивираа соработката помеѓу нив и со ЕУ. Во април, ВББ земјите постигнаа договор за главната регионална транспортна мрежа на Југоисточна Европа, што ги проширува коридорите на ЕУ на регионот за да се подобри поврзаноста во рамки на Западен Балкан, како и со ЕУ. На состанокот на ВББ во Виена во август, ВББ земјите се заложиле да се воздржат од злоупотреба на преостанатите билатерални прашања во процесот на пристапување во ЕУ и дискутираа други итни проблеми, вклучително миграциските притисоци на Европа.

Република Македонија продолжува да игра генерално конструктивна улога во однос на **билатералните односи со други земји кои сакаат да влезат во ЕУ и со соседни земји-членки на ЕУ**. Сепак, со Србија сè уште не е потпишана билатерална конвенција за регионална соработка, според член 12 од Спогодбата за Стабилизација и Асоцијација.

Билатералните односи со **Албанија** и понатаму се генерално добри. Меморандум за разбирање за одбрана беше потпишан во јануари. Во март беа потпишани договор за заемно признавање на соодветните програми за социјална заштита и протокол за културна соработка за 2015-2020. Албанската влада реагираше на инцидентот во Куманово повикувајќи на смиреност и транспарентна (меѓународна) истрага за настаните, бранејќи го територијалниот интегритет на земјата. Албанската влада ја повтори загриженоста за целосното спроведување на Охридскиот рамковен договор.

Односите со **Босна и Херцеговина** продолжија да се развиваат. Договорите за размена и заемна заштита на класифицирани информации со Сараево беа потпишани и влегоа во сила на 1 септември 2015 година. Земјата продолжи да придонесува кон операцијата ЕУФОР АЛТЕА во Босна и Херцеговина и, од јуни 2015 година, има две штабни позиции во Оперативната команда на операцијата.

Соработката со **Црна Гора** беше понатамошно зајакната. Во септември 2014 година, двете земји потпишаа договор за заемно признавање на возачките дозволи. Во февруари потпишаа протокол за колокација на нивните дипломатски и конзуларни претставништва во Париз, Франција. Во март во Скопје се одржа состанок на заедничкиот комитет за ЕУ прашања, за време на кој двете земји ги разменија нивните искуства од процесот на пристапување.

Односите со **Србија** се добри и продолжуваат да се продлабочуваат. Редовниот политички дијалог продолжи на највисоко ниво. На заедничките седници на двете влади беа потпишани неколку договори за соработка во областа на економијата, културата, животната средина, туризмот, образованието, науката и технологијата, заедно со договор за граничен премин. Српските власти ги осудија нападите во Куманово во мај. Српската влада го осуди насилниот настан во Куманово.

Односите со **Косово** продолжија да се развиваат. Кон крајот на декември беше потпишан Меморандум за соработка помеѓу јавните обвинителства на двете земји во областа на борбата против прекуграничен криминал и тероризам. Во јануари, двете земји потпишаа договор за унапредување и заемна заштита на инвестирањето. Како одговор на наводите дека нападот на граничната полициска станица во Гошинце беше поттикнат од територијата на Косово и дека државјани на Косово биле инволвирани во

инцидентите во Куманово, владата на Косово повика да се почитува територијалниот интегритет на земјата и го осуди насилството. Владата на Косово исто така повика на целосно спроведување на Охридскиот рамковен договор.

Блиските односи со **Турција** беа задржани, како што се виде и од посетата на Скопје во декември 2014 година од страна на Премиерот на Турција.

Односите со **Бугарија** продолжија да бидат под влијание на разлики, првенствено во однос на толкувањата на историјата. Се случија неколку посети на високо ниво. Продолжија преговорите за билатерален договор за добрососедски односи. Сепак, и понатаму има отворени прашања. Земјите продолжија да соработуваат за прашања од областа на одбраната. Продолжи добрата соработка за прекугранични прашања, како и за секторски и трговски односи, вклучително инфраструктурните приоритети. Меѓучовечките контакти останаа нормални.

Продолжија добрите односи со **Хрватска**, унапредени со посети на високо ниво. Влезе во сила договорот за евроатлантско партнерство. Беа потпишани измените на договорот за економска соработка и трговија, како и заедничката декларација за усвојување на регионалната стратегија за истражување и иновациски развој 2014-20.

Односите со **Грција** продолжија да бидат под влијание на прашањето за името. Немаше официјални разговори за ова прашање, под покровителство на ОН за време на периодот за кој се известува. Во јуни 2015 година во Скопје се одржаа редовни состаноци на официјално и експертско ниво. Грчкиот министер за надворешни работи презема иницијатива да го посети Скопје за првпат во 11 години. Во таа прилика, двете страни се договорија за неколку важни мерки за градење на доверба. Економските и трговските односи продолжија нормално.

3. ЕКОНОМСКИ КРИТЕРИУМИ

Клучни економски бројки	2013	2014
Бруто домашен производ по глава на жител (% од ЕУ28 во СКМ)	35,6	36
Раст на БДП (%)	2.7	3.8
Стапка на невработеност (жени, мажи) (%)	29 (29; 29)	28 (28,6; 27,7)
Стапка на економска активност на лица на возраст од 20-64: дел од населението на возраст од 20-64 што е економски активно (жени, мажи) (%)	70.4 (57,1; 83,4)	70,8 (56,8; 84,5)
Биланс на тековна сметка (% од БДП)	-1,8	-1.3
Странски директни инвестиции (СДИ) (% од БДП)	3.3	3.3

Извор: Евростат

Во согласност со заклучоците на Европскиот совет во Копенхаген, од јуни 1993 година, пристапувањето во Европската Унија наложува постоење на функционална пазарна економија и капацитет за справување со конкурентскиот притисок и пазарните сили во рамките на Унијата.

Следењето на овие економски критериуми треба да се гледа во контекст на зголемување на важноста на економското владеење во процесот на проширувањето. Со цел да се подобри нивното економско владеење, во 2015 година од земјите од проширувањето беше побарано да изработат Програма за економски реформи (ПЕР), во кои се утврдени политичката рамка на среднорочна макрофискална политика заедно со клучните структурни реформи, во насока на поддршка на рамката и зголемување на конкурентноста. Програмата за економски реформи е основа за препораки специфични за земјата, заеднички усвоени од страна на ЕУ и земјите од Западен Балкан и Турција на Состанокот за економски и финансиски дијалог на 12 мај 2015 година.

3.1. Постоење на функционална пазарна економија

Република Македонија има **добро ниво на** подготовка во развивањето на функционалната пазарна економија. Свкупно, не е постигнат **никаков напредок**. Од една страна се

забележани позитивни случувања, особено во однос на деловното опкружување. Макроекономската средина и покрај клучните слабости, дополнително зајакнува. Сепак, противтежа на ова претставува назадувањето во делот на управувањето со јавните финансии. Владата продолжува да промовира раст и вработување преку големи инвестиции во јавната инфраструктура и странски директни инвестиции (СДИ). Ова придонесе за подобрување на структурата на извозот и создавањето работни места. Сепак, развојот на конкурентниот приватен сектор и понатаму е попречен од слабо извршување на договори и голема неформална економија. Во согласност со препораките од Програмата за економски реформи за 2015 година, а со цел да се поддржи долгорочниот раст на Република Македонија, особено внимание треба да се обрне на:

- подобрување на среднорочното планирање и извршување на буџетот, и построго почитување на среднорочната фискална стратегија;
- продолжување со структурни реформи за подобрување на бизнис-климата и создавање ефикасна постапка за стечај;
- преземање на дополнителни мерки за да се обнови каналот за банкарско кредитирање.

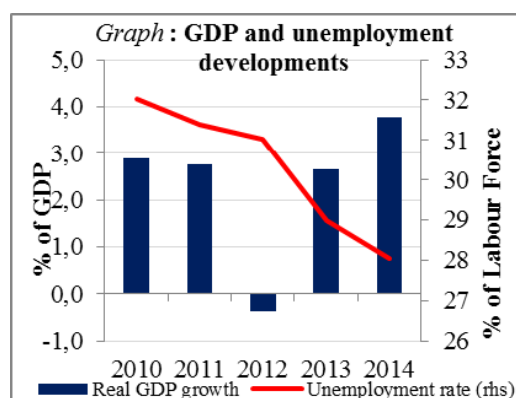
Основни елементи на економската политика

Владата останува посветена на спроведувањето на пазарно-ориентираните економски реформи, привлекување на странски директни инвестиции и развој на приватниот сектор. Во јануари 2015 година, властите ја поднесоа својата Програма за економски реформи (ЕРП), сумирајќи ги клучните економски, фискални и структурни реформи и политики за 2015-2017 година. Владата има направено мал напредок во структурните реформи на пазарот на трудот, а имало дури и назадување на фискалната дисциплина. Оттука, треба да се зајакнат напорите за среднорочно планирање и извршување на буџетот и можноста за вработување на работниците. Владата треба да преземе дополнителни мерки за спроведување на препораките на ЕРП, кои се наведени подолу.

Владата продолжува да работи активно со меѓународните финансиски институции. Во ноември 2014 година, ММФ ја заврши својата четврта и последна мониторинг мисија поврзана со кредитната линија за претпазливост на ликвидност на земјата 2011-2013. Во февруари 2015 година, Владата ги отплати однапред сите одобрен кредити кон ММФ.

Макроекономска стабилност

Макроекономската средина е дополнително зајакната, но клучните слабости остануваат причина за загриженост. Економското закрепнување продолжува, со домашната побарувачка како единствен двигател на развојот. Производството во 2014 е проширено за 3,8%, а солидниот раст продолжи и во првиот квартал на 2015 година. Значително се подобри инвестициите во 2014 година поради јавните патни, железнички и енергетски инфраструктурни проекти и нови СДИ. Увозната побарувачка, главно заснована на инвестициите, соодветно се зголемува.

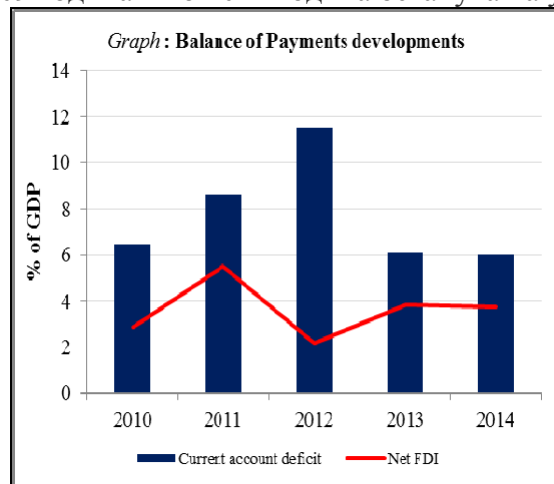

Графикон: БДП и развој на невработеноста
 % од БДП
 % од работната сила
 ■ Реален раст на БДП

■ Стапка на невработеност (дс)

Продолжува обновувањето на индустриското производство од 2012, поттикнато од производствениот сектор, кое изнесува околу три четвртини од индустријата, иако учинокот во првиот квартал од 2015 година разочара. Свкупно, одржливиот економски развој може да се постигне само ако домашниот приватен сектор продолжува да се развива и да придонесува кон поголем раст.

Стабилноста на надворешниот сектор сè повеќе се потпираше на јавното задолжување во странство. Дефицитот на тековната сметка постојано се намалува од 2009 година и во 2014 година останува на умереното ниво од 1,3% од БДП.

Графикон: Развој на платниот биланс
% од БДП
■ Биланс на тековна сметка
■ Нето СДИ

Овој развој е поттикнат од страна на подобрувањето на билансот на трговијата со стоки, стимулирана во голем дел од извозот од страна на странските инвеститори во секторот на автомобилските компоненти. Тековните трансфери од странство паднаа, но остануваат значајни. Приливот на СДИ (3,3% од БДП) останува значително под неговиот

10-годишен просек (4,3% од БДП). Надворешниот долг, на крајот на 2014 година изнесува 70% од БДП, зголемен за повеќе од 5пп од претходната година, главно како резултат на зголемувањето на јавниот долг, а, нешто помалку на кредитирање помеѓу компаниите поврзани со странските директни инвестиции. Оттука, движењата во девизните резерви се зголемени поттикнати од јавното задолжување во странство, а не од страна на приватните инвестиции. Се чини дека во моментот е ограничен ризикот кон домашната економија од економската ситуација во Грција, преку трговијата, инвестициите и финансиските врски. Учеството на Грција како извозна дестинација на земјата опадна од 10% во 2008, на 5% во 2014 година, но увозот на гориво значително е зголемен. На среден рок, постојаната криза во Грција сепак може да влијае врз економијата преку долготрајната загуба на довербата на потрошувачите и инвеститорите, помалиот извоз, поскапото надворешно владино финансирање.

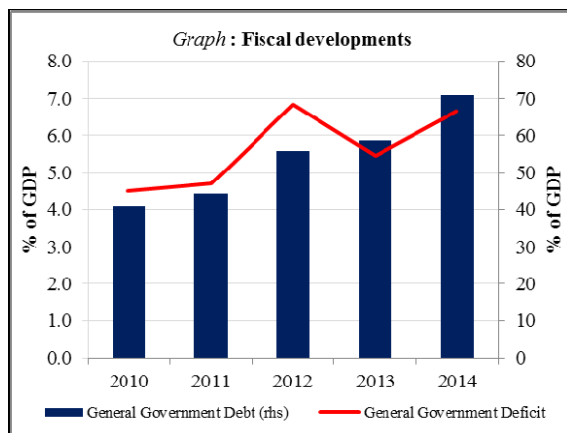
Условите на пазарот на трудот остануваат оптоварени со структурни пречки.

Стапката на невработеност постојано паѓа од 2008 година (34%), до 28% во 2014 година. Значајните родови разлики опстојуваат со стапки на економска активност на жени кои се значително пониски од оние кај мажите (56,8% во споредба со 84,5% за 2014 година). Создавањето работни места е вратено на просечната брзина во 2014 година, по напливот во 2013. Нови работни места се создадени главно во сектори со ниска продуктивност и земјоделството, поддржани од страна на јавните субвенции и активните мерки за пазарот на трудот. Се проценува дека јавниот сектор учествува со 20% од вкупната вработеност. **Цените останаа стабилни; монетарната политика успешно го брани фиксниот валутен курс.** Пониските цени за храна и електрична енергија придонесоа за пад од 0,3% во индексот на трошоците за живот (ИПК) во 2014 година. Просечната годишна инфлација постојано се намалува од 2011 година, кога изнесуваше 3,9%. Од април 2015 година, инфлацијата повторно регистрира позитивни движења. Централната банка ја сочува клучната каматна стапка непроменета во 2014 година.

Повторно има влошување во делот на фискалната дисциплина во 2014 и 2015 година, што укажува на потребата од подобрување на среднорочното планирање на расходите.

Владата го усвои ребалансот на буџет во есента 2014 година, како поради недостиг од приходи, така и поради раната и повисока од очекуваното потрошувачка за инфраструктурата. Ребалансот на Буџетот го ревидира таргетот на дефицит во нагорна линија, од 3,4% на 3,6% од БДП. Сепак, вистинскиот буџетски дефицит е уште поголем, на 4,2% од БДП, на сметка на ад хок зголемувања на пензиите, социјалната помош и субвенциите, како и дополнителните ресурси кои се потребни за изградба на автопатот од Коридорот X.

Препорака 1 од ЕРП: „Да се подобри управувањето со јавните финансии, придржувајќи се ригорозно до 2015-2017 среднорочни фискални цели наведени во ПЕР, и да се консолидира нерамномерната распределба, со цел, во 2017 година да се биде на вистинскиот пат кон таргетирањето буџетски дефицит од 2,9% од БДП. Користење на каков било дополнителни фискален простор за натамошни мерки за консолидирање, за да се заштити зголемувањето на растот на капиталните расходи во случај на неочекувани буџетски притисоци. Задржување строга контрола врз развојот на трансферни исплати, пензии и плати во јавниот сектор. Воведување рамка за среднорочни расходи. Навремено и регуларно информирање за големината на владината работна сила и платниот список“.

Графикон: Фискален развој

% од БДП

% од БДП

■ Основен долг на Владата

■ Основен дефицит на Владата

Во јули 2015 година, Владата повторно го усвои ребалансот на буџетот, зголемувајќи ги трошоците, особено за социјалната помош, платите на полицијата и капиталните

буџетски трошоци. Покрај зголемените проекции на приходите, таргетираниот дефицит е зголемен од 3,4% на 3,6% од БДП за 2015 година. Очекувањата за растот на БДП се намалени во 2015 за 0,5пп на 3,5%.

Износот на јавната потрошувачка не е подобрен. Во 2014 година, инвестициите изнесуваа само 10% од буџетот, а уште помалку од фактичката потрошувачка. Околу 45% од вкупните трошоци одат на социјалните трансфери вклучително и пензиите, кои Владата ги зголеми, како и во претходната година, надвор од она што се бара со закон и покрај падот на цените. Платите во јавниот сектор и земјоделските субвенции, исто така, се зголемени над законските барања во 2014 година.

Препорака 2 од ЕРП: „Да се подобри износот на трошоците, со приоритизирање на инвестициските проекти во согласност со нивниот продуктивен потенцијал и да биде потранспарентен во анализата на трошоците и придобивките, нагласувајќи го основниот трансфер и ставките за инвестициски трошења од буџетот. Обезбедување понавремени и подетални податоци за планирани и извршени капитални трошоци“.

Посветеноста на Владата кон среднорочната фискална стратегија е ослабена - стратегијата 2015-2017 предвидува постепен пад на општиот владин дефицит до 2,9% од БДП до 2017 година, намалувајќи ја претходната цел од 2,6%. Со оглед на Ребалансот на буџетот за 2015 година, а во очекување на натамошно зголемување на правото на трошење во следниот предизборен период, постигнувањето на таргетот за 2017 се чини премногу амбициозно. Свкупно, врската помеѓу среднорочната рамка и годишниот буџетски процес и понатаму е слаба, што доведува до дополнително стеснување на фискалниот простор потребен за да се апсорбираат неочекуваните притисоци на потрошувачката или намалување на приходите.

Нивоата на јавниот долг значително се зголемија во последните години, а измените на Законот за јавен долг предизвикаа загриженост во однос на транспарентноста.

Нивото на долгот на Владата сè уште е релативно умерено, но континуирано се зголемува

од 2008 година. Зголемувањето на финансиските потреби на претпријатијата во државна сопственост, коишто извршуваат големи инфраструктурни работи, придонесоа за значително зголемување на вкупниот јавен долг, кој изнесуваше 46% од БДП на крајот на 2014 година, во споредба со 38,6% на крајот на 2013 година. Веројатно е дека, на краток до среден рок ќе се зголемува уште повеќе, со оглед на обемот на планираните инвестициски проекти. Во текот на летото во 2014 година, Владата го измени Законот за јавен долг, за да го ограничи опсегот за задолжување на претпријатијата во државна сопственост со државни гаранции, додека пак, го поттикна безгаранциското задолжување. Како

Препорака 3 од ЕРП: „Да се подобри фискалната транспарентност преку вклучување на посеопфатни податоци за долгот на јавните претпријатија и потенцијалните обврски во стратегијата за управување со државниот долг на Владата и да постои информирање за заостанатите долгови. Забрзување на преодот кон Известување според Европскиот систем на сметки (ЕСА) 2010 и да продолжи со фискалните известувања. Да се продолжи со строга контрола врз гарантираните и негарантираните задолжувања на јавните претпријатија и општините.“

резултат на тоа, бројката за јавниот долг ќе биде помалку транспарентна. Владата треба да го подобри управувањето и транспарентноста на јавните финансии, да практикува поригорозна фискална дисциплина и да ја подобри фискалната транспарентност како што е препорачано во Препораките 1, 2 и 3

од ЕРП.

Заемно дејство на пазарните сили

Учеството на јавниот сектор во економијата во голема мера останува непроменето. Во 2013 година, Владата го продаде својот малцински удел во две компании. Сепак, бројката од 15 претпријатија во државна сопственост во целост останува непроменета. Во јануари 2013 година, започнува со работа Јавното претпријатие за државни патишта (ЈПДП), кое е во државна сопственост. Во октомври 2014 година, Владата одлучи да ја одложи за пет години целосната либерализација на пазарот на електрична енергија, која беше планирана за 1 јануари 2015 година. Применетите и регулираните цени изнесуваат околу 15% од потрошувачката кошница. Повеќето од нив се регулирани цени кои обично ги покриваат трошоците за производство. Цените за електрична енергија за домаќинства и мали претпријатија, како и цените на природниот гас и нафтата и понатаму остануваат предмет на регулирање од страна на Регулаторната комисија за енергетика (РКЕ).

Влез и излез од пазарот

Отпочнувањето на бизнис стана малку полесно, но излезот од пазарот останува тежок. Спроведувањето на мерките од проектот „Регулаторна гилотина“ е повеќе напреднато, со цел да се олесни регистрацијата на бизнисот. Меѓутоа, едношалтерската постапка напредува бавно. Условите за добивање јавна поддршка и административните процедури за забрзување имплицитно ги фаворизираат (поголемите) странските фирми, додека пак, локалните фирми ретко може да ги исполнат критериумите за обемот на инвестирање. Врските помеѓу технолошки понапредните странски компании и домашната приватна економија се слаби, што е особено загрижувачки. Напредокот во поедноставувањето на излезот од пазарот е поограничен; Законот за стечај беше изменет за да се скратат процесните рокови и да се дозволи вонсудска спогодба во случај на несолвентност.

Правен систем

Честите законски измени, еднаквата примена на законите и тешкото спроведување договори го оптоварува деловното работење.

Од 2011 година, Владата усвои бројни судски реформи за да ги забрза постапките и да ги подобри капацитетите, на пример, со надградба на информативно-електронските системи за достава, кои забрзуваат одредени судски постапки и го подобруваат постапувањето со заостанатите случаи. Не се преземени големи нови реформи во 2014, па и потоа. Заштита и спроведување на правата на интелектуалната сопственост останува прашање на загриженост. Големата сива економија продолжува да ја попречува конкуренцијата и развојот на приватниот сектор. Министерството за труд редовно го дополнува својот акциски план за намалување на сивата економија, но презентираниите индикатори и мерки не се целосно кохерентни, а не постои ни проценка на претходните мерки засновани на резултати.

Владините долгови уште влијаат на ликвидноста на домашните компании, и покрај неодамнешното донесувањето на Законот за финансиска дисциплина. Деловното опкружување треба да се подобри во согласност со Препораката 8 од ЕРП.

Соработката помеѓу Владата и деловниот секторот е намалена во последниве години. Процентот на нацрт-закопи објавени на електронскиот регистар (ЕНЕР) е значително опаднат во последните неколку години, а бројот на

законите кои се подложни на чести промени или се донесуваат со премногу кратки рокови за консултации е зголемен. Во многу случаи, има малку експост консултации со засегнатите страни за влијанието и ефикасноста на законите, откако биле спроведени (види и во Политички критериуми - Развој и координација на политики).

Развој на финансискиот сектор

Банкарскиот сектор остана стабилен и покрај високото ниво на нефункционални кредити (НФК).

Во финансискиот сектор и понатаму доминираат банките коишто сочинуваат околу 90% од вкупните средства на финансискиот систем. Странската сопственост на банкарските средства останува висока, на околу 70%, а нивоата на концентрација немаат опаднато многу во изминатите години - трите најголеми банки поседуваат 60% од секторскиот капитал, во споредба со околу 66% во 2010 година. Главен извор на финансирање на банките се депозитите, кои забележуваат пораст од 2013 година. Показателите за финансиска

стабилност, како што се стапките на регулаторниот капитал, укажуваат на континуирана издржливост на системот. Профитабилноста е подобрена во втората половина на 2014 година, после потпросечниот учинок во претходните две години кој делумно се должи на високиот удел на лошите кредити. Од 2013 година, Централната банка успеа постепено да го намалува уделот на одобрени кредити деноминирани во странска валута, па оттука и

Препорака 8 од ЕРП: „Да се подобри деловното опкружување со спроведување на Главниот план за конкурентност и сродниот Акциски план на Владата. Тие треба да вклучуваат мерки кои влијаат на конкурентноста, како што се попредвидлива правна и регулаторна средина, извршување на договорите, почитување на правата од интелектуална сопственост, дисциплина на плаќање, трудово законодавство, квалитет и интегритет на инспекциските служби, итн. Да се обезбеди редовен и структуриран дијалог со социјалните партнери во однос на спроведувањето и проверката на Главен план. Да се засилат напорите во борбата против корупцијата и неформалниот сектор во економијата“.

Препорака 6 од ЕРП: „Да се зголемат напорите кон олеснување на располагањето со нефункционалните кредити од страна на банките, со учество на сите клучни засегнати страни, вклучувајќи ја и Централната банка доколку е потребно, со намера да се отстранат потенцијалните пречки за кредитно проширување во контекст на одржливо подобрување на кредитната побарувачка“.

намалување на ризиците на девизниот курс. Треба да се преземат понатамошни мерки за спроведување на Препораката 6 од ЕРП.

Околу една петтина од средствата и обврските на домашниот банкарски сектор се на две подружници на грчки банки. И двете се финансиски стабилни и нивното финансирање е обезбедено главно преку домашни депозитни институции. Покрај тоа, Централната банка ги воспоставува прудентните мерки насочени кон потиснување на можните реперкусии од банкарската криза во Грција. Како привремено вонредна мерка, исто така им е забрането на граѓаните изнесување на капитал поврзан со капитални трансакции, како што се должнички и сопственички купувања и долгорочни заеми за Грција.

Ликвидноста во банкарскиот сектор остана голема во 2014 година, па и понатаму, а кредитирањето на приватниот сектор продолжува да закрепнува. Додека кредитирањето на нефинансиските друштва напредува забележливо, овие средства се користат главно за обртен капитал, а не за нови инвестиции. Односот на нефункционалните кредити во вкупните кредити на нефинансискиот сектор останува на високо ниво, на 11,5%, на крајот на вториот квартал од 2015 година, а е само малку понизок од претходната година. Тековното воспоставување на современ и сеопфатен регистар на земјиште (катастар), се очекува да помогне во информирањето на работодавците за вредноста на недвижниот имот како залог. Формирањето на приватниот и јавниот кредитен регистар, исто така, треба да го зголеми квалитетот на кредитирањето.

Банкарските заеми остануваат далеку најдоминантна форма на финансирање на компаниите, со развојот на поширокиот финансиски пазар- финансирањето со акционерски капитал со јавно котирање е дури и намалено во последниве години. За да го поддржи враќањето на кредитните текови, Владата треба да преземе дополнителни мерки, за да се овозможи отпис на лоши побарувања. За да се подобри пристапот до финансии за компаниите според Препораката 9 од ЕРП, Владата треба, помеѓу другите мерки, да го поддржи развојот на ризичниот капитал и финансирањето со акционерски капитал, лизинг и комисиона трговија (факторинг).

Препорака 9 од НЕРП: „Да се подобри пристапот до финансии за МСП и да се забрза стечајната постапка. Да се продолжи со спроведување на стратегијата за иновации, како и интензивирање на користењето на инструментите предвидено од Фондот за иновации“.

3.2. Капацитет за справување со конкурентскиот притисок и пазарните сили во Унијата

Економијата е умерено подготвена за справување со конкурентските притисоци и пазарните сили во рамките на Унијата. Постигнат е одреден напредок, особено во однос на решавањето на активните недостатоци во однос на човечкиот капитал и физичката инфраструктура. Сепак, деловните активности и понатаму се сконцентрирани на нископродуктивни активности и неопходно е да се зголеми додадената вредност во продуктивните сектори. Потребни се понатамошни инвестиции за зголемување на растот на продуктивноста на трудот и за забрзување на трансформацијата на економијата. Генерално, влијанието на државата врз конкурентноста е зголемено.

Во согласност со препораките од ЕРП за 2015 година, а со цел да се поддржи долгорочен раст, Република Македонија треба да обрне посебно внимание на:

→ подобрување на можноста за вработување на работниците преку подобро усогласување на образованието со потребите на побарувачката на работна сила, како и подобрување на основните и напредни вештини на студентите на сите нивоа од образованието;

→ подобрување на врските помеѓу странските директни инвеститори и економијата и поттикнување на инвестиции во капитални добра и иновации;

→ подобро приоритизирање на инвестициите и усогласување на транспортната стратегија со регионалната агенда за поврзување.

Човечки и физички капитал

Уделот на висококвалификувани работници во економијата е во пораст, но структурните фактори го ограничуваат зголемувањето на продуктивноста на трудот. Неодамнешните реформи доведоа до поголемо учество во образованието. Бројот на лица со завршено само средно образование се намали, а запишувањето на деца во предучилишно образование е зголемено во изминатите три години. Вкупниот процент на дипломирани студенти во работната сила се зголеми за 4 % до 18 % од работната сила помеѓу 2009 и 2013 година. Меѓутоа, една четвртина од дипломираните студенти се невработени, бидејќи најмногу работни места се концентрирани во нископродуктивни сектори.

Главните предизвици и понатаму се ниското учество во пазарот на трудот (особено кај жените), неусогласеноста на вештините и ограничените можности за вработување во напредните индустриски сектори. Оттука, продуктивноста на трудот останува на околу 18 % од просекот на ЕУ во последните неколку години. Структурата на вработеност е фокусирана на нископродуктивните сектори и на земјоделството (19 % од вкупната вработеност). Владата продолжи да се справува со предизвиците на пазарот на трудот, особено преку широк спектар на активни мерки, вклучувајќи низа субвенции за вработување за поттикнување на вработувањето. Овие мерки не одговорија соодветно на основните структурни причини за невработеноста и не беа доволно подложени на проценка на успешноста. Ова го ослабна нивното влијание. Спроведувањето на Стратегијата за стручно образование и обука 2013-2020 година заостанува во многу области. Донесени се неколку мерки, но нивната ефикасност не се следи во доволна мерка. Генерално, вработувањето на работници може да се подобри со следење на препорака 4 од ЕРП. За да се постигнат значајни подобрувања во продуктивноста на трудот, образовниот систем би требало да има придобивки од тесната поврзаност на образовните програми и работодавците, вклучувајќи ги и странските инвеститори кои работат во секторите со повисока додадена вредност.

Препорака 4 од ЕРП: „Подобрување можностите за вработување на работници преку вештини за подобро усогласување со потребите на побарувачката на работна сила, особено преку развивање на образовниот систем. Зајакнување на оценувањето на работата на активните политики на пазарот на трудот, со цел подобро таргетирање на развојот на вештини, како и навремено информирање за методологијата и резултатите.

Јавната инфраструктура има потреба од модернизација. Состојбата на транспортната и енергетската инфраструктура и понатаму го попречува економскиот развој. Владата се справува со овој предизвик преку големи јавни инвестициски проекти. Како резултат на тоа, вкупните инвестиции нагло пораснаа во 2013 и во 2014 година, со јавни проекти кои изнесуваат околу една петтина од вкупните инвестиции во производството и градежништвото. Сето ова покажува дека е многу важно развојот на инфраструктурата да се базира на една ревидирана транспортна стратегија, усогласена со регионалната агенда за поврзување, во согласност со препораката 7 од ПЕР.

Инвестициите на приватниот сектор се мали. Домашните компании не инвестираа во доволна мерка во обновување на нивниот основен капитал и во иновации. Како резултат на тоа, постои појава на поделба во капиталот на државата, со странски инвестиции кои повеќе се фокусирани на висока продуктивност, технолошки зајакнати сектори (главно концентрирани во специјалните економски зони), додека капиталот во локалната економија останува на ниско ниво и е релативно застарен.

Препорака 7 од ЕРП: „Преглед на стратегијата за транспорт, со цел да се усогласи со регионална агенда за поврзување, со посебен фокус на основните инвестициски приоритети (основна мрежа) и воспоставување на веродостојно планирање и механизам за финансирање. Подготовка на еден сектор би помогнала во давање приоритет на инвестициите.“

Секторска структура и структура на претпријатија

Секторската структура на економијата во голема мера е во застој. Производството придонесе околу 12 % кон бруто додадената вредност во 2014 година, исто како и во 2009 година. Уделот на земјоделството во економијата се намали многу малку во тој период, до 10 %, додека кај трговијата и услугите се забележа зголемување од 4,5 %, што придонесе за речиси половина од додадената вредност во државата. Структурата на деловната активност, исто така, во голема мера остана непроменета, со микро-претпријатија и мали бизниси кои претставуваат повеќе од 98 % од сите компании. Сепак, во последните три години бројот на големи компании се зголеми повеќе од двојно, главно поради странски инвестиции, иако нивниот удел е под 1 %. МСП обезбедија поголем дел од работните места (80 % од вкупниот број на вработени). Секторската структура на економијата ќе има придобивки од препораката 5 од ЕРП.

Препорака 5 од ЕРП: „Забрзување на напорите за создавање на врски за снабдување помеѓу странски и домашни компании, со цел да се зголеми продуктивноста и вработеноста во домашната економија.“

Влијание на државата врз конкурентноста

Додека уделот на Владата во економијата останува умерен, нејзиното влијание врз конкурентноста во приватниот сектор преку регулативата и субвенциите се зголемува. Сопственоста на економски средства на државата остана на релативно умерено ниво од околу 15 % од БДП. Сепак, голем дел од државното земјиште останува пречка за развој на земјоделскиот сектор и за банкарските заеми на компаниите и домаќинствата, што се заснова на имот како залог. Постои широк спектар на инструменти преку кои Владата сè повеќе има влијание врз конкурентноста на

економијата, како што се директните субвенции и даночни олеснувања, особено за странските инвеститори, непредвидливи инспекции на фирми и санкции, јавни гаранции за кредити за претпријатијата во државна сопственост, јавни инфраструктурни проекти и активни програми на пазарот на трудот. Додека правната рамка за државна помош беше зајакната во последниве години, информациите дадени за износите и корисниците на државна помош и за последователното оценување се ограничени.

Економска интеграција и конвергентност со ЕУ

Постигнат е понатамошен напредок во развивањето поблиски трговски и инвестициски врски со ЕУ.

Трговската отвореност е релативно висока со оглед на состојбата на економскиот развој на земјата. Трговијата со стоки остана на високо ниво во 2014 година од околу 129 % од БДП. Извозот се зголеми од 5пп до 52 % од БДП, во споредба со една година претходно. ЕУ и понатаму е најважниот трговски партнер во извозот и увозот. Во првите седум месеци од 2015 година, 77 % од вкупниот извоз беше во ЕУ, во голема мера постабилен од истиот период во 2014 година и 4пп повисок отколку во истиот период од 2013 година. Уделот на увозот на земјата кој потекнува ЕУ, исто така, остана на високо ниво од 63 %.

Со зголемувањето на производството на странските инвеститори, структурата на извозот на некој начин се префрли кон производи со повисока додадена вредност - машини и опрема за транспорт, чиј извоз изнесува 21 % од вкупниот број во 2014 година (7 % повисок од 2013 година). Во последните години извозот е променет, но и понатаму е високо концентриран - железо и челик, метални руди, облека и храна - и изнесува околу 40 % од вкупниот извоз во 2014 година, во споредба со 56 % во 2010 година. Компаниите од ЕУ се главните странски директни инвеститори во економијата. Нивниот удел во вкупните СДИ уште повеќе е зголемен во 2014 година, веќе втора година по ред, за 1,5 %, до 83 %.

4. СПОСОБНОСТ ДА СЕ ПРЕЗЕМАТ ОБВРСКИТЕ ОД ЧЛЕНСТВОТО

4.1. Поглавје 1: Слободно движење на стоки

Слободното движење на стоки гарантира дека со повеќето производи може да се тргува слободно низ ЕУ врз основа на заеднички правила и постапки. Кога производите се регулирани со национални правила, начелото на слободно движење на стоки спречува да се создаваат неоправдани пречки во трговијата.

Земјата е умерено подготвена во областа на слободно движење на стоки. **Одреден напредок** е постигнат, особено во однос на зајакнувањето на административните капацитети. Сепак, не постои натамошен напредок од минатата година во елиминација на нетарифни пречки во трговијата. Следната година, земјата треба особено:

—> да го заврши донесувањето на мерки за отстранување на нетарифните пречки во трговијата;

—> уште повеќе да се усогласи со одредбите за прифаќање на сообразност, така што може да се преговара за договор за прифаќање на оценка на сообразност.

Со усогласувањето со *правото на ЕУ*, кое е веќе добро напреднато во оваа област, не е забележан дополнителен напредок во областа на **општите начела**. Од 42 законодавни измени потребни за отстранување на нетарифните пречки во трговијата, во согласност со членови 18 и 19 од Спогодбата за стабилизација и асоцијација (ССА), девет се уште треба да се усвојат. Во однос на **хоризонталните мерки**, Институтот за стандардизација усвои 26 649 стандарди и **стандардизациски** документи, од кои 22 893 се Европски стандарди. Продажбата на стандардите се зголеми за 24% во споредба со 2013 година. Капацитетот на институтот е подобрен со именување на нов персонал кој достигнува вкупно 25 члена. Започна издавањето на сертификати според ИСО 9001 стандардите и подобрување на соработката со телата на ЕУ за стандардизација.

Усогласувањето на **оценката на сообразност** со *правото на ЕУ* останува напредно но се уште недоволно за да се овозможи преговарање за договор за прифаќање на оценка на сообразност.

За **акредитацијата**, нема напредок во законодавството. Европската организација за акредитација ја заврши својата прва супервизорска оценка на Институтот за акредитација, чиј капацитет е соодветен и беше дополнително зајакнат. Сега има персонал од 25, 93 надворешни оценувачи и 60 надворешни експерти. Институтот е активен член на Европската организација за акредитација, Комитетот за мултилатерални договори, како и полноправен член на Меѓународна соработка за акредитација на лаборатории. Институтот издаде 17 акредитации во текот на периодот на известување, и повлече 19 од започнувањето со работа. Сега постојат 130 акредитирани тела во земјата, вклучувајќи девет институти со нова акредитација за ISO/IEC17025 и EN/ISO 15 189.

Бирото за **метрологија** издаде 13 опции за калибрација и мерки за тежина, запремина и проток во базата на податоци на Меѓународното биро за тегови и мерки. Продолжи да соработува со Европската асоцијација на национални институти за метрологија за проток, температура, електрична енергија и течност под притисок и се приклучи на

Европската програма за истражување во областа на метрологијата (ЕМПИР).

Во 2014 година, Државниот пазарен инспекторат значително ги зголеми своите инспекции во согласност со Законот за безбедност на производи (на 777, од 147). Инспекциите според Законот за градежни производи се намалија на 112 од 360. ДПИ изврши 1 287 заеднички инспекции со Бирото за метрологија, идентификувајќи 123 злоупотреби. Општо земено, инфраструктурата за квалитетот на производот е во напредна фаза.

Во однос на „Стариот приод“ и „Новиот и глобален приод“, новиот Закон за градежни производи беше донесен во јуни за да се усогласи со *правото на ЕУ*, и Правилникот за единечно одобрување на возила беше изменет за да се исполнат европските технички спецификации за увоз и ставање на пазар на возила. Не може да се забележи дополнителен напредок во усогласувањето со „Новиот и глобалниот приод“ на законодавството за производи или за процедурални прашања.

4.2. Поглавје 2: Слобода на движење на работници

Граѓаните на земја-членка имаат право да работат во друга земја-членка и мора да ги имаат на располагање истите работни и социјални услови како и на другите работници.

Подготовките во областа на слободата на движење на работниците сè уште се во **рана фаза**, но постигнат е **одреден напредок** во изминатата година.

Капацитетот за соработка со **ЕУРЕС**, европската мрежа за работна мобилност, беше дополнително зајакнат преку обука на администрацијата.

Во областа на **координација на системите за социјално осигурување**, Собранието на Република Македонија ги ратификува договорите за координирање социјално осигурување со Словачка, Италија и Унгарија. Продолжуваат преговорите со Албанија, Србија и Турција. Земјата потпиша договори со осум земји-членки за користење на **Европската картичка за здравствено осигурување** и во тек се преговорите со Хрватска.

4.3. Поглавје 3: Право на основање и слобода на давање услуги

Физичките и правните лица на ЕУ имаат право да се етаблираат во секоја земја-членка и да им се даваат прекугранични услуги. За одредени регулирани професии, постојат правила за меѓусебно признавање на квалификации. Поштенските услуги постепено се отвораат за конкуренција.

Земјата е **умерено подготвена** за правото на основање и слобода на давање услуги. Постигнат е **одреден напредок**. Во следната година, земјата треба особено:

→ да продолжи со усогласување на националното законодавство со правото на ЕУ, особено за меѓусебното признавање на професионални квалификации и Директивата за услуги;

→ да ја заврши целосната либерализација на универзалната поштенска услуга.

Во однос на **правото на основање**, продолжи поедноставувањето на постапките за документација, беше зајакнат ИТ системот и неговата употреба се прошири.

Во однос на **слободата на давање прекугранични услуги**, постигнат е одреден напредок за воспоставување единствена точка за контакт преку развивање на едношалтерски систем за основање компании. Ограничувањата остануваат во сила за одредени услуги, вклучувајќи ја ветеринарната медицина и регулираните професии. Сè уште не е донесен Законот за услуги.

Измените на **Законот за поштенски услуги** го ограничуваат периодот на важност на дозволата на давателот на универзална услуга и ја регулираат примената на казни за прекршоци. Остануваат недостатоци за финансирање на нето-трошоците за обврската од универзалната услуга. Регулаторот издаде дозволи за други поштенски услуги и воспостави регистар на дозволи. Треба да се зајакне неговиот капацитет за следење.

Во однос на **меѓусебното признавање на професионални квалификации**, беа ажурирани регистрите на регулирани професии и се намали бројот на регулирани професии. Постигнато е умерено ниво на усогласување со правото на ЕУ. Беше именуван нов национален координатор за постигнување напредок кон целосна усогласеност. Треба да се ажурира законодавството од 2010 година, додека сè уште треба дополнително да се усогласи законодавството за комерцијални агенти и професионална употреба на токсични производи.

Сертификацијата според ИСО 9001 стандардот е минимално барање за јавната администрација, но во моментот може да се обезбеди само од компании акредитирани од страна на релевантниот национален институт, а сè уште не од сертификациските тела од ЕУ.

4.4. Поглавје 4: Слободно движење на капитал

Во ЕУ, капиталот и инвестициите мора да бидат способни да се движат без ограничување и постојат заеднички правила за прекугранични плаќања. Банките и другите економски оператори применуваат одредени правила за поддршка на борбата против перење пари и финансирање тероризам.

Во областа на слободното движење на капиталот Република Македонија е **умерено подготвена**. Беше постигнат **одреден напредок** особено во борбата против перење пари и финансирање тероризам. Беше дополнително зајакнат капацитетот на Управата за финансиско разузнавање, но сè уште треба да се равие конзистентно следење на евиденцијата.

Постигнат е ограничен напредок во **движењата на капиталот и плаќањата**. Земјата веќе ги исполнува барањата од првата фаза на ССА, а понатамошната либерализација зависи од преминувањето во втората фаза. Остануваат ограничувањата на капиталните движења, прекршувајќи го правото на ЕУ, а на граѓаните на ЕУ сè уште не им е дозволено да купуваат земјоделско земјиште. Во јуни, централната банка воведо привремени капитални контроли за спречување прелевање од грчката економска криза.

Според Акцискиот план за спроведување на стратегијата за развој на платните системи за 2013-17 година на Националниот совет за платни системи, беа преземени понатамошни чекори за усогласување на **платните системи** со барањата на ЕУ и за зголемување на нивниот капацитет.

Во однос на **борбата против перење пари** и финансирање тероризам, Управата за финансиско разузнавање беше зајакната со седум нови вработени и интегриран систем за финансиско разузнавање и известување. Продолжи да се намалува бројот на сомнителни трансакции според Управата за финансиско разузнавање. Во 2014 година,

Управата поднесе 31 известување до органите за спроведување на законот поврзани со перење пари и финансирање тероризам (25 во 2013 година) и беа обвинети 14 лица, а седум беа осудени за перење пари.

4.5. Поглавје 5: Јавни набавки

Правилата на ЕУ гарантираат дека секторот за јавни набавки на стоки и услуги во сите земји-членки е отворен за сите компании од ЕУ врз основа на недискриминација.

Земјата е **умерено подготвена** во оваа област, којашто особено претставува област која подлежи на корупција. Беше постигнат **одреден напредок**, особено преку задолжителното користење на е-набавки, но последните измени на Законот за јавни набавки го намалија нивото на усогласеност со правото на ЕУ. Потребни се повеќе напори за спречување на корупцијата за време на циклусот на набавките. Потребни се значителни напори за да се обезбеди ефикасен и ефективен режим за јавни набавки. Наводите за сериозни конфликти на интереси и злоупотреба на јавната функција сè уште не се испитани. Во следната година, земјата треба особено:

→ да ја зголеми транспарентноста на јавното трошење преку објавување информации во реално време на сите договори за јавни набавки;

→ да ги отстрани недоследностите со правото на ЕУ, вклучувајќи ги компаниите кои се на црната листа, условите за користење критериуми за доделување; обезбедување на усогласеност со ЕУ правилата за јавни набавки за одбрана и безбедност, како и Директивите за јавни набавки на ЕУ од 2014 година, особено за концесии;

→ да гарантира дека информациите за нередовности се истражуваат соодветно.

Институционалната поставеност и правно усогласување

Во однос на **правната рамка**, Законот за јавни набавки од 2007 година во голема мера е усогласен со правото на ЕУ, но нивото на усогласеност е намалено со честите измени од 2013 година. Земјата сè уште нема постигнато усогласување со Директивата за набавки од областа на одбраната и безбедноста или со правилата за јавни набавки на ЕУ од 2014 година. Општата употреба на критериумот „најниска цена“ и обврската за договорните органи да добијат согласност од Советот за јавни набавки во случај кога сакаат да користат друг критериум освен цена при доделување на договорите не е во согласност со правото на ЕУ и има штетно влијание врз квалитетот на понудите. Водењето на евиденција за професионална злоупотреба од претпријатијата и нивното исклучување од идните понуди е еквивалентно на „црна листа“ и не е во согласност со судската практика на Европскиот суд на правдата.

Советот за јавни набавки започна со работа во мај. Обврската за договорните органи да добијат согласност од Советот за јавни набавки пред објавување на оглас им дава пристап до специјализирана стручност при изготвувањето на проектната задача, но го прави процесот на набавки посложен, поскап и истиот одзема многу време. Недоволната соработка помеѓу Советот за јавни набавки, Бирото за јавни набавки, Државната комисија за заштита на конкуренцијата и Државната комисија за спречување на корупцијата го поткопува начинот на кој се спроведуваат принципите на набавките и борбата против корупцијата.

Утврдена е **стратегија** за развој на системот на јавните набавки, но таа ги вклучува само стратешките приоритети на Бирото за јавни набавки. Освен тоа, не постои целосен надзор на механизмите за спроведување и известување. По формирањето на Советот за

јавни набавки во 2014 година, значителен дел од персоналот на Бирото за јавни набавки беше префрлен во Советот, директорот на Бирото не беше именуван, при што ослабеа капацитетите на Бирото за вршење на надзор и институционална улога.

Примена и спроведување на капацитетите

Пазарот на јавните набавки на земјата изнесува 12% од БДП и 34% од државниот буџет во 2013 година, вклучувајќи го јавниот инфраструктурен проект „Скопје 2014“. Употребата на е-набавки ја зголеми транспарентноста. Плановите за набавка се донесуваат на годишно ниво, но договорните органи не се обврзани да ги објават. Честопати, анексите не се подготвени, и се даваат откако ќе се доделат договорите, па така не се вклучени во системот за е-набавки. Достапните информации треба да ги вклучуваат промените во договорените износи, од почетниот износ на тендерот до конечната платена сума. Земјата сè уште нема воспоставено централизиран орган за набавки за одредени видови на набавки. Заеднички набавки се прават на ад-хок основа. Барањата за понуда остануваат премногу сложени за малите и средни претпријатија да учествуваат во голема мера во јавните тендери. Преговорачките постапки за набавки без претходно објавување на набавките изнесува 5,5% од вкупната вредност на јавните набавки во 2014 година.

Нема **следење** на воспоставениот процес на доделување на договорот, ниту пак се следи спроведувањето на договорот од централизираниот систем за проверка. Државниот завод за ревизија прави само годишна надворешна ревизија на договорните органи, а не постојат ад-хок ревизии. Нема истрага за наводните нерегуларности пријавени од општина Центар за проектот „Скопје 2014“, приговорите за сериозни нерегуларности во доделувањето на некои од големите инфраструктурни и здравствени договори, или на други наводи за сериозни конфликти на интереси и злоупотреба на наводните нерегуларности на јавните функции. Зајакнувањето на функцијата на внатрешна ревизија е од суштинско значење за да се подобри спроведувањето и следењето на договорот (*види Поглавје 32 за финансиска контрола*).

Слабиот административен капацитет на Министерството за економија го попречува спроведувањето на законската рамка за концесии и јавно-приватно партнерство. Податоците за доделени концесии и јавно-приватно партнерство се недоволни; значајни пропусти има за концесиите на аеродромот и на градот Скопје. Интеграцијата на податоците за концесии и јавно-приватно партнерство во системот за е-набавки, управуван од страна на Министерството за економија, ќе ја зголеми транспарентноста. Советот за јавно приватно партнерство сè уште не е започнат со работа.

Капацитетите за управување со процесите на јавни набавки на договорните органи се подобрени. Програмите за обука и сертификација, спроведени од страна на Бирото за јавни набавки, ја зголемија професионалноста на договорните органи и деловните активности. Договорните органи се должни да вработат овластени службеници за јавни набавки во процесот на евалуација на понудите. Службата за помош функционира на централно ниво, и често поставуваните прашања редовно се ажурираат на интернет-страницата на Бирото за јавни набавки.

Постои регулаторна и институционална рамка во однос на механизмите за **интегритет и конфликт на интереси** во јавните набавки. Меѓутоа, сè уште не е воспоставен систем за откривање на ризикот за подобро идентификување на потенцијалните проблеми и бројот на извештаи поврзани со интегритетот останува на ниско ниво.

Ефикасен систем за правна заштита

Во однос на **правото на правна заштита**, структурата на системот на правни лекови формално е во согласност со правото на ЕУ и се состои од Државната комисија за жалби, чии членови се назначени од Собранието за пет години и чии одлуки може да бидат оспорени пред Управниот суд. Сепак, целосно усогласување со Директивата за правни лекови сè уште не е постигнато. Прекршоците кои се појавуваат за време на процесот на ревизија се предмет на непропорционални санкции, а донесувањето одлуки станува многу формално. Во 2014 година, Државната комисија за жалби ги потврди жалбите во 190 од 638 случаи кои таа ги разгледа, а судот донесе 66 пресуди за случаи поднесени против решенијата на Комисијата, пресудувајќи против неа во 13 случаи. Оваа висока стапка на отфрлање останува прашање на загриженост. Во однос на **капацитетот за спроведување**, треба да се зајакне капацитетот на Комисијата и Судот за да се справат со зголемувањето на бројот на жалби. Назначувањата во двете институции треба да бидат ослободени од политичко влијание. Подобрувањето на пристапот до одлуките на Комисијата ќе ја зголеми транспарентноста.

4.6. Поглавје 6: Право на трговски друштва

ЕУ има заеднички правила за барањата за основање, регистрација и обелоденување на една компанија, со дополнителни правила за сметководство и финансиско известување, како и законска ревизија.

Земјата има **добро ниво на подготовка** во областа на правото на трговски друштва. Постигнат е одреден **напредок**, особено во однос на ревизијата. Централниот регистар, исто така, е надграден и сега се однесува само на активните компании. Во следната година, земјата треба особено:

→ да ги продолжи напорите кон усогласување со најновото право на ЕУ за сметководство и ревизија.

Законската рамка за **Законот за трговски друштва** беше изменет за да се регулираат односите, правата и обврските помеѓу акционерите. 30 010 неактивни компании беа отстранети од Централниот регистар. Усогласувањето со Директивата за прекугранично спојување сè уште не е завршено, особено во однос на учеството на вработените во управните органи на компаниите основани како резултат на прекугранични спојувања.

Во областа на **корпоративното сметководство**, беше зајакната единицата на министерството за финансии. Институтот за овластени сметководители сè уште не е во функција, при што се спречува добивањето обука на работното место на професионалните сметководители. Усогласувањето со Директивата за годишни финансиски извештаи, консолидирани финансиски извештаи и поврзани извештаи за одредени видови на претпријатија се уште не е завршено.

По новите правила донесени во септември 2014 година, законодавната рамка за **ревизија** беше дополнително усогласена со одредбите на Директивата за законска ревизија на годишни сметки и консолидирани сметки во врска со вршењето проверки за обезбедување квалитет, нивна транспарентност и дисциплински мерки. Советот за унапредување и надзор за ревизија го донесе новиот статут и насоки за изготвување ревизорски извештаи за транспарентност.

4.7. Поглавје 7: Право на интелектуална сопственост

ЕУ има усогласени правила за правна заштита на авторското право и сродните права. Ова вклучува на пример: компјутерски програми, радиодифузија и трговски марки, дизајни, биотехнолошки пронајдоци и лекови.

Земјата е умерено подготвена во оваа област. Беше постигнат **одреден напредок** во спроведувањето на царинските мерки. Обврските и капацитетите на институциите одговорни за спроведување и заштита на правата на интелектуална сопственост и правото на ЕУ се менуваат, но остануваат недоволни. Недостасува доволен учинок од истраги, гонења и судски постапки за пиратеријата и фалсификувањето. Јавните кампањи сè уште не се добро развиени. Во следната година, земјата треба особено:

→ да ги засили напорите за истрага и кривично гонење на прекршоците на интелектуалната сопственост.

Во однос на **авторските и сродните права**, Министерството за култура донесе Правилник за водење на евиденција на правата на авторите и носителите на сродни права. Министерството за култура и Министерството за информатичко општество и администрација заедно воспоставија систем за електронско евидентирање на емитување на музички дела. Владата сè уште не ги одобри тарифните шеми на здруженијата за управување со колективните права, а сè уште е недоволен капацитетот на Министерството за култура за справување со авторските и сродните права.

Во однос на **правата од индустриска сопственост**, Државниот завод за индустриска сопственост учествуваше во неколку проекти со Канцеларијата за хармонизација на внатрешниот пазар и со Европската канцеларија за патенти, но податоците за трговските марки на првите две треба подобро да се интегрираат. Државниот завод нема доволно кадар за да се обезбеди добар квалитет на услуги или обука за јавноста и на бизнис-заедницата, ниту пак да соработува на меѓународно ниво.

Направен е одреден напредок во **спроведувањето** на правата на интелектуална сопственост. Координативното тело за интелектуална сопственост има позитивно влијание, но нивото на обврската се разликува помеѓу институциите за спроведување на законот, а поделбата на одговорноста помеѓу 11 различни органи за спроведување на законот ги попречува поефикасната истрага и правните дејства. На државниот пазарен инспекторат му недостасуваат соодветна опрема, ИТ и обука за да се обезбеди ефикасна примена. Агенцијата за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги издаде 10 налози за забрани на радиодифузерите за да се спречат дополнителни прекршувања на авторските и сродните права. 30 прекршочни предмети беа поднесени до судовите, но отсуството на веродостојна евиденција за спроведување ги попречува информациите за следење на преземените активности. Трите јавни лаборатории сè уште не се законски одобрени за откривање и анализа на фалсификувани лекови, па нивните докази не се прифатени од судовите. Јавната свест за заканите од фалсификувана стока во однос на здравјето и безбедноста останува ограничена.

4.8. Поглавје 8: Политика на конкуренција

Правилата на ЕУ ја штитат слободната конкуренција. Тие вклучуваат правила за антитруст против рестриктивни договори помеѓу претпријатијата и злоупотреба на доминантна позиција. Правилата на ЕУ, исто така, ги спречуваат властите да доделуваат државна помош која ја нарушува конкуренцијата.

Земјата е умерено подготвена во областа на политиката на конкуренција. Постигнат е одреден напредок во оваа област. Сепак, буџетот и административниот капацитет на Комисијата за заштита на конкуренцијата (КЗК) остануваат недоволни. Во наредната година земјата треба особено:

→ да го зајакне спроведувачкото досие на КЗК.

Во областа на политиката на антитруст и спојувања, во јуни 2015 година беа донесени нови упатства за вертикални ограничувања и за хоризонтални договори. КЗК и Бирото за јавни набавки донесоа заеднички насоки за откривање на местeње на понуди. Целокупниот буџет на КЗК во 2014 година беше 275 000 евра, што не е доволно за целосно извршување на своите овластувања.

КЗК донесе 11 одлуки за државна помош во 2014 година. Државната помош претставуваше 0,08 % од БДП на земјата во 2014 година, што се смета за многу низок процент. Помошта според *de minimis* режим се движи од 13 000 евра до 93 000 евра, односно под границата од 200 000 евра, што покажува воздржана употреба на *de minimis* алатката за помош. Државната комисија за спречување на корупцијата издаде јавна опомена за судир на интереси на една регионална државна помош обезбедена од страна на Владата. Системите за пријавување за користење на државна помош не се користат од страна на сите даватели на државна помош, со што се попречува ефективно следење. И натаму се обезбедува државна помош за воздушниот сообраќај, без известување на КЗК. Регистарот на државна помош сè уште не е воспоставен и сè уште не е составена мапа на регионална помош во согласност со насоките на ЕУ за регионална државна помош.

4.9. Поглавје 9: Финансиски услуги

Правилата на ЕУ имаат за цел да обезбедат фер конкуренција помеѓу финансиските институции, како и нивна стабилност, имено банкарството, осигурувањето, дополнителните пензии, инвестиционите услуги и пазарите на хартии од вредност. Тие вклучуваат правила за овластување, работење и надзор на овие институции.

Земјата е умерено подготвена во областа на финансиските услуги. Постигнат е одреден напредок, особено во подобрување на капацитетите за спроведување и примена на регулаторите на финансискиот пазар. Загриженоста на Европската комисија и на Венецијанската комисија во врска со усогласеноста на правото на ЕУ за предложените меѓународни финансиски зони, треба соодветно да се земе предвид.

Во врска со банките и финансиските конгломерати, Законот е изменет за да се усогласи со новите Базелски принципи за ефикасна банкарска супервизија и специфицирање на амортизери на капиталот, како што се бара според правото на ЕУ. Централната банка ја ажурираше банкарската регулатива за сопствени средства за понатамошно усогласување со Директива IV за капитални барања. Одредбите за управување со ризикот на ликвидноста се изменети за да се воведат нова стапка на ликвидност и за да се изменат дефинициите на сопствените средства. Законот за кредитно биро беше изменет за да се овозможи размена на информации со други администрации. Законот за Фонд за осигурување на депозити, исто така, беше изменет за да се опфатат сертификати за депозити.

Во врска со управните и надзорните капацитети, соработката продолжи помеѓу централната банка и надзорните органи на матичните банки на домашните подружници.

Локалните подружници го положија стрес-тестот подобро од нивните матични банки, докажувајќи ја цврстината на банкарскиот систем. Централната банка активно учествува во регионалната група на супервизори. Заедно со другите финансиски супервизори, таа започна кампања за финансиска писменост.

Измените на **Законот за супервизија на осигурувањето** воведоа нови класи на осигурување. Законодавството кое го овластува Министерството за финансии да ги одредува премиите за осигурување на моторни возила сè уште не е усогласено со правото на ЕУ и ја спречува конкуренцијата на пазарот на осигурување на моторни возила. Учинокот на Агенцијата за супервизија на осигурување е подобрен. Таа издаде нови стандарди за управување со ризик и за системи за внатрешна ревизија и контрола на осигурителните друштва. Исто така, таа изврши 11 посети на лице место, што резултираше со 73 корективни мерки и 48 постапки, вклучувајќи и плаќање на казни и прекршочни постапки. Употребата на видливи „виџети“ за моторни возила што се регистрирани и осигурени се чини дека ќе го намали бројот на нерегистрирани возила, но сè уште недостасуваат сигурни податоци за неосигурените возила. Постапките за контрола на квалитетот за надгледување на шемите за доброволно пензиско осигурување се подобрени. Ограничувањето на 50 % за инвестирање во странски хартии од вредност не е во согласност со правото на ЕУ.

Во врска со финансиската пазарна инфраструктура, усогласувањето со Директивата за финансиски колатерал останува нецелосно, а усогласувањето со Директивата за порамнување сè уште не е започнато.

Во врска со пазарите на хартии од вредност и инвестициските услуги, измените на Законот за хартии од вредност воведоа нова дефиниција на сертификати за депозити. Заложбите на брокерските куќи, кога се занимаваат со налозите на клиентите, се поточно регулирани. Комисијата за хартии од вредност и берза продолжува активно да соработува со другите членови на Меѓународната организација на комисиите за хартии од вредност.

4.10. Поглавје 10: Информатичко општество и медиуми

ЕУ го поддржува доброто функционирање на внатрешниот пазар за електронски комуникации, електронска трговија и аудиовизуелни услуги. Правилата ги заштитуваат потрошувачите и ја поддржуваат универзалната достапност на модерните услуги.

Постои **добро ниво на подготовка** во областа на информатичкото општество и медиумите. Во изминатата година, беше направен **одреден напредок**. Во следната година, земјата треба особено:

→ да гарантира правилно спроведување на новото донесено законодавство за електронски комуникации и аудиовизуелни медиумски услуги;

→ да ги зајакне независноста и капацитетот на аудиовизуелниот медиумски регулатор и на јавната радиодифузна услуга.

Во областа на електронските комуникации и информатичките и комуникациските технологии, беа донесени измени на Законот за електронски комуникации, дополнително усогласени со регулаторната рамка на ЕУ од 2009 год., иако остануваат одредени проблеми. Беше проширен опсегот на универзалната услуга за основниот широкопојасен пристап. Фиксната широкопојасна пенетрација остана на 23% од населението, додека мобилниот широкопојас, вклучувајќи 3G, достигна 66%. Продолжи да се проширува 4G

телекомуникациската мрежа низ земјата.

Кредитбилитетот на телекомуникацискиот регулатор продолжува да биде нарушен преку распределбата на вишокот средства за цели различни од развивањето електронски комуникации. Беа намалени таксите за спектарот, но остануваат високи. Треба да бидат подобри постапките за јавни консултации со операторите. Треба да се зајакне административниот капацитет на Министерството за информатичко општество и администрација. Задоцнето е воведувањето на итниот телефонски број 112 поради недостаток на финансиски средства.

Договорот од 29 септември 2014 година потпишан од Република Македонија, Босна и Херцеговина, Црна Гора и Србија за намалување на цените на мобилните роаминг-услуги стапи во сила на 1 јули 2015 година.

Во однос на **услугите на информатичкото општество**, беше донесен нов закон за е-потпис. Беше основан Национален центар за одговор на компјутерски инциденти (како MKD-CIRT). Беше донесена ИКТ-стратегија, како и стратегии за сајбер-безбедност и широкопојас. Сè уште постојат пречки за е-трговија, како што се повисоки царински давачки.

Во областа на **аудиовизуелната политика**, беше изменет Законот за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги, но со ограничени консултации со засегнатите страни. Преку усогласувањето со Директивата за аудиовизуелни медиумски услуги, земјата сега може да пристапи кон потпрограмата „Медиа“ во рамките на програмата на ЕУ „Креативна Европа“. Регулаторниот орган, Агенцијата за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги, донесе законодавство за спроведување на сопственост, условите за доделување лиценца за емитување и заштита на малолетници. Регулаторот сè уште треба да покаже дека работи на независен, недискриминаторен и транспарентен начин. Продолжи сериозна загриженост поради селективно известување и недостаток на јавната радиодифузна услуга за уредничка и финансиска независност.

4.11. Поглавје 11: Земјоделство и рурален развој

Со заедничката земјоделска политика се поддржуваат земјоделците и руралниот развој. Ова налага строги системи за управување и контрола. Исто така постојат и заеднички правила на ЕУ за политиката за квалитет и органско земјоделство.

Земјата е **умерено подготвена** во областа на земјоделството и руралниот развој. Постигнат е **одреден наредок**. Новата стратегија за земјоделство и рурален развој за 2014-2020 година обезбедува рамка потребна за справување со клучните ограничувања за развојот на секторот. Наредната година, земјата треба особено:

—> да се фокусира на поефикасно користење на средствата од ИПАРД.

Постигнат е одреден напредок во **областа на општите меѓусекторски прашања** со зајакнување на институционалниот капацитет. Потребни се дополнителни напори за да се обезбеди правилно функционирање на интегрираниот систем за администрација и контрола, за да се развие органското производство и употребата за формулирање на политиката на Мрежата на сметководствени податоци од земјоделски стопанства.

Во областа на **заедничката организација на пазарот**, потребна е потесна економска соработка помеѓу земјоделците за вредносните синџири да функционираат поефикасно.

Подобрувањето на квалитетот и маркетингот во стратешките потсектори како свеж зеленчук, овошје и млеко, се смета за приоритет.

Донесена е Националната стратегија **земјоделство и рурален развој** 2014-2020 година за. За успешно спроведување на консолидација на земјиштето и приватизација на земјиштето, Министерството има потреба од поголеми административни ресурси. Потребна е поголема транспарентност при распределбата на буџетските средства за националната програма за земјоделство и рурален развој. Капацитетот за спроведување, следење и евалуација на националната програма треба да се зајакне. Останува загриженоста за ефикасно користење и одржување на објектите за наводнување. Треба да се развиваат директните плаќања на земјоделците, како и целите на политиката и да се следи нивното влијание.

Значајни чекори се преземени за решавање на главните прашања поврзани со спроведување на Инструментот за претпристапна помош за рурален развој (**ИПАРД**), каде што, и покрај зголемувањето на поднесените барања, 15,6 милиони евра се вратени неискористени во буџетот на ЕУ во 2014 година. Административниот капацитет на Агенцијата за финансиска поддршка во земјоделството и руралниот развој беше зајакнат и беше направен напредок кон акредитирање на нови мерки од ИПАРД. Новата ИПАРД програма за 2014-2020 година беше усвоена во јануари 2015 година.

Органското земјоделство и политиката за заштита на квалитет постигнаа одреден напредок. Маркетингот на органските производи и заштитата на нивниот квалитет се подобри. Направени се подготовки за да се регистрираат два производи со заштитена географска ознака. Административниот капацитет, сепак, останува недоволен.

4.12. Поглавје 12: Безбедност на храна, ветеринарна и фитосанитарна политика

Правилата на ЕУ за хигиена за производство на храна обезбедуваат високо ниво на безбедност на храната. Здравјето и благосостојбата на животните и безбедноста на храната од животинско потекло се заштитени заедно со квалитетот на смето, материјалот за заштита на растенијата, штетните организми и исхраната на животните.

Има **одредено ниво на подготвеност** во областа на безбедноста на храната, ветеринарната и фитосанитарната политика. Постигнат е **одреден напредок**, особено за безбедност на храната. Наредната година, земјата треба:

—> да ги зголеми административните капацитети, особено во инспекциските служби и лаборатории;

—> да ги засили напорите за фитосанитарната политика.

За **општата безбедност на храната**, Законот за безбедност на храната е дополнително усогласен со *правото на ЕУ*. Потпишани се меморандуми за разбирање и процедури за комуникација помеѓу релевантните органи за безбедност на храна и добиточна храна. Воведени се постапки за проверка на ефикасноста на службените контроли. Агенцијата за храна и ветеринарство е сертифицирана со ИСО 9001 - компатибилна за исполнување на стандардите за управување со квалитетот. Агенцијата има 47 нововработени.

За **ветеринарната политика**, Агенцијата продолжи да ги ажурира системите за контрола

на увозот на живи животни и производи од животинско потекло и ги подобри контролите за идентификација, регистрација и движење на животните. Агенцијата продолжува да вакцинира лисици против беснило. Беше донесено дополнително законодавство за некомерцијално движење на домашни миленици и зоотехнички прашања, како и ново законодавство за благосостојба на животните. Акумулирани исплати од заостанати долгови на овластени ветеринарни станици и на Факултетот за ветеринарна медицина ја загрозуваат способноста на агенцијата да спроведува програми за здравјето на животните.

Во однос на **пласирањето на пазарот на храна, добиточна храна и животински нус-производи**, беа донесени правилници за хигиена, контрола и животински нус-производи. Сè уште не се воспоставени системи за собирање и третман на животински нус-производи.

Одреден напредок е направен во областа на **правила за безбедност на храната**. По промените во *правото* на ЕУ, Агенцијата за храна и ветеринарство ги ревидира подзаконските акти за материјали во контакт со храната, означување, додатоци во исхрана и храна за посебна нутритивна употреба. Агенцијата го надгради својот информативен систем за да го вклучи регистарот на претпријатија кои се занимаваат со храна од неживотинско потекло и обработка на жалбите на потрошувачите. Агенцијата, сепак, останува со недостиг од човечки ресурси и опрема. Годишната програма за следење на безбедноста на храната само делумно се спроведува

Постигнат е одреден напредок во **фитосанитарната политика**. Донесени се подзаконски акти за здравје на растенија и производи за заштита на растенија. Подготвени се планови и упатства за службени контроли за фитосанитарниот инспекторат. Државната фитосанитарна лабораторија вработи нов персонал и 15 дополнителни лабораториски методи беа акредитирани во согласност со ИСО 17025. Сепак, штетните организми и производите за заштита на растенијата се само делумно следени и фитосанитарниот информативен систем се уште не е воспоставен. Потребно е спроведување на меѓународните стандарди за фитосанитарни мерки, особено за сертификација на извоз и утврдување на статусот на штетници. Капацитетот на Фитосанитарната управа се уште е недоволен и со недостаток од обуки и опрема. Координацијата помеѓу надлежните органи останува слаба и неефикасна.

4.13. Поглавје 13: Рибарство

Со заедничката политика за рибарство се заштитуваат живите ресурси на морето и се ограничува влијанието на животната средина врз рибарството. Ова вклучува поставување на квоти на улови, управување со капацитетот на флотата, правила за аквакултура, како и поддршка за рибарството и крајбрежните заедници.

Има умерено ниво на подготвеност во областа на рибарството. Постигнат е **одреден напредок** за следење на улов. Во наредната година, земјата треба:

—> да направат натамошни напори за усогласување на **пазарната политика со правото на ЕУ**.

Производството на риба во земјата се базира на аквакултура и комерцијален риболов во езерски води. *Правото* на ЕУ за **управување со ресурси и флота, како и инспекција и контрола** е само маргинално применливо во Република Македонија.

Законот за рибарство и аквакултура беше изменет за поефикасно да се следи уловот на риба. Буџетот за 2015 година за **државна помош** за рибарство и аквакултура останува стабилен на 1,5 милиони евра, но искористени се само 20% од износот распределен за финансиска поддршка на рибарството и аквакултура во 2014 година.

Усогласувањето е помалку напреднато за **пазарната политика**. Постојат правила за означување само на производи поврзани со здравјето. Националните органи треба да се подготват за спроведување на Регулатива 1379/2013 за заедничка организација на пазарите за рибарство и производи од аквакултура.

4.14. Поглавје 14: Транспортна политика

ЕУ има заеднички правила за техничките и безбедносните стандарди, безбедноста, социјалните стандарди, државната помош и пазарната либерализација во патниот сообраќај, железничкиот сообраќај, внатрешниот воден сообраќај, комбинираниот сообраќај, воздухопловството и поморскиот сообраќај.

Земјата е **умерено подготвена** во оваа област. Постигнат е **одреден напредок**, но потребни се дополнителни напори за усогласување на законодавството за безбедност на патиштата и железничкиот сообраќај со правото на ЕУ. Во претстојната година земјата особено треба да:

- преземе понатамошни чекори за зајакнување на административниот капацитет за безбедност на патниот и железничкиот сообраќај;
- го забрза процесот на целосно повторно отворање на железничкиот пазар;
- обезбеди подобра работа на телата за истрага на несреќи и инциденти во железничкиот и воздушниот сообраќај.

Во **патниот сообраќај**, приоритет треба да се даде на натамошно усогласување на законодавството за безбедност во сообраќајот на патиштата со правото на ЕУ. Советот за безбедност во сообраќајот на патиштата продолжи со своите кампањи за намалување на жртвите. За соодветно спроведување на правото на ЕУ, особено во врска со инспекциите на патиштата, потребно е да се зајакне оперативниот и административниот капацитет. Потребно е понатамошно усогласување во **железничкиот сообраќај**. Воведени се промени за достигнување на конкурентното ниво на инфраструктурните надоместоци за меѓународен товарен транспорт. Лиценцираните оператори сè уште немаат целосен пристап до железничкиот пазар. Кадровското екипирање на Комитетот за истрага на несреќи и понатаму е нејасно. Беше склучен договор за прекугранична соработка со Србија.

Во областа на **внатрешниот воден транспорт**, потребна е дополнителна заложба за да се регулира признавањето на сертификацијата и транспортот на стоки. Не се преземени мерки за **комбинираниот сообраќај** откако беше избрана една локација за мултимодални јазли. Треба да се даде приоритет на развојот на рамномерен систем за комбиниран транспорт и мобилност кој е еколошки и конкурентен.

Законот за облигациони односи и стварно правни односи во воздушниот сообраќај е изменет, со што националното законодавство уште повеќе се усогласи со правото на ЕУ.

Националната стратегија за воздухопловство 2013-2018 година беше изменета за да се овозможи воспоставувањена национален авиопревозник. И понатаму постои загриженост за финансиските стимулации доделени на воздухопловните оператори за примена на барањата од првата фаза од Договорот за заедничка европска воздухопловна област. Техничките и административните капацитети на давателот на услуги на воздухопловна навигација се зајакнаа. Телото за воздухопловни истраги, несреќи и инциденти потребно е да биде потранспарентно Земјата активно учествува во иницијативата за Заедничка област за обезбедување услуги (ЈСПА).

4.15. Поглавје 15: Енергетика

Енергетската политиката на ЕУ ги покрива конкуренцијата и државната помош, еднаквиот пристап до ресурси, внатрешниот пазар на енергија, енергетската ефикасност, нуклеарната енергија и нуклеарната безбедност и радијационата сигурност.

Земјата е умерено подготвена во оваа област. **Одреден напредок** е постигнат во делот на сигурноста во снабдувањето, но не во однос на отворањето на пазарот на електрична енергија. Обврските преземени од Договорот за Енергетска заедница не се целосно спроведени. Земјата во следната година особено треба да ги имплементира следните обврски преземени од Енергетската заедница:

- да го отвори пазарот на електрична енергија;
- да учествува во регионалната Канцеларијата за координирана аукција за електрична енергија;
- да ги подготви и донесе Националниот акциски план за енергетска ефикасност и Националниот акциски план за обновливи извори на енергија.

Во однос на **сигурноста во снабдувањето**, нов Закон за задолжителни резерви на нафта беше донесен за да се применува од 1 јануари 2016 година. Моменталните нивоа на задолжителни резерви на нафта беа зголемени на 71 ден. Владата го одложи целосното спроведување на Законот за енергетика, кој го одложи отворањето на пазарот за електрична енергија до 2020 година, кој допринесе Енергетската заедница да отвори случај за решавање на спор за ова прекршување на обврските. Операторот на преносната мрежа за гас, во државна сопственост, започна изградба на преносниот гасовод Клевовце-Штип, кој се очекува да биде завршен до крајот на 2016 година. Изградбата на 400кV интерконекција со Србија и активностите за подготовка на изградба на делницата од електричната преносна мрежа Битола-Елбасан се во тек. Секторот за енергетика при Министерството за економија и Агенцијата за енергетика не се доволно екипирани.

Во однос на **внатрешниот енергетски пазар**, Владата објави постапка за доделување договори за јавно-приватно партнерство за финансирање и развој на дистрибутивниот систем за гас во источните и западните региони на земјата во ноември 2014 година. Во ноември и декември 2014 година, Регулаторната комисија за енергетика донесе мрежни правила за пренос и дистрибуција на електрична енергија и ги измени Пазарните правила за електрична енергија. Секретаријатот на Енергетската заедница отвори прекршочна постапка за неучество во активностите на регионалната Канцеларија за координирани

аукции.

Пазарот на природен гас беше отворен за конкуренција на 1 јануари 2015 година. Регулаторната комисија за енергетика донесе законодавство за спроведување за цените за природен гас за снабдувачите во краен случај и мрежни правила за дистрибуција на природен гас. Спорот за сопственоста на преносната мрежа за природен гас не е решен.

Националниот акциски план за **обновлива енергија** сè уште не е донесен и рокот за поднесување на истиот до Секретаријатот на Енергетската заедница беше пропуштен. Законот за биогорива како и соодветното законодавство за спроведување и Националниот акциски план за биогорива беа подготвени. Вториот Акциски план за **енергетска ефикасност** сè уште не е донесен. Системите за следење на спроведувањето на мерките за енергетска ефикасност сè уште не се подготвени. Законодавството за спроведување за енергетски контроли беше донесено. Која било понатамошна изградба на хидроцентрали треба да биде усогласена со ЕУ законодавството за животна средина.

Во однос на **нуклеарната енергија, нуклеарната безбедност и радијационата сигурност**, Дирекцијата за радијациона сигурност го ревидираше Стратешкиот план за 2015 – 2017 година врз основа на меѓународните стандарди за физичка заштита на нуклеарни материјали и објекти.

4.16. Поглавје 16: Оданочување

Правилата на ЕУ за оданочување ги опфаќаат данокот на додадена вредност и акцизите, како и аспектите на оданочување на приходите од заштеди на физички лица и од корпоративни даноци. Тие, исто така, ја опфаќаат и соработката помеѓу даночните администрации, вклучувајќи и размена на информации за спречување на даночно затајување.

Земјата е **умерено подготвена** во областа на оданочување. Постигнат е **одреден напредок**. Законот за технолошко индустриски развојни зони се уште не е во согласност со Кодексот на однесување на ЕУ за деловно оданочување. Во наредната година, земјата треба особено:

—> да продолжи да се бори против даночните измами, даночното затајување и неформалната економија;

—> дополнително да го развива системот за управување со ризикот за усогласеност на Управата за јавни приходи и да ги зајакне своите ревизорски капацитети и функции;

—> да ги усогласи фискалните одредби за технолошките развојни зони со Кодексот на однесување на ЕУ за деловно оданочување.

Во однос на индиректното оданочување, измените на Законот за данок на додадена вредност (ДДВ) влегоа во сила во јануари 2015 година. Утврдена е правната основа за „е-фактури“. Обработката на барања за враќање на ДДВ во рамки на законскиот рок се подобрува. Во однос на *акцизите*, беше воведена давачка за нафтен кокс и стапките за цигари се зголемија. Новиот закон за забрана и спречување на вршење на нерегистрирана дејност беше донесен во декември 2014 година за намалување на сивата економија и јакнење на соработката помеѓу различните органи.

Постигнат е напредок во **директното оданочување**. Законот за данок на добивка беше изменет така што од 1 јануари 2015 година оданочувањето се заснова на годишната добивка, а веќе не на распределената добивка. Оданочувањето на

добивките од игри на среќа и обложување е дополнително подобро со воведување на задолжително и автоматизирано ИТ следење на исплатите. Измените на Законот за персонален данок на доход донесени во јули вклучуваат регулирање на фискалниот третман на капитални добивки од продажбата на недвижен имот.

Постигнат е напредок во **административната соработка и заемната помош**. Земјата беше оценета во голема мера во согласност со фаза 2 на „peer review“ процесот спроведен во рамки на Глобалниот форум на ОЕЦД за транспарентност и размена на информации за даночни цели. Препораките од „peer review“ извештајот треба соодветно да се следат и земат во предвид. Дополнителен напредок е постигнат преку договорите за двојно оданочување. Договорот за учество на земјата во програмата на ЕУ Фискалис 2020 година беше ратификуван.

Постигнат е напредок во административниот и **оперативниот капацитет**. Наплатата на приходите е зголемена. Управата за јавни приходи (УЈП) продолжи да го развива системот за управување со ризикот на усогласеност и формираше Совет за усогласеност. Ефикасноста на системот за внатрешната ревизија и контрола е подобрена. УЈП дополнително ги подобри работните процеси врз основа на системот за управување со квалитет ИСО 9001/ 2008. Капацитетот на даночниот инспекторат беше зајакнат со нови методи за спречување на даночното затајување. Од 2015 година фискалните каси се задолжителни и УЈП сега го следи онлајн готовинскиот промет во реално време. Услугите за „Е-даноци дополнително се проширени. Законот за забрана и спречување на вршење на нерегистрирана дејност има за цел намалување на сивата економија преку посилен механизми на контрола, како што се заеднички инспекции со други контролни органи, зголемено споделување на информациите и контроли. Модернизацијата на ИТ системот треба да биде приоритет и дел од севкупната стратегија за модернизација.

4.17. Поглавје 17: Економска и монетарна политика

Правилата на ЕУ бараат независност на централните банки и забрануваат директно финансирање на јавниот сектор од нивна страна. Земјите-членки ги координираат своите економски политики и се предмет на фискален, економски и финансиски надзор.

Земјата е умерено подготвена во областа на економската и монетарната политика. **Постигнат е одреден** напредок, но капацитетот на институциите на државата да изготват економски политики останува недоволен. Во наредната година, земјата особено треба:

- да ја подобри координацијата на економските политики во рамките на владата и со релевантните засегнати страни;
- да воведат одредници за расходи и фискални правила за подобрување на управувањето со јавните финансии.

Во областа на **монетарната политика**, усогласувањето со европското законодавство (Acquis) кај правната рамка е добро напреднато. Осигурена е функционалната и институционалната независност на централната банка. Законот за централната банка ги забранува, како монетарното финансирање на јавниот сектор, така и привилегираниот пристап на јавниот сектор до финансиските институции. Законот, исто така ја утврдува и

ценовната стабилност, како примарна цел на централната банка, во согласност со основната цел на Европскиот систем на централни банки (ЕСЦБ). Централната банка има предвидувања за инфлација, но нема официјален таргет.

Во делот на **економската политика**, потребно е понатамошно усогласување со Директива 2011/85 за барањата за буџетските рамки на земјите-членки. Недостатокот од одредниците за расходи или фискалните правила дозволува лабаво управување со јавните финансии (*види: Економски критериуми*).

Економската политика се изготвува главно од страна на централната власт со ограничена вклученост на децентрализираните администрации или надворешните засегнати страни. Програмата за економски реформи 2015-2017 беше доставена на време, но се чини дека имаше ограничени информации од министерствата и надворешните засегнати страни. Треба да се обезбеди подобра внатрешна координација и надворешни консултации. Беа преземени понатамошни чекори за подобрување на институционалните капацитети за централно макроекономско предвидување и анализа, во согласност со Директивата за барањата за буџетски рамки. Земјата има постигнато одреден напредок во усвојувањето на Европскиот систем на национални и регионални сметки 2010 (*види Поглавје 18 - Статистика*).

4.18. Поглавје 18: Статистика

Правилата на ЕУ од земјите-членки бараат да се во можност да произведат статистики врз основа на професионална независност, непристрасност, веродостојност, транспарентност и доверливост. Предвидени се Заеднички правила за методологијата, обработката и ширењето на статистички информации.

Во областа на статистиката, земјата е **умерено подготвена**. Постигнат е **одреден напредок** во измината година, особено во поглед на усогласување на секторските статистики со стандардите на ЕУ. Потребни се континуирани напори за да се подобри квалитетот на податоците во областа на макроекономските и социјалните статистики, како и за целосно усогласување со законодавството на ЕУ (Acquis). Во решавањето на недостатоците наведени подолу, во наредната година, земјата особено треба:

- дополнително да ги зајакне човечките и финансиските ресурси на Државниот завод за статистика;
- дополнително да ги усогласи статистиките со Европскиот систем на сметки 2010;
- да испраќа табели за Процедурата за прекумерен дефицит (ЕДП) до Евростат.

Во однос на **статистичката инфраструктура**, правната рамка во голема мера е усогласена со Кодексот на европските статистики. Државниот завод за статистика (ДЗС) е главниот производител и координатор на статистика. Неговата професионална независност е загарантирана со закон, но треба да биде зајакната во пракса, вклучително и преку соодветни ресурси. Другите производители на статистика се Народната банка и Министерството за финансии, кои имаат потпишано Меморандуми за разбирање со ДЗС. Главните класификации се усогласени со законодавството на ЕУ (Acquis) и редовно се дополнуваат. Изворот на достапноста и квалитетот на административните податоци останува проблем. Во однос на покриеноста, се зголемува преносот на податоци до Евростат.

Во областа на **макроекономските статистики**, ДЗС во моментов подготвува годишни и квартални податоци за бруто домашниот производ (БДП) во актуелни и постојани цени. Изготвени се табелите за годишни секторски сметки и за понуда/употреба. Потребни се дополнителни напори за усогласување на статистиките на јавните финансии и кварталното производство на секторски сметки. Сè уште не е испратена Постапката за известување за прекумерен дефицит и не се обработени финансиските сметки. Статистиките на платните биланси и странските директни инвестиции се изготвени од страна на НБРМ во согласност со најновите стандарди (6-от Прирачник за платни биланси). Хармонизираниот индекс на потрошувачките цени и паритетот на куповна моќ се усогласени.

Структурните **деловни статистики** и краткорочните статистики за индустрискиот и градежниот сектор се добро развиени, но потребни се дополнителни подобрувања на квалитетот, како и воведување на краткорочни статистички податоци за услуги, а во целост, зголемена покриеност на варијабилите. Деловниот регистар претставува добра основа за земање примероци и испорака на податоци, но потребно му е почесто ажурирање. Статистиките на странските подружници не се достапни. Потребно е понатамошно усогласување на статистиките во областа на туризмот и транспортот. Податоците за истражување и развој и статистиките од областа на ИКТ во доволна мера се усогласени со законодавството на ЕУ (Acquis).

Во областа на **социјалните статистики**, во мај 2015 година ДЗС започна да подготвува современа рамка за примерок за социјални истражувања преку собирање податоци за бројот, видот и територијалната распределеност на станови и домаќинства, како и за бројот на лица кои живеат во евидентираниите домаќинства во избраните пописни области. Главниот недостаток и понатаму е недостиг од сигурни и најнови податоци за населението, кои влијаат на квалитетот на истражувањата за домаќинства и податоците по жител. Треба да се произведат статистики за миграција. Спроведено е истражувањето за приходи и услови за живеење и има напредок во спроведувањето на статистичките податоци за социјална заштита. Статистиките за пазарот на труд се во голема мерка усогласени со законодавството на ЕУ (Acquis). Статистиките за криминалот, образованието и јавното здравство сè уште не се усогласени.

Статистиките за земјоделското производство се делумно обработени во согласност со законодавството на ЕУ (Acquis). Истражувањето за структурата на фармите се одвива редовно. Агро-монетарните статистики се воспоставени во согласност со стандардите на ЕУ, но сè уште не се обработени податоците за билансот на состојба на снабдување.

Енергетските статистики главно се во согласност со законодавството на ЕУ. Изработени се краткорочните енергетски статистики и енергетски биланси. Објавени се статистичките податоци за расходите во деловите отпад, води и заштита на **животната средина**. Салда на материјалните текови уште не се изработуваат.

4.19. Поглавје 19: Социјална политика и вработување

Правилата на ЕУ во областа на социјалната политика вклучуваат минимум стандарди во областите на трудовото право, еднаквоста, здравјето и безбеднос при работа и заштитата од дискриминација. Тие исто така го промовираат социјалниот дијалог на европско ниво.

Земјата е **делумно подготвена** во областа на социјалната политика и вработувањето. Во изминатата година беше постигнат **одреден напредок**. Сепак, условите на пазарот на трудот остануваат многу тешки, продолжуваат да бидат присутни високите стапки на невработеност, алармантните нивоа на невработеност на младите и долгорочната невработеност, како и многу ниските стапки на учество на жените. Иако се преземаат мерки на ниво на политики за промовирање на социјалната инклузија, сиромаштијата останува сериозен проблем, особено кај Ромите. Потребни се измени на Законот за спречување и заштита од дискриминација со цел тој да се усогласи со правото на ЕУ. Потребно е да се зајакнат механизмите за заштита од дискриминација. Во наредната година, земјата треба особено:

—> да се справи со невработеноста, особено кај младите и долгорочно невработените лица;

—> да го подобри бипартитниот и трипартитниот социјален дијалог, посебно во приватниот сектор, а особено за колективното договарање;

—> да обезбеди соодветни институционални и финансиски ресурси за спроведување на веќе усвоените стратегии за социјална инклузија и за намалување на сиромаштијата.

Се донесоа измени на **Законот за работни односи** со кој се регулираат објавувањето на слободни работни места и задолжителното социјално осигурување. Остануваат фрагментирани напорите за зајакнување на капацитетите на различни институции надлежни за спроведување на трудовото законодавство, како и за подобрувањето на нивната меѓусебна соработка. Усогласувањето со правото на ЕУ е во рана фаза.

Во однос на **безбедноста и здравјето при работа**, беше изменет Законот за безбедност и здравје при работа и беа донесени два правилника. Сепак, тоа беше направено без консултации со Националниот совет за безбедност и здравје при работа и без претходна оценка какво е нивното влијание во однос усогласеноста со правото на ЕУ. Сè уште е потребно да се подобри поделбата на надлежностите и координацијата помеѓу соодветните институции. Административниот капацитет за да се обезбеди соодветна примена на законските одредби останува недоволен. Свкупно, земјата останува умерено подготвена за усогласување со правото на ЕУ во оваа област.

Се зајакна улогата на Економско-социјалниот совет како водечка институција за трипартитниот **социјален дијалог**. Трипартитен социјален дијалог е воспоставен во 12 општини. Со измените на Законот за мирно решавање на работните спорови се воведени надворешни медијатори и арбитри, но спроведувањето е бавно и делумно. Потребно е да се зајакне довербата во социјалниот дијалог, како меѓу работодавачите, така и на страната на работниците, како и капацитетот на социјалните партнери во креирањето на политиките. Свкупно, консултирањето на социјалните партнери во процесот на креирање политики останува ограничено. Влијанието на синдикатите и организациите на работодавачите е ограничено, а нивниот капацитет останува слаб.

Во однос на **политиката за вработување**, стапката на невработеност останува висока и изнесува 27,4% во Q1/2015. Јавниот сектор останува главниот работодавач. Учеството на пазарот на трудот и понатаму е многу ниско, особено меѓу жените (38.8% во Q1/2015) и Ромите. Со измените на Законот за вработување и осигурување во случај на невработеност и новите даночни олеснувања, се обезбеди дополнителна помош. Продолжува развојот на системот за профилирање на невработените лица. Во декември 2014 година, земјата ја започна подготовката на Програмата за реформи во вработувањето и социјалната политика, со која ќе се опфати високата стапка на невработеност,

сиромаштијата и нееднаквоста. Агенцијата за вработување продолжи да ги модернизира своите електронски услуги.

Подготовките за учество во **Европскиот социјален фонд** продолжуваат со поддршка на ЕУ. Недостатокот на стратешко водство и планирање и слабата меѓуинституционална координација ја намалија ефективната на Програмата за развој на човечки ресурси. Поради доцнењето во планирањето на набавките, значителни ЕУ средства останаа неискористени и беа вратени во буџетот на ЕУ. *(Види Поглавје 22).*

Постигнат е одреден напредок во областа на **социјалната инклузија**. Капацитетите на надлежните институции се слаби, како и нивната меѓусебна соработка. Се спроведоа пилот реформи на социјалните услуги на локално ниво во четири општини. Сепак спроведувањето на Националната програма за развој на социјалната заштита 2011-2021 е ограничено. Мерките во рамките на Националната стратегија за борба против сиромаштијата имаа ограничено влијание и сиромаштијата останува на високо ниво, особено меѓу Ромите. Податоците за сиромаштијата не се ажурираат редовно. Со спроведувањето на Националната стратегија за стари лица 2010-2020 се подобри грижата за старите лица. Со измените на Законот за заштита на децата се воведоа посебен додаток за деца и млади лица со инвалидитет. Спроведувањето на Националната стратегија за еднакви права на лицата со инвалидност 2010-2018 е попречено поради недостаток на посветеност и ресурси. Пристапот до пазарот на труд за лицата со хендикеп не е соодветен. Националното координативно тело за следење на спроведувањето на соодветната Конвенција на ООН останува неактивно. Административниот капацитет за промовирање на социјалната инклузија на општинско ниво не се подобри и останува несоодветен..

Со измените на законодавството во областа на **социјалната заштита** воведени се субвенции за работодавачите од приватниот сектор кои вработуваат работници од ранливите групи. Со измените на Законот за пензиско и инвалидско осигурување се подобри евидентирањето на податоците за осигурување и платите. Административниот капацитет на надлежните институции останува слаб.

Беше направен одреден напредок во спроведувањето на Стратегијата за **спречување и заштита од дискриминација** 2011-2015. Комисијата за спречување и заштита од дискриминација ја подобри соработката со граѓанските организации и општините. Собирањето и анализата на податоците се подобруваат, но и понатаму остануваат ограничени и потребно е да се воспостави систематскособирање на податоците во однос на родова поделеност. *(Види Поглавје 23 – Судство и фундаментални права).*

Законот за **еднакви можности** на жените и мажите беше изменет за да се воспостави унифициран систем за известување и да се воведо место - заменик координатор за еднакви можности во министерствата и одделенијата за родова еднаквост. Забележан е напредок во развојот на институционалните капацитети на локално ниво и се поголем е бројот на општините кои изработуваат локални акциони планови. Употребата на алатки за родово одговорно буџетирање продолжува во рамките на Стратегијата 2012-2017. Сепак, сè уште се потребни дополнителни мерки за да се опфати прашањето на нееднаквоста во платите помеѓу мажите и жените. *(Види Поглавје 23 – Судство и фундаментални права).*

4.20. Поглавје 20: Претпријатија и индустриска политика

Индустриската политика на ЕУ ја зајакнува конкурентноста, ги олеснува структурните промени и ја охрабрува пријателската средина за претпријатијата, која ги стимулира малите и средни претпријатија.

Во областа на претпријатијата и индустриската политика, земјата е **умерено подготвена**. Постигнат е **одреден напредок**, особено во делот на Фондот за иновации и технолошки развој, кој започна со работа. Во наредната година, земјата треба особено:

→ да продолжи да ја прилагодува правната рамка и да преземе мерки за да се олесни пристапот на МСП до финансии.

Во делот на **претпријатија и индустриска политика**, Националниот совет за претприемништво и конкурентност придонесе кон програмата 2015 за конкурентност и претприемништво. Ова има за цел да се подобри деловната клима и да се поедностават барањата за лиценцирање и дозволи, во согласност со начелата за малите бизниси. Агенцијата за поддршка на претприемништвото сè уште нема ресурси да ја извршува својата главна функција. И понатаму тешко се извршуваат договори, особено оние меѓу државните органи и приватниот сектор, и ова бара натамошно градење на капацитетите на ниво на Управниот суд.

Во врска со **инструменти за претпријатија и индустриска политика**, донесена е Националната стратегија за претприемачко учење 2014-2020 за да се унапреди претприемништвото и да се воспостави систем на доживотно претприемачко учење. Финансиските средства за спроведување на низа мерки сè уште не се обезбедени. Директивата за задоцнето плаќање сè уште треба целосно да биде отсликана во Законот за финансиска дисциплина. Европската мрежа на претпријатија (Enterprise Europe Network (ЕЕН) 2015-2020, дел од програмата на КОСМЕ, е основана во 2015 година. Таа ќе ги следи активностите на ЕЕН кои се спроведуваат во земјата според програмата-претходник на КОСМЕ, Програмата за претприемништво и иновации (ЕИП).

Продолжуваат активности за привлекување на странски инвеститори: беа подготвени 10 нови технолошко-индустриски развојни зони, а, за да се привлечат инвестиции, беше изменет применливиот закон за да се овозможи продажба на земјиште и објекти во зони. Сепак, условите за продажба/закуп за индивидуалните инвеститори и понатаму останува на владината дискреција и постои целосен недостаток на транспарентност.

Функционира кредитниот инструмент кофинансиран од ЕИБ, за да се олесни толку потребниот пристап до финансии за малите компании. Во мај е претставен пакет нови мерки за поттикнување на вработувањето.

Во рамките на овие мерки, компаниите може да добиваат државни субвенции за социјалните надоместоци за нововработените. Во делот на **секторските политики** не се забележани движења. Бројот на туристи во земјата е зголемен за 5,1% во 2014 година.

4.21. Поглавје 21: Трансевропски мрежи

ЕУ ги промовира трансевропските мрежи во областите на транспортот, телекомуникациите и енергетиката за зајакнување на внатрешниот пазар и за придонесување во растот и вработувањето.

Постои **добро ниво на подготовка** во областа на трансевропските мрежи. Беше постигнат **добар напредок** во периодот на известување. Во следната година, земјата треба:

—> дополнително да ја подобри меѓуинституционалната комуникација и да го зајакне техничкиот капацитет на сите управни институции и засегнати страни кои се вклучени во транспортната инфраструктура.

Во однос на **транспортните мрежи**, земјата продолжи да учествува во Транспортната опсерваторија на Југоисточна Европа (СЕЕТО). Земјата имаше активна улога во агендата за поврзување на Западен Балкан 6 со потпишување на договорот за главната регионална транспортна мрежа во Брисел во април, и дополнителниот договор (во Рига во јуни) за главните мрежни коридори и за листата на проекти кои треба да се реализираат до 2020 година (во Виена, во август).

Владата усвои секторска оперативна програма за транспорт 2014-2020. Во тек е изградба на автопатот кофинансиран од фондовите на ЕУ, заедно со продолжувањето на Ориенталниот Источно-медитерански централен коридор во Западен Балкан (поранешен Коридор X) и започната е реконструкција на две делници од автопатот и 11 железнички станици по истиот коридор. Напредува изградбата на првата фаза од железничкиот Коридор VIII кон Бугарија, финансиран од Инвестициската рамка за Западен Балкан и со заем од Европската банка за обнова и развој. Административниот и техничкиот капацитет на сите институции и органи кои се вклучени треба дополнително да се зајакнува.

Во однос на **енергетските мрежи**, изградбата на новата 400 kV интерконекција со Србија (Штип-Ниш) е во тек, како и подготовките за изградба на делот на преносната мрежа за електрична енергија Битола-Елбасан (Албанија).

4.22. Поглавје 22: Регионална политика и координација на структурни инструменти

Фондовите на ЕУ за регионален развој во земјите-членки. Спроведувањето е одговорност на земјите-членки, кои мора да имаат соодветен административен капацитет за обезбедување на добро раководење и цврсто финансиско управување на проектите.

Земјата е **умерено подготвена** во областа на регионалната политика и координацијата на структурните инструменти. Не може да се забележи **напредок**. Во следната година, земјата треба да се фокусира на:

→ градење на административниот и финансискиот капацитет потребен за набавки и правилно и навремено спроведување на фондовите на ЕУ;

→ надминување на недостатоците во системот на финансиското управување, контролата и ревизијата.

Во однос на **правната рамка**, Законот за регионален развој не е целосно спроведен. Процесот на подготовка на буџетот мора да се подобри за да се осигура дека целокупниот финансиски капацитет е соодветен и дека договорената работа е навремено исплатена. Заостанува регионалниот и општинскиот развој.

Програмите кои се однесуваат на институционалната рамка треба да бидат подобро подготвени и спроведени. Меѓуминистерската координација и консултациите со засегнатите страни е потребно да се подобрат, вклучувајќи ги граѓанското општество и донаторите.

Административниот капацитет мора да се зајакне. Сè уште е недоволен напредокот во оваа област. Иако се намали ротацијата на персоналот, мора да се воспостави соодветна политика за поттикнување на задржување на персоналот, вклучувајќи и обуки.

Спроведувањето на секторско-базирано **програмирање** е бавно.. Потребно е значително подобрување во сите процеси поврзани со набавки, од идентификација на проекти до оценување на понуди и склучување договори. Потребни се напори за навремено подготвување програми.

Потребно е систематско следење на наодите од **мониторингот и оценувањето**, препораките, проектните и програмските индикатори, и одржливоста на резултатите. Потребно е да се направи целосна употреба на информатичкиот систем за управување. Финансирањето на ЕУ треба да биде повидливо.

Потребни се дополнителни напори за зајакнување на **финансиското управување, контрола и ревизија** (види *Поглавје 32 — Финансиска контрола*). Потребни се систематско следење, проверки на лице-место, внатрешни и надворешни ревизии за спречување неправилности.

4.23. Поглавје 23: Судство и фундаментални права

Основните вредности на ЕУ вклучуваат владеење на правото и почитување на човековите права. Правилното функционирање на судскиот систем и ефикасната борба против корупцијата се од огромно значење, како што и почитувањето на човековите права по закон и во пракса.

Република Македонија има **одредено ниво на подготовка** во однос на примената на *правото на Европската унија* и европските стандарди во оваа област. Во голема мера воспоставена е правната и институционалната рамка. Сепак, **нема напредок** во изминатата година. Сегашниот недостаток на политичка волја за решавање на преостанатите предизвици на највисоко ниво, ја задржува способната администрација од постигнување на нејзина целосна ефикасност. *Де факто* деполитизацијата на назначувањето и унапредувањето на судии, подобрувањето на системот на професионално оценување и реформата на дисциплински одредби е се уште потребна. Потребен е веродостоен пристап кон борбата против корупцијата на високо ниво и зајакнување на довербата на јавноста во институциите. Во областа на фундаменталните права потребни се соодветни кадри, финансирање и координација. Во наредната година, земјата, особено, треба да:

- > демонстрира реална политичка волја за да се обезбеди целосна независност на судскиот систем; обезбеди целосна поддршка и ресурси за Специјалниот обвинител назначен за разгледување на создавањето и содржината на прислушуваниите разговори;
- > ги зајакне институциите кои се надлежни за спречување и борба против корупцијата и да се воздржи од какво било политичко мешање во нивната работа;
- > обезбеди целосна слобода на изразување и медиумите, и да преземе силни мерки за справување со полициската неказниност и супстандардните услови во затворскиот

систем;

—> ја врати довербата на јавноста во однос на спроведување на правдата, особено за политички чувствителни случаи преку зголемена транспарентност на судските постапки и доследноста на правото.

(Види и конкретни препораки за судскиот систем, борбата против корупцијата и слободата на изразување во оддели 2.3 и 2.4.)

Функционирање на судството

Стратешки документи

Подготовка на стратегијата 2015-2020 и акцискиот план за реформите во судството се во рана фаза. Формирани се шест работни групи, вклучително и за пристап до правдата, управно право и ИТ и е-правда. Процесот бара посилна политичка поддршка и далеку подобра координација меѓу различните засегнати страни, што би можело да се постигне со поефикасно искористување на Советот за реформи во судството. Последните измени на законската рамка страдаа од несоодветна консултација со правната фела и меѓународни тела од областа.

Органи за управување

Изборот на Судскиот совет на својот нов претседател и заменик претседател во март предизвика голема критика, со оглед на тоа што и двајцата се членови кои не се стручни во оваа област, а се именувани од страна на парламентот. Законската одредба според која членовите треба да доаѓаат од редовите на универзитетските професори по право, адвокати или еминентни правни експерти не е запазена во пракса: три од петте моментални членови биле претходно службеници од кариера во јавната администрација и двајца во својство на судии. Ова ја поткопува професионалната рамнотежа и високото ниво на компетентност предвидени со закон. Дополнителните критериуми додадени со априлските измени на Законот за Судскиот совет не ја разјаснија ситуацијата значително. Во октомври 2014 година Советот на јавни обвинители, избра соодветно искусен претседател.

Независност и непристрасност

Степенот на претходно сомнително политичко влијание во избор на судии и во исходот од судските постапки беше потврден во содржината на прислушкуваните разговори. Со цел да се врати довербата на јавноста, професионалните тела, како што се Судскиот совет и Здружението на судии треба да бидат проактивни во видливо промовирање на независноста на судството и одбрана на судската професија од која било форма на експлицитен или имплицитен притисок, без разлика дали е надворешен и внатрешен. Долготрајната загриженост во врска со безбедноста на мандатот на судиите не беше опфатена со неодамнешното воспоставување на нов „Совет за утврдување на фактите и иницирање на постапка за утврдување на одговорност на судија.“ Со оглед на тоа што бројот на дисциплински постапки, всушност, опадна драстично во последните неколку години, времето и создавање на ново тело посветено целосно на подготовка на постапка за разрешување судии е неоправдано и е уште еден удар за професијата, која веќе е под опсада. Неправилните законски основи за разрешување, што ја загрозуваат независноста на судството, сè уште не се решени.

Отчетност

Ревидираните етички кодекси за судии и обвинители беа усвоени во 2014 година. Судскиот совет, Министерството за правда и Канцеларијата на Народниот правобранител продолжија да се справуваат со поплаки за работата на судовите во 2014 година (последната доби 901, од вкупно 732 поплаки). Сепак надлежноста на Судскиот совет да ги разгледува поплаките од членовите на јавноста, која била спроведена на транспарентен начин за неколку години, вклучително и преку јавни средби, беше одземена во 2015 година. Ова претставува чекор назад. Врховниот суд и понатаму добива барања за надомест за неразумно долги судски постапки (637 во 2014 година, во споредба со 434 во претходната година) и додели 115 963 евра како надомест и трошоци. Една постапка за разрешување беше иницирана од страна на Судскиот совет во 2014 година. Советот за јавни обвинители, отпушти двајца обвинители, од кои еден е обвинет за повеќе прекршоци. Државната комисија за спречување на корупција започна прекршочна постапка во 2014 година, против 5 судии, 1 поранешен судија и 2 обвинители за недоставување на изјави за имот и против 15 судии и 1 обвинител за недоставување на изјавите за интереси. Во октомври 2014 година, сензационалното апсењето на 25 вработени (вклучувајќи 14 активни или поранешни судии) од Основниот суд Скопје I поради обвинувањата за корупција, изразија загриженост за линијата помеѓу отчетноста и политичкиот притисок. Случајот засегна голем број на прекршочни казни чие извршување се одолговлекува по завршувањето на периодот на ограничување. Со оглед на потребата за заштита на процедуралните права на инволвираните судии, случајот би можел да се третира на еден поинаков начин. Очигледниот неуспех на управување со судска инстанца да се открие каков било системски проблем во порана фаза го покренува прашањето за времето и природата на кривичните наводи.

Стручност и компетентност

Во 2014 година, Судскиот совет назначи три нови судии, сите дипломирани студенти на Академијата за судии и јавни обвинители, како што е предвидено со закон. Судскиот совет, исто така именувааше 14 претседатели на основни судови, од кои осум веќе биле претседатели и двајца вршеле должност како претседатели. Советот на јавни обвинители именувааше 14 обвинители, вклучувајќи и четири дипломирани студенти на Академијата. И покрај објективните, критериуми врз основа на заслуги утврдени во законот, назначувањето на претседатели на судови и судии во повисок суд, сè уште е подложено на политичко пазарење кое не само што влијае на исходот туку често и ја одолжува постапката за именување на штета на засегнатите судови. Професионални критериуми за оценка сè уште треба да се воведат кои се фокусираат на основните надлежности на судиите, како што се изготвување закони и аргументирање, организациски вештини, учество во активности за обука и нивото на специјализација. Сегашниот систем е силно фокусиран на квантитативните критериуми, целите и роковите, без оглед на квалитетот на работењето или професионалниот развој. Недостатокот на јасни аргументи во судските пресуди е проблем. Оваа вештина треба да се изучува на поусогласен начин и конзистентно да се применува од страна на судовите.

Квалитетот на правдата

Ревидираниот Закон за Академијата за судии и јавни обвинители вовеле построги

критериуми за назначување на Програмскиот совет на Академијата, како и за студентите. Петтата генерација на студенти која ја поминува првичната програма за обука од две години (13 кандидати за судии и обвинители) веќе ја имаат завршено деветмесечната теоретската обука и во моментов се распоредени во судовите и јавните обвинителства за 15 месеци практична обука. Во 2014 година, Академијата обезбеди обука на работното место преку 280 програми за 7 560 учесници. Врховниот суд продолжи да презема структурни мерки за да се обезбеди конзистентност на пресудите на пониските судови.

Ефикасност

Во 2014 година, поголемиот дел од основните и апелационите судови, како и Управниот суд, Вишиот управен суд и Врховниот суд, продолжија да ја одржуваат стапката на завршени предмети од 100% или повеќе. Вкупната должина на постапката, особено за „старите предмети“ останува проблем. Сè уште не постои посветен систем за управување со човечките ресурси или стратегија чија цел е подобрување на распределување на ресурси низ судскиот систем, како и истрајност во разликите. Буџетите за судовите и обвинителството за 2015 година се значително пониски од европскиот просек по жител. Бројот на судиите и судскиот персонал на 100 000 жители е значително над европскиот просек, покренувајќи прашања во врска со ефикасноста. Последните измени на законската рамка за вработените во судовите отстранија голем број на професионални критериуми кои претходно се бараа и доведоа до загриженост дека судската администрација се повеќе ќе го зголемува бројот на вработени но, со помалку квалификуван кадар. Во 2014 година, Јавно обвинителство (ЈО) регрутираше 55 луѓе за поддршка низ земјата, а во 2015 година уште 129. Во исто време, неколку обвинителства, особено во руралните области, страдаат од недостаток на обвинители.

Антикорупциска политика

Евиденција

Евиденцијата на **истраги, обвиненија и пресуди во случаите на корупција** продолжи да се развива. Во 2014 година, беа процесирани уште 60 кривични истраги и обвиненија. Додека истрагата, гонењето и првостепените одлуки обично се брзи, значајни **одложувања може да се случат во фазите на жалба** поради повторно упатување и повторни прегледи во првостепена постапка, особено во стари предмети кои се отпочнати пред направените подобрувања на законодавството за кривична постапка. За случаи кои стигнале до судска фаза, стапката на осуда наспроти стапката на ослободителна пресуда е добра и редовно се наметнува голема затворска казна. Сепак, особено внимание треба да се посвети на бројот на случаи кои се **отфрлени од страна на обвинителството**, пред да се стигне со судска фаза. Особено, треба да се разјасни дали тоа се должи на проблеми во координација со агенциите за спроведување на законите или во собирање на доволно докази во фаза на истрага. Повеќето случаи се упатени во обвинителството од страна на полицијата и Државната комисија за спречување на корупција (ДКСК). Ова ја покажува потребата од проактивен пристап и од други органи за спроведување на законот и надзорни тела, како што се Царинската управа, Финансиската полиција, Единицата за финансиско разузнавање, Управата за јавни приходи, Државниот завод за ревизија и соодветни тела за јавни набавки.

Од околу 30 **случаи на корупција на високо ниво** започнати од 2003 година, половина

се затворени додека останатите сè уште се во тек. Повторување на жалби и долгите постапки се проблем. Згора на тоа, веродостојноста на евиденцијата во борбата против корупција на високо ниво е намалена од неуспехот да се истражат сериозните обвинувања упатени против високи функционери. Ова ги вклучува наводите изнесени во скандалот за неодамнешното прислушување, во кои се вмешани неколку политичари.

Истрагите за злоупотреба на постапките за **јавни набавки** во 2014 година и понатаму се ограничени.

Во 2014 година, министерот за правда започна со суспендирање на годишното **финансирање на политичките партии** од државниот буџет за партиите што ги прекршиле правилата за финансиско известување во последните 3 години. Изречени се околу 75 суспензии, но последователно се повлечени за 18 политички партии, откако ги доставиле финансиски извештаи со задоцнување. Сè уште нема изречени значителни парични казни. Сè уште треба да се развива поуверлив систем за надзор и конзистентна евиденција на ефикасни и строги казни, вклучувајќи и парични казни против поголемите политички партии.

Во 2014 година, ДКСК заврши со систематска проверка на **анкетните листови** на 49 носители на јавни функции и 73 градоначалници кои дошле на функција или си заминале од функција, како и врз основа на **изјавите за интерес** на 152 судии и 91 обвинител. ДКСК иницирала 51 прекршочна постапка против градоначалници, судии, членови на парламентот и директори на државни органи поради тоа што не го пријавиле својот имот и 22 за неуспехот да ги достават изјавите за интерес против судии и членови на парламентот. ДКСК, исто така, побара од Управата за јавни приходи да спроведе постапки за испитување на средства за 58 сомнителни случаи (зголемување од 35 во 2013 година) и започна 171 постапка за разрешување на судир на интереси. Системот за истрага и казнување на непријавени средства е прилично долг и 75% казна за данок е изречена само во мал број случаи досега. Способноста на ДКСК за целосно спроведување на системот на казни за неуспесите за известување е нарушена од судовите и не успеа да се наметне на ниво на парични казни утврдени со закон, ослободувајќи ги функционерите од одговорност поради технички причини или дозволување предолги жалби во она што треба да се едноставни управни работи.

Институционална рамка

Превентивни мерки

ДКСК прими 44% зголемување на буџетот за 509 000 евра во 2015 година, но нејзиниот капацитет сè уште треба да се зајакне. Пред сè, ДКСК треба да ја покаже својата независност со исполнување на својот мандат да се бори против корупцијата на проактивен и неселективен начин. Бројот на претставки до ДКСК продолжи да се намалува во 2014 година, на само 141 (201 во 2013 година). Ова покренува загриженост во врска со нивото на довербата на јавноста во ДКСК.

ИТ инфраструктурата на **Државниот завод за ревизија** е подобрена, но сè уште нема посебни ИТ алатки кои се потребни за правилно да се врши надзор над финансирањето на политичките партии и изборните кампањи во согласност со својата зајакната улога во оваа област. Згора на тоа, единицата која е одговорна за спроведување на овој надзор останува со недоволен кадар.

Сè уште не постои институција која е овластена да обезбеди ефикасна и навремена

контрола и надзор на **јавните набавки**, концесии, јавно-приватно партнерство и извршување на договори за јавни набавки. Не постои предвиден режим за административна казна за поблаги повреди на законот и извештаите за корупција во јавните набавки не се решени соодветно. Транспарентноста и отчетноста на јавните институции и државни претпријатија, како и на јавните расходи, сè уште не се доволни. Националната комисија за заштита на правото за слободен **пристап до информации од јавен карактер** останува пасивна, слаба во статусот и фокусирана на обука, а не на системски слабости во областа.

Академијата за судии и јавни обвинители, ДКСК и Центарот за обука на Министерството за внатрешни работи продолжува да обезбедуваат различни програми за **обука за борба против корупција**. Треба да се направат повеќе напори за да се подигне свеста на јавноста за антикорупциските мерки и приватниот сектор треба систематски да се вклучи во активностите за превенција од корупцијата.

Спроведување на законот

Буџетот на **ЈО** незначително се зголеми на 7 милиони евра во 2015 година. Меѓутоа, средствата наменети за спроведување на новиот Закон за кривична постапка, се намалени за 20% на 1,4 милиони евра. Воведувањето на електронски систем за управување со случаи на ЈО, што би ја подобрило неговата ефикасност и интегритет, е одложено. Секторот за борба против корупција при Министерството за внатрешни работи и понатаму е недовољно опремен и со недовољен кадар, така што 7 од 19 места допрва треба да бидат пополнети.

Овластувањата и ресурсите на полицијата, ЈО, судовите, а особено на **Агенцијата за управување со одземен имот** треба да се зајакнат, така што средствата ќе може да се одземаат и конфискуваат почесто и на покоординиран начин во случаите на корупција, за да се обезбеди ефект на одвраќање. Особено, одземањето на средства и другите привремени мерки треба да се преземат посистематски во раните фази на кривичните истраги за да се обезбеди успешно конфискување на имотот на крајот на постапката.

Во 2014 година, **Секторот за внатрешна контрола и професионални стандарди (СВКПС)** при Министерството за внатрешни работи започна дисциплинска постапка против 188 полицајци (намалување од 277 во 2013 година), од кои 11 случаи се поврзани со корупција (12 во 2013 година). Резултат од постапките е 9 казнети полицајци. СВКПС, исто така, започна кривична постапка во 11 случаи поврзани со корупција (6 во 2013 година). За да се обезбеди соодветен надзор на полициската работа, СВКПС треба да стане независен од Министерството за внатрешни работи.

Царинската управа ја продолжи својата антикорупциската работа со донесување прирачник за процена на ризик од корупција, спроведување на внатрешни и надворешни анкети и организирање на обука за борба против корупција. Таа изрече дисциплински мерки за 199 царински службеници во 2014 година (77 во 2013 година), од кои 4 беа разрешени поради повреди поврзани со корупција (ниту една во 2013 година). Кривични пријави поврзани со корупција беа поднесени против 5 царински службеници во 2014 година (ниту една во 2013 година). Царинската управа треба да продолжи со напорите во борбата против корупција и треба да се здобие со техничка опрема која ќе овозможи независно извршување на посебните истражни мерки.

Законска рамка

Донесени се измени на Законот за спречување на корупцијата, со кој се вовеле потребната правна основа за воспоставување на регистар на избрани и именувани лица. Подзаконски акти за регистарот беа усвоени од страна на ДКСК. Измената на Кривичниот закон го преработи кривичното дело злоупотреба на склучување договор меѓу заинтересирани страни. Сепак, голем број на препораките од ОБСЕ/ОДИХР и ГРЕКО за политичка партија и за финансирање на кампањата сè уште треба да се земат предвид. Несоодветноста на донации, банкарски сметки за кампања и долгови за кампања сè уште треба да бидат затворени. Овластувањата на ДКСК да се стави крај или да се казнат судирите на интереси во случаите каде што засегнатиот носител на јавна функција одбива да соработува во моментот се несоодветни.

Стратешка рамка

Важните мерки кои се предвидени во државните програми 2011-2015 за спречување на корупцијата и судирот на интереси и нивните акциски планови доцнат, а особено оние кои се однесуваат на политичкиот сектор, судството и јавните набавки. Додека голем број на мерки се спроведени, целокупното влијание на државните програми е ограничено во однос на контрола и намалување на корупцијата. Државните програми за наредниот период треба да имаат повисок статус и правна сила. Тие исто така треба повеќе да се фокусираат на клучните приоритети и слабости, а не само да го зголемуваат бројот на опсежни, технички мерки со ограничено влијание за спречување на корупција. Финансиските трошоци на поединечните мерки и носителите на тие трошоци мора да бидат наведени за да се обезбеди дека доволно средства се распределуваат за борбата против корупција.

Фундаментални права

Во однос на **меѓународните инструменти за човекови права**, се изготвуваат акциски планови за да се спроведат најновите препораки според Конвенцијата на ОН за елиминација на сите форми на дискриминација врз жените и оние од вториот преглед на Универзалниот периодичен преглед на Советот на ОН за човековите права. Комитетот за превенција на тортура на Советот на Европа ја изврши својата прва посета на Република Македонија во 2014 година.

Од септември 2014 година, **Европскиот суд за човекови права** (ЕСЧП) покажа дека земјата ја прекршила Европската конвенција за човекови права (ЕКЧП) во 11 случаи кои се однесуваат на правото на живот, забраната на тортура и понижувачко однесување, правото на фер судење во разумен рок, почитување на семејниот живот и заштита на сопственоста. Вкупно 379 нови тужби беа доделени до телото за донесување одлуки, со што бројот на жалби кои се во тек дојде до 324. Во моментот 117 пресуди на ЕСЧП сè уште треба да бидат извршени од страна на државата, од кои две се под засилен надзор. Владата го поднесе својот акциски план во врска со пресудата на *Ел Масри* по значително доцнење. Комитетот на министри ги повика властите да спроведат нова истрага за случајот со цел да се донесат одговорните пред лицето на правдата. Бирото за застапување на Република Македонија пред ЕСЧП останува со сериозно недоволен број на луѓе и земјата ретко упатува национални судии до ЕСЧП (види „Итни реформски приоритети“).

За **промоцијата и спроведувањето на човековите права**, Канцеларијата на

Народниот правобранител останува клучна институција за надзор за поддршка на демократските вредности во земјата и продолжува да го заложува својот уставен и законски мандат за да ги заштити правата на граѓаните. Во 2014 година, до Народниот правобранител беа поднесени 4 249 претставки, што претставува зголемување од 11% од 2013 година. Нивото на следење на препораките на Народниот правобранител се зголеми на 87%. Сепак, некои јавни органи вклучувајќи го и Министерството за внатрешни работи и некои затворски институции продолжуваат да бидат помалку подготвени да помогнат. Измени на Законот за народниот правобранител со цел целосна усогласеност со Париските принципи биле подготвени пред извесно време, но сè уште не се донесени од страна на Собранието (ова е исто така еден од „Итните реформски приоритети“). Сè уште не се обезбедени доволно средства за канцеларијата на Народниот правобранител.

Во однос на **спречувањето на тортура и малтретирање**, Канцеларијата на Народниот правобранител продолжи да игра активна улога како национален превентивен механизам (НПМ) во рамки на Факултативниот протокол кон Конвенцијата против тортура. Сепак, остануваат доволно ресурси и сегашното ниво на персонал е критично ниско и бара итна акција за да се осигури дека таа може да продолжи да функционира. Во 2014 година, НПМ изврши 28 превентивни посети на места за притвор и предупредуваше на влошување на условите. Постои ограничено следење на препораките од страна на надлежните органи. Постојат нечовечки услови во голем број на затворите и речиси во сите затворски објекти. Сериозно супстандардните услови во воспитно поправните установи и во затворот Идризово и понатаму предизвикуваат загриженост.

Во 2014 година, канцеларијата на Народниот правобранител примила 20 поплаки за малтретирање или прекумерна употреба на сила од страна на полицијата. Секторот за внатрешна контрола и професионални стандарди доби 71 поплака. Во четири случаи е утврдено дека била користена неоправдана физичка сила. Кривична пријава е поднесена против двајца полициски службеници. Во јануари, ЕСЧП утврдил дека потенцијална смртоносна употреба на сила од страна на член на специјалната единица Алфа во 2009 година го повредил правото на живот. Жалбите од затворениците до канцеларијата на Народниот правобранител се зголемиле на 274 во 2014 година (247 во 2013 година). Загрижувачки се нехуманите услови и 14 случаи на малтретирање или прекумерна употреба на сила. Управата за извршување на санкции, доби 75 жалби против затворските службеници, вклучувајќи и 3 за тортура или малтретирање. Еден затворски службеник е осуден за непријавување на малтретирање и добил условна казна. Допрва треба да се воспостават постапки за вршење на детални прегледи на сите наводни случаи на тортура, нехуман третман и друго непрофесионално постапување кон осудените и притворените лица. Постои загриженост дека строгите дисциплински мерки не се наметнуваат врз полицијата и затворските службеници во случаи на злоставување и бројот на кривични пријави останува мал.

Во мај беше усвоена нова стратегија и акциски план за **затворскиот систем** за 2015-19, но за нејзино правилно спроведување потребно е да се доделат соодветни финансиски средства. Административните капацитети беа подобрени со вработување на 46 лица во затворите и 5 лица во Управата за извршување на санкции. Сè уште нема систематска почетна и програма за обука на работното место за затворскиот персонал, иако беше спроведена ад хок обука, во најголем дел предводена од донатори. Програмата за реконструкција на затворите продолжи, и покрај големите одложувања. Затворскиот

систем и понатаму е без доволно средства, персонал и соодветно раководство, што предизвикува системски прекршувања на меѓународните стандарди за човекови права. Сè поизразеното претрпување, кое во некои од капацитетите надминува 200%, ја доведува во прашање одржливоста на системот. Законските одредби за пуштање на условно, алтернативни казни и вонзатворски претсудски мерки и понатаму не се користат доволно. Мерката за условно пуштање на слобода сè уште не е воведена. Услугите за основно образование и други услуги за ресоцијализација допрва треба да им се пружат на малолетните лица во притвор. Во практика, допрва треба да се применат бројни правила за водење на затворите, ресоцијализација и програми за лечење на ранливите групи. Треба да се обезбеди транспарентно и назначување на директори на затвори и затворски персонал врз основа на заслуги како итен приоритет, бидејќи тоа е клучно за справување со голем број од наведените проблеми.

Законот за **заштита на личните податоци** е во најголем дел усогласен со *правото* на ЕУ. Дирекцијата за заштита на лични податоци и понатаму го зајакнуваше својот капацитет преку тековни обуки, вработување на 4 нови лица и мало покачување на буџетот. Таа ги зголеми своите активности и во 2014 година, спроведувајќи 404 инспекции во јавниот и приватниот сектор (387 во 2013) и откри вкупно 300 прекршоци. До неа беа поднесени 371 жалба во 2014 година (404 во 2013 година), главно во врска со злоупотреба на лични податоци на социјалните мрежи. Бројот на обучени контролори и обработувачи на лични податоци порасна на 66 во 2014 година (54 во 2013 година) и продолжија активните мерки за подигање на свеста на јавноста. Дирекцијата беше консултирана за нацрт-законот, јавните политики и операции на контролорите на податоци почесто од претходните години. Потребни се дополнителни напори за да се обезбеди целосното усогласување на секторското законодавство со Законот за заштита на личните податоци. Дирекцијата, која е независно регулаторно тело, допрва треба да преземе дејства по неодамнешното откривање на незаконско прислушување на електронските комуникации на поединци. Овој настан го постави прашањето за нејзината способност да делува во потполна независност.

Слободата на мисла, совест и религија и понатаму е загарантирана и спроведувана. По одбивањето на три нови барања кои не ги задоволуваат законските услови, бројот на регистрирани религиски организации останува 31.

Во областа на **слободата на изразување**, забележани се повеќе пријави за малтретирање и заплашување новинари, како и одредени случаи на оштетување имот од непознати сторители. Погребен венец беше однесен на семејството на еден новинар кој ги критикува владините политики. Имаше неколку случаи на физички пресметки во кои беа вклучени новинари, како и физички напад извршен од постар политичар, чин кој Владата не го осуди. Прислушкуваните разговори открија дека голем број новинари биле под нелегален надзор. Некои разговори открија дека медиумите биле под директен и индиректен владин притисок да ги променат своите содржини. Загрижувачки се обидите да се ограничи известувањето за работи од јавен интерес. Сè уште нема доволна транспарентност за владиното трошење пари на реклами во медиумите и Владата нема дадено податоци за сумите, критериумите и примателите и покрај обврската според Законот за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги (види и „Итни реформски приоритети“).

Агенцијата за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги и понатаму играше активна регулаторна улога. Таа спроведе програмско следење низ целата индустрија во области

како заштита на младата публика и поттикнување и штитење на културниот идентитет. Подготви и многубројни студии и извештаи, вклучувајќи го третманот на родовите прашања од страна на радио и телевизиските оператори и водич за следење на говор на омраза. Агенцијата одобри измени во сопственичките структури на три регионални телевизиски и радио станици и спроведе административен надзор на транспарентноста на операциите на 138 оператори.

Откако почна со работа во ноември 2014 година, новото саморегулаторно тело за медиумите - Советот за етика во медиумите – доби 40 жалби против различни медиумски програми и изнесе свое мислење за 39. Меѓутоа, во многу случаи засегнатиот медиум не ја објави одлуката на Советот, со што влијанието на саморегулацијата беше ограничено. И веб-порталите ги усвоија начелата за правично известување во електронските медиуми. Сè уште постојат голем број тужби во областа на клевети и навреди, што укажува на потребата од дополнителна ревизија на законите и судската практика. Треба да се стави поголем акцент врз несудските одлуки како посредување (во немедиумски случаи) и механизмите за право на одговор (во медиумски случаи). Истражувачкото известување и понатаму е слабо. Професионалните стандарди и етика на одредени новинари, особено во главните медиуми, и понатаму претставува сериозен проблем. Тенденцијата на водителите на влијателни програми да користат намерно навредлив или провокативен јазик под превезот на слободата на изразување не придонесува за развој на медиумската култура, во кој доминираат поларизацијата, заплашувањето, отсуството на солидарност и на умерена, објективна дебата. Честата погрешна употреба на терминот „говор на омраза“ за нешто што всушност е непрофесионален или провокативен јазик во медиумите исто така продолжува. Ова може да ги фрли во сенка вистинските случаи на користење говор на омраза, кои мора да се истражат и казнат штом се случат. Земјата и понатаму назадува во оваа област, иако објавувањето на содржината на прислушуваниите разговори ја зголеми отворената јавна дискусија за политичките прашања.

Беа преземени мерки за зголемување на финансиските средства на државната радиотелевизија МРТ, како и мерки за подобрување на системот за собирање на давачки за издавање дозвола. Меѓутоа, постои сериозна загриженост за уредничката независност на МРТ. Каналот емитуваше ограничени содржини на прислушуваниите разговори, а некои од објавените прислушувани материјали навестуваа дека владини службеници се заканувале по безбедноста на новинари вработени во јавниот сервис доколку не емитуваат по „посакуваните“ линии.

Слободата на здружување е на задоволително ниво, но состојбата во однос на **слободата на собирање** е влошена. Протестите на студентите, универзитетските и средношколски професори, новинари и други групи на граѓани се зголемија како резултат на политичката ситуација и најновите реформи во образованието. Во мај, јавните протести против полициска бруталност доведоа до насилни судири помеѓу полицијата и демонстрантите. Набљудувачите на граѓанското општество известија дека полицијата користела прекумерна сила за да го врати јавниот ред и, по разбркување на демонстрантите, продолжиле со апсења во околината. Постоеше загриженост дека некои од уапсените немале никаква врска со протестите. Се чини дека има зголемување на потпирањето на кривичниот прекршок „учество во толпа која врши кривично дело“. Оваа широка одредба е отворена за толкувања кои ја повредуваат слободата на здружување, бидејќи државата има обврска да го заштити мнозинството од мирни демонстранти, наместо да ги обвинува. Измените на Законот за полиција ги зголемија

нивните овластувања во однос на јавниот ред, вклучувајќи ја и можноста да се користат електрични пиштоли и гумени куршуми. Таквите широки овластувања треба да бидат балансирани со придружни одредби за заштита на човековите права. Потребни се јасни оперативни стандарди, како и ригорозна обука за човекови права за сите припадници на полицијата кои се вклучени во ваква активност.

Канцеларијата на Народниот правобранител прими 239 поплаки во врска со **правата на сопственост** во 2014 година и најде нарушувања во 102 случаи. Повеќето жалби беа во однос на бавниот процес на денационализација и работата на Катастарот. Катастарот треба да биде многу повеќе проактивен во исправување на грешки и пропусти направени на административно ниво, за да се обезбеди правна сигурност за правата на сопственост.

Во однос на **недискриминацијата**, од нејзиното создавање во јануари 2011 година до крајот на 2014 година, Комисијата за спречување и заштита од дискриминација има добиено само 288 жалби и потврди постоење на дискриминација во 12 случаи. Потребни се многу поголеми напори за да се подигне свеста на јавноста за улогата и работата на Комисијата. Останува со недоволно персонал и ресурси, а постои и загриженост во врска со нејзината независност. Законската рамка сè уште треба да се усогласи со *правото на ЕУ* во однос на дискриминација врз основа на сексуална ориентација. Собирањето на податоци за известување, истрага и судско гонење на говор на омраза и злосторство од омраза сè уште не е систематско и неколку случаи на говор на омраза во социјалните медиуми и блогови бараат соодветно следење од страна на властите. (Види исто така *Поглавје 19 - Социјална политика и вработување*).

Во однос на **еднаквоста помеѓу жените и мажите**, стратегијата за родова еднаквост (2013-2020) и акцискиот план (2013-2016) се воспоставени и некои министерства одредија буџет за спроведување. Од 123 пратеници 42 се жени, вклучувајќи и еден министер. Четири од 84 градоначалници се жени, а 405 советнички (30% од вкупниот број). Механизмите за унапредување на родовата еднаквост имаат недостаток на прегледност и ограничени можности за граѓанските организации и надворешните чинители за да се вклучат во процесите на донесување одлуки. Родовите стереотипи и понатаму постојат и потребни се дополнителни мерки за борба против двојна или повеќекратна дискриминација, особено против жените Ромки. Донесен е нов Закон за борба против семејното насилство за да се заштитат жртвите, но со тоа не се препознаваат сите форми на насилство и се обезбедува само за граѓанска постапка против сторителите. Неопходни се понатамошни мерки за подигање на свеста на јавноста особено во руралните средини. (Види исто така *Поглавје 19 - Социјална политика и вработување*).

Во однос на **правата на детето**, Законот за заштита на децата беше изменет за воведување услуги за ран детски развој и проширување на опсегот на заштита на децата. Нови градинки и центри за ран детски развој се отворија, а со второто се обезбедија голем број на квалитетни услуги, особено за најранливите деца. Сепак, службите за заштита на децата изложени на најголем ризик остануваат ограничени. Најмаргинализираните деца кои се надвор од образовниот и здравствениот систем, како и децата со посебни потреби, и понатаму се соочуваат со проблеми при пристапот до нивните права. Националната комисија за правата на децата сè уште има недостаток на квалификуван персонал и финансирање. Канцеларијата на Народниот правобранител прими 124 жалби во 2014 година во врска со прекршување на правата на децата. Недостатокот на систематско собирање на податоци во оваа област останува главен недостаток.

Спроведувањето на новиот Закон за правда за децата започна и посредувањето успешно се искористи како алтернатива за кривични постапки кои вклучуваат малолетници. Беа поставени простории за испрашување по мерка на детето во осум полициски станици, но ниту една нема објекти за притвор по мерка на детето предвидени со закон. Се одржа обука за професионалци за малолетничка правда која треба да се воведо на трајна основа. Полициските служби и центрите за социјална работа кои се занимаваат со малолетници остануваат недоволно финансирани и со недоволен кадар. Статусот и ресурсите на Државниот совет за превенција на малолетничко престапништво треба да се зајакнат за да се обезбеди нивно правилно функционирање. Најголем дел од општините сè уште немаат утврдено локални совети за превенција на малолетничка деликвенција, а повеќето од оние кои постојат се неактивни. И покрај подобрувањата во законот, во пракса се уште не постои систематски пристап до правна помош за малолетници.

Мало подобрување може да се забележи во **интеграцијата на лица со пречки во развојот**. Меѓупартиска парламентарна лоби група беше формирана со цел промовирање на правата на лицата со инвалидност. Спроведувањето на националната стратегија 2010-2018 за еднакви права на лицата со посебни потреби не е соодветно. Националното координативно тело за следење на спроведувањето на Конвенцијата на ОН за правата на лицата со посебни потреби не е активна.

Лезбејките, геј, бисексуалците, транссексуалците и интерсексуалците (ЛГБТИ) и понатаму се подложени на дискриминачки и хомофобични медиумски содржини, без разлика дали се активни или не. Шестиот насилан напад се случи за време на одбележувањето на втората годишнина на ЛГБТИ Центарот за поддршка, а две лица беа повредени. И покрај повиците на организациите на граѓанското општество и меѓународната заедница за сторителите да бидат кривично гонети, ниту еден од нападите сè уште не е целосно истражен. Во август Собранието ја одби нацрт измената на законската регулатива против дискриминација, која би ја забранила секоја форма на директна или индиректна дискриминација врз основа на сексуална ориентација и родов идентитет. Потребни се значителни напори за подигање на свеста и почитување на различностите во општеството и спротивставување на нетолеранцијата. Ова треба да се направи преку јавни кампањи и обуки на органите за спроведување на законот, обвинителите, судиите и здравствените работници.

И покрај многуте тешкотии, **работничките права и правата на синдикално организирање** генерално се почитуваат. Спроведувањето на Законот за мирно решавање на работни спорови, и почетокот на работата на медијаторите и арбитрите се бавни. Довербата во социјалниот дијалог меѓу работодавачите и вработените треба да се зајакне, како и капацитетите на социјалните партнери во оформување на политики. (Види исто така *Поглавје 19 - Социјална политика и вработување*).

Новиот Закон за кривична постапка, кој се применува од крајот на 2013 година, ги гарантира **процесните права** на осомничените и обвинетите лица и жртвите на криминал. Тоа јасно го утврдува правото на толкување и превод на обвинетиот, жртвата, приватниот тужител и сведокот, и се воспоставува правото на обвинетиот на адвокат. Исто така ги одредува информациите кои треба да му се дадат на секој кој е повикан на сослушување или притворен. Ова ги вклучува и причините за негово притворање, сите обвиненија против него, правото да молчи и правото да се

извести трето лице и/или дипломатски или конзуларни органи. Соодветна медицинска помош треба да се обезбеди по потреба или по барање и секое лице лишено од слобода мора да биде изведено пред суд во рок од 24 часа. Правна помош е достапна според Законот за бесплатна правна помош од 2009 година, но неговото спроведување сè уште не е широко распространето. Воспоставени се посебни заштитни мерки за малолетници и за ранливи сведоци или жртви. Презумпцијата на невиност е утврдена во Уставот и Законот за кривична постапка, но има одредена загриженост за нејзиното целосно почитување, вклучително и во однос на содржината на следените комуникации. Потребни се понатамошни напори, особено во однос на изјавите дадени за јавноста и медиумите, вклучувајќи и од судовите и од страна на членовите на извршната власт. ЕСЧП пронајде неколку повреди на правото на слобода во случаи каде што е изречена мерка притвор без конкретни и оправдани причини, и судиите прават напори за подобрување на образложението дадено во налозите и продолжувањата за предистражно притворање, но има простор за понатамошно подобрување. Судање *во отсуство* е можно во одредени околности.

Во однос на заштита на **малцинствата** и културните права, Охридскиот рамковен договор и понатаму обезбедува основа за односи меѓу заедниците. Агенцијата за заштита на малцинствата која претставува помалку од 20% од населението се уште се бори со несоодветен мандат, недоволно буџетски средства и недостиг на поддршка од надлежните институции. Управата за образование на јазиците на заедниците и Управата за унапредување на културата на припадниците на заедниците, и понатаму не се соодветно финансирани и екипирани. Меѓуинституционалната соработка останува слаба. Системските мерки за да се обезбеди дека сите заедници може да ги остварат своите етнички, културни и јазични права остануваат во голема мера финансирани од донатори. Беше развиена настава на ромски, влашки и босански јазик во основните училишта, а ќе стапи во сила од 2016/17. Направена е ограничена употреба од новите политички мерки за унапредување на меѓуетничките односи според стратегијата за интегрирано образование. Мерките против поделба по етничка основа во училиштата не се доволни. Многу форми на дискриминација на немнозинските заедници и активности за борба против стереотипите, вклучувајќи ги и медиумите, и понатаму се неефикасни.

Беше донесена новата стратегија за **Роми** 2015-2020. Беше зајакнато одделението на Министерството за труд и социјална политика за спроведување на политиката за Ромите. Семинарите за Роми се одржуваат редовно, но нивните заклучоци не се сеопфатно проследени и координацијата меѓу институциите се уште е слаба. Голем број на владини проекти за социјално домување, образование, вработување и социјална помош покажуваат одредени добри резултати. Ромските здравствени медијатори функционираат во шест општини. Во рамки на проектот се вклучуваат луѓе во матичната книга на родени, 120 од 550 луѓе идентификувани досега се регистрирани. Сепак, најзагрозените Роми сè уште имаат проблеми со пристапот до социјални бенефиции поради нивниот недостаток на административна документација. Речиси и да не се забележува напредок во однос на политичката застапеност, медиумите на ромски јазик и статусот на ромскиот јазик во општини со мнозинство на Ромско население. Ромите имаат ограничени економски можности. Сиромаштијата и понатаму е најголем фактор зад малата вклученост на ромски деца во образованието. И понатаму има непропорционален број на ромски деца сместени во училишта за лица со посебни потреби. Сегрегација, стереотипи и други форми на дискриминација и понатаму преовладуваат. Регистрирани се жалби од страна на Ромите спречени да ја напуштат земјата и малтретирање на Роми кои се вратиле по неуспешно барање азил во странство. Ромите бегалци и внатрешно раселените лица и понатаму

живеат во некавалитетни услови и нивниот пристап до образование, домување, здравство и вработување останува проблем. Бројот на активни ромски невладини организации е во опаѓање, бидејќи има сè помалку достапно финансирање.

4.24. Поглавје 24: Правда, слобода и безбедност

ЕУ има заеднички правила за контрола на граница, визи, надворешна миграција и азил. Шенген соработката наложува укинување на граничните контроли внатре во ЕУ. Исто така, постои и соработка во борбата против организиран криминал и тероризам, како и судска, полициска и царинска соработка.

Земјата е умерено подготвена за спроведување на правото на ЕУ во оваа област. Постигнат е одреден напредок со донесување на нови закони и стратешки документи во повеќе области (миграција, перење пари и тероризам). Земјата е на транзитен пат за мешана миграција преку Турција и Грција кон северна Европа. Преземени се итни мерки за справување со хуманитарните последици од регионалната миграциска криза во краток рок, но властите се совладани од ескалацијата на бројот. Меѓународната соработка и спроведувањето на законите, особено во областа на организираниот криминал, останаа силни. Во наредната година, земјата треба особено да:

—> го зајакне капацитетот во однос на мешаните миграциски текови на бегалците и економски емигранти, особено рано идентификување на оние на кои им е потребна заштита, ранливите групи и малолетните лица;

—> обезбеди ефективно гранично управување и да ги засили активностите против шверцот на и трговија со луѓе, како висок приоритет;

—> ги донесе и спроведе новата стратегија за борба против тероризам и акциски план, со посебен фокус на мерките за спречување на радикализацијата.

(Види ги и конкретните препораки за борба против организираниот криминал во оддел 2.3.)

Легална и нелегална миграција

Во јануари, Владата донесе стратегија и акциски план за миграција за 2015-2020. Во однос на легалниот престој и работа на странци, 4 219 дозволи за привремен престој се издадени во 2014 година, од кои околу една четвртина беа заради вработување или самовработување. Бројот на откриени илегални мигранти значително се зголеми од

1750 во 2014 година на 24 637 во првите 7 месеци од 2015 година. Во 2014 година, 1213 луѓе се вратени во земјата според Договорот за реадмисија со ЕУ, која продолжува да се спроведува без проблеми во целина.

Во текот на летото 2015 година, Република Македонија се соочи со невиден број на државјани на трети земји кои влегуваат во земјата, пред сè преку Грција, кои патуваат кон други земји-членки на ЕУ. Бројот на новодојдени редовно достигнува околу 5 000 на ден. На 18 јуни, се преземаа итни законски мерки, со цел на државјаните на трети земји кои имаат „намера да поднесат барање за азил“ да им се издаде документација и да им се дозволи законски престој од 72 часа за пријавување на нивното барање. Новата законска рамка значително го намали обемот на организирани криминални групи вклучени во шверцот на луѓе и исто така обезбеди полесен пристап до јавниот транспорт, намалувајќи го ризикот од несреќи. Во текот на изминатата година, 24 лица загинаа во железнички несреќи додека пешки илегално транзитираа низ земјата покрај

железничките пруги. Промените ефикасно ставија крај на преносот на емигранти до Центарот за странци во Гази Баба, кој беше многу критикуван од страна на домашни и меѓународни набљудувачи поради сериозниот слаб капацитет и пренатрупаноста и повеќе не е во општа употреба.

Владата исто така разви план за итни мерки во случај на продолжување на приливот. Со оглед на значителниот пораст на државјани на трети земји кои транзитираат низ земјата, потребни се дополнителни напори во областа на соработка и размена на информации, особено на границите со Грција и Србија. Треба да се посвети внимание за соодветно справување со непредвидени ситуации и планирање на итни случаи за да и се овозможи на земјата поефикасно да се справи со миграциските текови. Кризата ја истакна потребата за стратешки меѓусекторски пристап опфаќајќи ги миграцијата, азилот и спроведувањето на закони, особено во борбата против шверц на луѓе и трговија со луѓе.

Азил

Бројот на нови барања за азил продолжи да се зголемува, од 1 364 во 2014 година на 1730 досега во 2015 година. Статус на бегалци им беше доделен на 11 лица во 2014 година и три во 2015 година, поголемиот дел од Сирија. Министерството за внатрешни работи назначи претставник со полно работно време на единицата за азил во прифатниот центар во Визбегово, подобрувајќи го пристапот до постапките за азил. Во целина, стапката на признавање на азил останува мала и Управниот суд продолжува да ги процесира жалбите за азил во голема мера, повеќе на процедурална отколку на суштинска основа, што доведе до долги одложувања и повторување на жалбите. Во 2014 година, на еден барател на азил му беше одобрена правна помош согласно Законот за бесплатна правна помош, но за останатите 40 барања постапката мораше да биде сопрена бидејќи барателите на азил ја напуштија земјата. Важно е постојното законодавство за азил да биде целосно спроведено обезбедувајќи лесно достапен пристап и информации за постапките за азил.

Визна политика

Законодавството во голема мера е усогласено со *правото на ЕУ* и врската помеѓу дипломатските и конзуларни претставништва, Националниот визен систем Н-ВИС и Визниот центар во Министерството за надворешни работи е во функција од 2009 година. Спогодба за заедничка употреба на конзуларни простории со Србија беше потпишана во септември 2014 година.

Спроведувањето на безвизниот режим за патување со ЕУ продолжи непречено во целина. Националните власти ја продолжија соработката за справување со неосновани барања за азил направени во членки на Шенген и придружни земји, и вкупниот број се намали за околу 10% во 2014 година. Покрај водење кампањи за јавно информирање, властите продолжија да вршат дополнителни гранични контроли, патроли за надзор и анализа на ризик. Поднесени се кривични пријави за злоупотреба на олеснувањето на безвизниот режим против 32 лица во 2014 година и против 7 лица во периодот мај - јули 2015 година. Беа направени одредени напори за подобрување на социоекономските услови на ранливите групи, особено за Ромите, преку конкретни програми за поддршка во областите вработување, образование и здравство. Сепак, основните причини за оваа појава се уште бараат поголеми структурни напори и инвестиција во соодветните ресурси.

Шенген и надворешни граници

Во моментот се подготвува националната стратегија за развој на интегрирано гранично управување за 2015-2019 година. Продолжи добрата соработка со Албанија, Бугарија, Косово и Србија, вклучително и преку работата на соодветните заеднички контакт

центри и редовни мешани погранични патроли. Заеднички центар за соработка беше отворена со Косово во јануари 2015 година во Хани и Елезит / Блаце. Продолжи добрата соработка и размена на најдобри практики со Фронтекс, како и учество во други иницијативи за билатерална и мултилатерална соработка во областа на граничното работење. Капацитетите на Националниот координативен центар за гранично управување беа малку зајакнати, но внатрешната координација и соработка со сродни министерства останува слаба.

Судска соработка во граѓански и кривични предмети

Земјата доби 2 252 нови барања за меѓусебна правна помош во 2014 година, а поднесе 2 856 такви барања во други земји. Околу една третина од таквата размена е поврзана со **кривични предмети** и две третини со **граѓански предмети**. Во однос на судската соработка во кривични предмети, земјата издаде 100 барања за екстрадиција и доби 20 од странство. Вкупно 45 барања за трансфер на осудени лица беа исто така обработени.

Република Македонија е единствената земја на проширување која има спогодба за соработка со Европска правда, која е во сила од 2010 година.

Борба против организиран криминал

Евиденција

Во текот на 2014 година, Министерството за внатрешни работи поднесе 93 кривични пријави (85 во 2013 година), против 584 лица обвинети за вмешаност во различни видови на организиран криминал, вклучувајќи шверц на дрога и шверц на луѓе и финансиски и економски криминал. Во истиот период имало 109 пресуди во првостепена постапка, 101 во втор степен и 27 одлуки донесени од страна на Врховниот суд во рамки на постапката за дополнителен преглед.

Финансиско разузнавачката единица достави 154 извештаи за сомнителни трансакции во 2014 година. Доставени се 31 известување поврзани со **перење пари** и финансирање на тероризам, за спроведување на законите за понатамошна истрага (зголемување од 25 во 2013 година). Во истиот период, 14 лица беа обвинети и 7 осудени за перење пари.

Во поглед на **трговијата со луѓе**, 37 кривични постапки кои вклучуваат 52 обвинети лица завршија со пресуди во 2014 година. Министерството за внатрешни работи достави кривични пријави против 8 полициски службеници вклучени во трговија со луѓе. Вкупно беа идентификувани 8 жртви, од кои 6 малолетни. Беа откриени четири случаи на принуден брак вклучувајќи и сексуално и трудово искористување, 3 случаи на сексуално искористување и 1 случај на принудно просење.

Имаше општ пораст во **заплenuвањето на дрога**, вклучувајќи ги и оние случаи со хероин кај кои има најголем пораст (со 73,5%). Во 2014 година, Министерството за внатрешни работи заплени 632 килограми марихуана, 20 килограми хероин, 318 грама кокаин, 1 187 стебла и 3 816 семки од канабис, 5 килограми хашиш, 1 189 таблети екстази и 1,2 килограми амфетамин. Покрај тоа, Царинската управа заплени околу 4 килограми хероин, 91 килограми марихуана, 20 грама хашиш и 96 таблети екстази. Како резултат на две заеднички операции (со Швајцарија и Бугарија и со Србија), три канали на трговија со хероин во ЕУ од Турција беа прекинати. Во 2014 година и првиот квартал од 2015 година вкупно се заплени 757 270 цигари, како и уште 103,5 килограми тутун. Уништувањето на запленилата дрога продолжи во 2014 година под надлежност на Министерството за здравство (вклучувајќи 187 килограми марихуана, 46 килограми хероин, 447 стебла канабис и над 1 000 таблети и капсули).

Посебни истражни мерки, кои се уште главно се користат од страна на полицијата,

беа применети во 307 случаи во 2014 година (271 во 2013 година). Сите три служби за спроведување на законот со овластувања во оваа област, вклучувајќи ги и Финансиската полиција и Царинската управа, треба да имаат технички капацитет за да вршат следење на комуникациите, независно од разузнавачките служби, на чии капацитети во моментот се потпираат. Довербата во системот е нарушена од содржината на следените комуникации што подразбира сериозна злоупотреба на посебните истражни мерки во рамки на разузнавачките служби. Сепак, ова не треба да го одвлекува вниманието од континуираната и ефективна употреба на посебни мерки за вистинските цели на кривичната истрага.

Институционален и оперативен капацитет

Во 2014 година, 400 полициски кадети завршија основна обука и 399 од нив се вработени. Обука на уште 400 моментално е во тек. Покрај тоа, 50 слободни места за кандидати со високо образование беа пополнети во Министерството за внатрешни работи. Иако Законот за внатрешни работи и стратегијата за човечки ресурси вовеле политика за вработување и систем на кариера заснован на заслуги, обвинувањата за политизирани вработувања во Министерството се уште постојат и треба да се решат.

Продолжи спроведувањето на „националниот разузнавачки модел“, со подготовка на 11 стандардни оперативни постапки, седум насоки и прирачник. Преземени се чекори за воспоставување на национални и регионални проценки на заканите за активности со сериозен и организиран криминал, поттикнати од методологијата на ЕУ СОКТА. Воспоставувањето на Националната разузнавачка база на податоци е одложена до 2018 година.

Бројот на вработени во Одделението за борба против сериозен и организиран криминал при Министерството за внатрешни работи продолжува да се зголемува, со вработување на 10 нови лица. Во Основното јавно обвинителство за организиран криминал и корупција вработени се 9 лица за поддршка во 2014 година и уште 13 во 2015 година. Во рамки на истата канцеларија, основан е и почна да функционира првиот Истражен центар, опремен со ИТ и уреди за визуелно-тонско снимање.

Добро се воспоставени специјализираните служби и во Министерството за внатрешни работи и во Јавното обвинителство во борбата против сериозен и организиран криминал. Сепак, општата малобројност се уште ја попречува нивната способност да се справат со случаите со максимална ефикасност и останува загриженоста за политичко мешање во некои случаи. Националниот координативен центар за борба против организиран криминал е основан со закон, но се уште не е во функција во очекување на развојот на постапките за размена на податоци помеѓу релевантните институции, обука и набавка на ИТ опрема.

Продолжи директната прекугранична соработка со националните полиции, преку размена на оперативни информации и разузнавање, заеднички операции, заеднички истражни тимови и вклучување на јавни обвинители од засегнатите земји.

Законска рамка

Во март 2015 година, Законот за полиција и Законот за внатрешни работи беа изменети за да се стандардизира употребата на видео снимки на полициски акции. Измените на Законот за полиција дополнително овозможуваат гумени куршуми и електрични пиштоли да се користат во ситуации кога се загрозува јавниот ред. Воведувањето на вакви широки овластувања треба да биде придружено со соодветна заштита на човековите права, кои треба да се јасно утврдени во законодавството и оперативните постапки и да бидат придружени со обука. Народниот правобранител повика на

утврдување на јасни правила за употребата на таквите мерки во соодветното второстепено законодавство.

Стратешка рамка

Во тек е подготовка на нова стратегија за сајбер безбедност, според стратегијата на ЕУ во оваа област, вклучително и компјутерски криминал како еден од нејзините четири столбови. Борбата против организиран криминал и корупција останува фундаментална во борбата против криминална инфилтрација на политички, правни и економски системи.

Борба против тероризам

Кривичниот закон беше изменет во септември 2014 година, за да се воведат ново кривично дело за учество во странска војска, полиција, паравоени или параполициски формации. Во август 2015 година, поднесени се пријави против 36 лица, согласно новите одредби. Новиот Закон за спречување на перење пари и финансирање на тероризам беше донесен во септември 2014 година, а новиот Закон за ограничување на права на сопственост за спречување на финансирање на тероризам е во подготовка. Новите стратегија и акциски план за анти-тероризам, за решавање на меѓу другото, радикализација и странски терористички борци, се во подготовка. Радикализацијата останува сериозен предизвик за земјата. Треба да се зголемат напорите за идентификување, спречување и нарушување на протоколот на странски терористички борци кои патуваат во земјите како што се Ирак и Сирија.

Соработка во областа на дроги

Националната стратегија за дрога 2014-2020 е координирана со стратегија и акцискиот план за дрога на ЕУ и на политичка декларација на ОН за борба против дрогата, како одраз на националните и регионални приоритети. Измените на Законот за контрола на опојни дроги и психотропни супстанции се подготвуваат, вклучително и на пристапот на рано предупредување и навремена, делумна или целосна забрана на нови психоактивни супстанции кои се појавуваат на пазарот. Во тек се планови за воспоставување на надзорни тела за спроведување на превентивни активности според стратегијата и за активностите во однос на третманот за зависност од дрога. Продолжи добрата соработка помеѓу државната централна (фокусна) точка и Европскиот мониторинг центар за дрога и зависности од дрога.

Царинска соработка

Царинската управа учествуваше во четири меѓународни операции и четири проекти за откривање на недозволена трговија со фалсификувани стоки, дроги, културни добра, како и високо-ризични хемикалии. Продолжи соработката со регионалните разузнавачки канцеларии за врски на Светската царинска организација, Центарот за спроведување на законот во Југоисточна Европа и Канцеларијата на ОН за дрога и криминал. Информации за заплнетата стока редовно се внесуваат во соодветните бази на податоци. Продолжи соработката и размената на разузнавачки податоци со царинските органи на соседните земји и пошироко од регионот. Редовно се разменуваат информации за недозволена трговија со дрога со Бирото за царински истраги во Германија. Беше потпишана спогодба за соработка со царинските управи на Унгарија, Србија и Кина. *(Види, исто така, Поглавје 29 – Царинска унија).*

За мерките против **фалсификување на еврото**, види Поглавје 32 – Финансиска контрола.

4.25. Поглавје 25: Наука и истражување

ЕУ обезбедува значителна поддршка за истражување и иновации. Сите земји-членки можат да имаат придобивки од програмите за истражување на ЕУ, уште повеќе онаму каде што постои поголема научна извонредност и цврсти инвестиции во истражувањето.

Постои **добро ниво на подготовка** во областа на науката и истражувањето. Постигнат е добар напредок во однос на активностите поврзани со иновации, како и во однос на почетното и активно учество во програмата на ЕУ за истражување и иновации „Хоризонт 2020“. Во наредните години земјата треба да се фокусира на:

→ активности за зајакнување на капацитетите за истражување во согласност со Европската истражувачка област;

→ зголемување на нивото на инвестициите во истражувањето, особено од страна на приватниот сектор.

Воспоставена е мрежа на национални точки за контакт и номинирани се претставници во комитетите на Програмата **Хоризонт 2020**. Организирани се неколку работилници и информативни денови за Хоризонт 2020, што резултираше со голем број кандидати кои поднеле предлози за финансирање. Врз основа на првата статистика за Хоризонт 2020, околу 20 проекти се успешно оценети. Донесен е Акциски план за промоција и поддршка за учество во Хоризонт 2020 кој се фокусира на МСП и мобилност на научниците. Земјата активно соработува на регионално ниво за спроведување на Регионалната стратегија за истражување за иновации и со Централноевропската иницијатива (ЦЕИ) и УНЕСКО.

Што се однесува до активностите на политиките за **истражување и иновации**, земјата е концентрирана на иновации. Спроведувањето на Националната стратегија за иновации е високо на политичката агенда, како што се докажа со распределба на 20 милиони евра (делумно со кредит од Светската банка), преку Фондот за иновации и технолошки развој, за да се олесни пристапот до ризичен капитал за кофинансирање на иновации, новоосновани претпријатија за нови технологии и „спиноф“ компании. Што се однесува до зајакнување на **капацитетите за истражување**, во подготовка е нова Програма 2015-2019 година за високо образование и научно-истражувачки дејности со цел финансирање на националните истражувања во согласност со приоритетните области на ЕУ. Нивото на инвестиции во истражување стагнираше на помалку од 0,30 %. Земјата номинираше претставници во Комитетот на Европската истражувачка област и сродни советодавни тела, но поради недостаток на учество административниот капацитет е ограничен.

4.26. Поглавје 26: Образование и Култура

ЕУ ја поддржува соработката во образованието и културата преку програмите за финансирање и преку отворениот метод на координација. Земјите-членки, исто така, мора да ја спречат дискриминацијата и да го олеснат образованието на децата на миграциските работници од ЕУ.

Македонија е умерено подготвена во оваа област, а постигнат е одреден напредок во изминатата година. Забележани се подобрувања во предучилишното образование и во однос на раното напуштање на училиштето. Децата од малцинските заедници и децата со посебни потреби и понатаму се соочуваат со бариери при пристап до квалитетно образование. Учеството во програмата „Креативна Европа“ на ЕУ направи важен придонес на земјата во културните активности на локално и регионално ниво. Длабоките реформи на образовниот систем беа одложени поради големите јавни протести. Во следната година, земјата треба особено:

→ да донесе реформи во однос на обука на наставници насочени кон подобрување на основните и трансверзалните вештини во основните нивоа на образованието;

→ да го оцени спроведувањето на реформите во секторот на образованието од 2005 до 2015 година;

→ да развие нова стратешка рамка за образование, која ги поврзува сите реформски процеси и која опфаќа широк опсег на засегнати страни.

Во однос на образованието, обуката и младите, Владата воведо опсежни реформи преку измени на законите за основно, средно и високо образование, како и преку закон за основање на Академија за наставници. По масовните протести на студентите и академиците поради недостатокот на консултации и забелешки на содржината, реформата се одложи за следната година.

Бројот на места во образовните објекти од предучилишно образование се зголеми. Процентот на деца од три до шест годишна возраст во раното детско образование има постојано зголемување (34% во 2014 година), но и понатаму е под просекот и целите на ЕУ (95% до 2020 година). Децата од руралните средини од малцинските заедници и децата со хендикеп остануваат во неповолна положба. Беа воведени мерки за поддршка на образованието на децата со посебни потреби.

Постигнат е одреден напредок во модернизирање на програмите за стручно образование и на програмите за обука и професионалните стандарди. Сепак, повеќето од овие програми не одговараат на барањата на пазарот на трудот. Земјата учествува целосно во програмата Еразмус+. Административниот и финансискиот капацитет на Националната агенција за европски образовни програми и мобилност беше зајакнат.

Во однос на културата, беше изменет Законот за заштита на културно наследство и беа потпишани билатерални договори за културна соработка. Учеството во програмата „Креативна Европа“ продолжи успешно. Треба да се зајакнат соодветните институции за ефикасно спроведување и следење на политиките. Стратешкото планирање на трошоците треба да се подобри.

4.27 Поглавје 3.27 Животна средина и климатски промени

Европската унија промовира силна климатска акција, одржлив раст и заштита на животната средина. Законодавството на ЕУ содржи одредби за справување со климатски промени, квалитет на вода и воздух, управување со отпад, заштита на природа, индустриско загадување, хемикалии, бучава и цивилна заштита.

Во областа животна средина и климатски промени, земјата е делумно подготвена.

Постигнат е одреден напредок во транспонирање на правото на ЕУ, особено, општо во хоризонталното законодавство и квалитет на воздух, како и во законодавството за

хемикалии. Во следните години, земјата треба да се фокусира на:

- финализирање на поставувањето на системско стратешко планирање и да започне со спроведување на Индикативниот национален придонес кон очекуваниот Климатски Договор Париз 2015;
- спроведување на националното законодавство и зголемување на инвестициите, особено во секторите отпад и вода.

Во однос на **животната средина**, постигнат е напредок во областа на **хоризонталното законодавство**. Стратегијата за животна средина и климатски промени е подготвена. Подобрени се комуникацијата со јавноста и пристапот до информации од животната средина, иако консултациите со јавноста треба уште да се подобрат.

Беше постигнат одреден напредок во усогласувањето со *правото на ЕУ* за **квалитет на воздух**, но нивоата на загадување на воздухот остануваат високи. Тие претставуваат сериозен ризик по здравјето и треба итно да се решат. Спроведувањето на мерки кои се утврдени со Националниот план за заштита на квалитет на воздух останува ограничено и недоволно, иако беа спроведени општи мерки. Известувањето и споделувањето на информации за квалитет на воздух е подобро. Продолжи транспонирањето на *правото на ЕУ* за контрола на емисиите од испарливи органски соединенија од употреба на горива, за планирање на заштита на квалитетот на воздух и подобрување на локално ниво. Потребни се соодветни финансиски ресурси за поддршка на мрежата за автоматско следење на квалитетот на воздух.

Регионалните планови за **управување со отпад** и стратешките оценки на влијанието врз животна средина беа подготвени за два региона, а останатите четири се во фаза на подготовка. Спроведувањето на законодавството за специјални отпадни текови продолжи, но се уште заостанува.

За **квалитет на вода**, во тек се планирање и подготовка на плановите за управување со речните сливови и идните инфраструктурни инвестиции за подобрување на системите за собирање и третман на отпадни води. Владата започна подготовки за воспоставување на интегриран систем за управување со отпад, но одборите за управување со речните сливови не се оперативни. Потребен е систем за следење на количината и квалитетот на водата.

Во однос на **заштита на природа**, задоцнето е транспонирање на *правото на ЕУ* за природни живеалишта и дива фауна и флора. Спроведувањето на *правото на ЕУ* за заштита на природата и означување на мрежата Натура 2000 се уште не е започнато. Донесен е Петтиот национален извештај кон Конвенцијата за Биолошка разновидност. Меѓуграничната соработка беше подобрена со прогласувањето на Охридско-Преспанскиот регион за меѓуграничен биосферен резерват. Националната стратегија за заштита на природата треба да се заврши. Во однос на планираната изградба на две големи хидроцентрали, Луково Поле и Бошков Мост, останува загриженоста за потенцијалното штетно влијание врз животната средина. Инвестициите во хидроелектрани треба да бидат во согласност со соодветното законодавство на ЕУ за животна средина, почитувајќи ги оцената на влијанието врз животната средина, законодавството за води и обврските за заштита на природата, особено за националните

заштитени области и областите со висока природна вредност, потенцијално заштитените предели со Натура 2000. Јавните консултации со заинтересирани страни продолжија да бидат несоодветно применети, а резултатите не се секогаш целосно одразени во одлуките.

За контрола на **индустриско загадување и управување со ризик**, постапките за издавање на дозволи за интегрирано спречување и контрола на загадувањето се во тек, но значително заостануваат.

Во областа на **хемикалии**, преземени се почетни чекори во однос на воспоставување на меѓусекторско тело за превенција и контрола на големи несреќи. Донесен е Националниот план за намалување и елиминација постојани органски загадувачи.

Не е постигнат напредок во областа **бучава**. Подготовката на мапи и акциони планови се уште заостанува.

Земјата продолжи активно да учествува во Механизмот на ЕУ за **цивилна заштита** и неколку регионални проекти кои имаат за цел зајакнување на соработката. Сепак, се уште не е поврзана со Заедничкиот систем на итна комуникација на Механизмот за цивилна заштита. Управувањето и намалувањето на ризици од катастрофи треба да се третира како приоритетно прашање, особено во однос на поплавите од 2015 година.

Земјата се уште треба да подготви сеопфатна политика и стратегија за **климатска акција**, усогласена со Рамката 2030 на ЕУ. Повеќе напори се потребни за да се интегрира климатската акција во сите соодветни секторски политики и стратегии. Земјата го поднесе својот прв Двогодишен ажуриран извештај кон Рамковната Конвенција на Обединетите нации за климатски промени. Земјата го поднесе својот Индикативен национален придонес и го усвои како придонес кон очекуваниот климатски Договор Париз 2015. Земјата е во рана фаза на транспонирање и спроведување на *правото на ЕУ* за клима. Беше подготвен Патоказот за постигнување на долгорочните цели за климатска акција. Земјата треба да продолжи да обрнува внимание на адаптацијата на климатските промени.

Општо земено, беше постигнат одреден напредок во зајакнувањето на **административниот капацитет** на земјата за спроведување и примена на законодавството за животна средина и климатски промени, но останува во голема мера недоволен на сите нивоа. Системот за следење на животната средина и информирање е несоодветен. Барањата за заштита на животната средина и климатска акција се уште не се добро интегрирани во други области на креирање на политики и спроведување.

4.28. Поглавје 28: Заштита на потрошувачи и здравствена заштита

Правилата на ЕУ ги штитат потрошувачите во однос на безбедноста на производите, опасни имитации и одговорноста за неисправни производи. ЕУ, исто така, обезбедува високи заеднички стандарди за контрола на тутун, крв, ткива, клетки и органи, правата на пациентите и заразните болести.

Земјата е **умерено подготвена** во областа на заштитата на потрошувачите и здравствената заштита. Постигнат е **одреден напредок** минатата година. Наредната година земјата треба особено:

—> да ги зајакне оперативните структури кои служат за заштита на потрошувачите;

—> да обезбеди ефикасна и високо квалитетна здравствена заштита.

Формиран е Совет за **заштита на потрошувачите**, но неговото влијание на поединечни случаи останува скромно. Законот за заштита на потрошувачите беше изменет за да се усогласи со *правото на ЕУ*. Недостатокот од административни и финансиски ресурси, сепак, го попречува ефикасното спроведување на политиките. За **прашањата поврзани со безбедноста на производите**, донесен е нов Закон за надзор на пазарот и надзорот на пазарот е интензивираан, но потребни се дополнителни напори од страна на супервизорите на пазарот и други регулаторни тела за да се обезбеди ефикасна заштита на потрошувачите. Беа спроведени активности за подигање на свеста за **прашања кои не се поврзани со безбедноста**.

Инвестициите во **јавното здравство** продолжија. Воведени се мобилни и рурални аптеки и донесени се мерки за намалување на цената на фармацевтските производи, што резултира со заштеда од 33 милиони евра. Воспоставена е бесплатна телефонска линија за медицинско советување. Сепак, системот на електронска здравствена картичка е само делумно функционален. Недостатокот од човечки и финансиски ресурси, вклучувајќи заостанати долгови, продолжува да ја намалува одржливоста на програмите за јавно здравје и еднаквиот пристап до здравствената заштита. Здравствениот сектор се уште не е ефикасно децентрализиран.

Спроведувањето на законодавството за **контрола на тутун** е нерамномерно и првенствено е фокусирано на поголеми урбани средини. Центрите за јавно здравје пружаат советување за откажување од пушењето.

Нови поливалентни вакцини беа воведени како дел од задолжителната имунизација против **заразните болести** и системот за брзо предупредување за заразни болести е успешно воспоставен. Меѓуагенциската комисија продолжи да работи кон целосно спроведување на меѓународните здравствени прописи, но потребен е поголем административен капацитет. Надзорот на антибиотици беше зајакнат преку медицински рецепти. Бесплатните тестови за ХИВ/СИДА покажаа зголемување на ХИВ инфекција кај мажите.

За **крв, ткива, клетки и органи**, централен информатички систем беше формиран за испитување на соодветност на ткивото, складирање, замена и трансплантација. Протокол за трансплантација на органи од мртви тела беше изработен во согласност со стандардите пропишани со Евротрансплант, и беше утврден список на потенцијални приматели. Беа усвоени стандардните оперативни процедури за трансфузиона медицина и контрола на квалитетот на крвта и безбедност на крвта. Центарот за хемофилија беше сертифициран на европско ниво. Потребни се дополнителни напори за да се постигне целосно усогласување со *правото на ЕУ*.

Донесен е Правилник за ветеринарни **лекови** за транспонирање на релевантните ЕУ прописи, зголемувајќи го нивото на севкупната здравствена заштита. Администрирањето на човечки лекови е подобро. Министерството за здравство предвидува следење и обезбедување на квалитет на фармацевтски производи кои се предмет на паралелна трговија.

Бројот на вработени и финансиските средства на **менталните здравствени** установи и понатаму се недоволни. Центри за лекување депресија беа отворени во 36 здравствени домови. Стратегијата и акцискиот план за ментално здравје за 2014-2020 година се уште не се усвоени.

Стратегијата и акцискиот план за 2014-2020 година за спречување на **употребата на дрога** беа донесени со цел намалување на побарувачката и понудата на лекови. Во однос на **нееднаквостите во здравството**, програмите за вклучување на Ромите и ромските здравствени медијатори продолжуваат. Започнат е проект за зголемување на физичката активност кај деца со Даунов синдром. Граѓанските организации изразија загриженост за острата примена на законот за абортус. Беа започнати кампањи за подигање на свеста за **исхраната и физичката активност**.

Започна да се спроведува нова програма за **скрининг за рано откривање на рак** на простата. Регистарот за заболени од рак се уште не е целосно оперативен и соработката со Државниот завод за статистика за податоците за mortalitet се уште не е договорена. Потребно е одржливо финансирање за скрининг за рано откривање на рак на грлото на матката, дојката и дебелото црево за сите возрасни групи.

Измените на Законот за акцизи предвидуваат 1 денар од кутија цигари да е наменет за лекови за **ретки болести**, но финансирањето и стручното знаење за нивниот третман остануваат ограничени.

4.29. Поглавје 29: Царинска унија

Сите земји-членки се дел од царинската унија на ЕУ и ги следат истите царински правила и постапки. Ова бара усогласување на законодавството, како и соодветен капацитет за спроведување и примена и пристап до заедничките компјутеризирани царински системи.

Земјата има **добро ниво на подготовка** во областа на царинската унија. Постигнат е **добар напредок** во законодавството, административниот и оперативниот капацитет, иако воведувањето надоместоци за царински декларации е чекор назад. Одредени царински одредби од Законот за технолошко-индустриско развојни зони сè уште не се усогласени со правото на ЕУ. Во претстојната година земјата особено треба да:

→ ги отстрани надоместоците за царински декларации;

→ ги заврши и консолидира тековните ИТ проекти, обезбедувајќи одржување и деловен континуитет на ИТ системите.

На 1 јануари 2015 година беа воведени надоместоци за поднесување и обработка на царински декларации, што не е во согласност со правото на ЕУ или со Спогодбата за стабилизација и асоцијација.

Пристапувањето на земјата, во јули 2015 година, кон конвенциите за заедничка транзитна постапка и за поедноставување на формалностите при трговија со стоки значително ќе ја олесни трговијата. Царинската тарифа за 2015 година е донесена во согласност со најновите измени во Комбинираната номенклатура на ЕУ. Новиот Закон за застапување во царинска постапка го дефинира статусот на овластени и лиценцирани застапници и ги утврдува критериумите за издавање дозволи и лиценци за царинско застапување. Во мај беше донесен нов Закон за царински мерки за заштита на права од интелектуална сопственост, со кој се регулираат активностите кои треба да се преземат од царинските органи кога постојат оправдани причини за сомневање дека со стоката се повредува право од интелектуална сопственост.

Постигнат е добар напредок во **административниот и оперативниот капацитет**. Професионалните стандарди за интегритет и мерките за внатрешна контрола се спроведуваат систематски. Управувањето со ризик е дополнително развиено, а воведен е

и нов модул за анализа на ризик во транзитни постапки. Употребата на поедноставени постапки е добро развиена. Зајакнати се капацитетите за спроведување на царински контроли и за борба против прекуграничниот криминал. Подобрената меѓуагенциска соработка и размената на информации продолжија да резултираат со заплена на дрога и фалсификувана стока. Соработката со соседните царински администрации продолжи, вклучително и преку заеднички активности, а потпишани се и договори за соработка со царинските администрации на Србија, Унгарија и Кина. Беше ратификуван договорот за учеството на земјата во програмата на ЕУ „Царина 2020“. Во однос на ИТ, „новиот компјутеризиран транзитен систем“ е целосно оперативен од март 2014 година и неговото одржување е обезбедено. Интерфејсот за заедничката комуникациска мрежа/заеднички систем е инсталиран и успешно тестиран. Интегрираниот систем за тарифно опкружување е завршен. Некои од неговите функции се во употреба и треба да се размисли за додавање на други од кои трговците ќе имаат корист. Се очекува новиот систем за обработка на царински декларации наскоро да биде завршен.

4.30. Поглавје 30: Надворешни односи

ЕУ има заедничка трговија и трговска политика кон трети земји, врз основа на мултилатерални и билатерални договори и автономни мерки. Исто така, постојат правила на ЕУ во областа на хуманитарната помош и развојната политика.

Земјата е умерено подготвена во областа на надворешните односи, со одреден напредок во текот на изминатата година. Земјата ја продолжува својата добра соработка со ЕУ во рамките на Светската трговска организација (СТО), но нејзиниот институционален капацитет за целосно учество во трговските, развојните и хуманитарните политики на ЕУ е сè уште недоволен.

Во однос на **заедничката трговска политика**, земјата продолжи да ги координира своите позиции и сè повеќе да ги усогласува своите политики со позициите и политиките на ЕУ, вклучувајќи и во рамките на Светската трговска организација. Земјата извести за категоријата обврски според Договорот за олеснување на трговијата на СТО, деталзирајќи ги одредбите што ќе ги спроведе кога договорот ќе влезе во сила. Земјата, исто така го ратификуваше Дополнителниот протокол 4 од Договорот за изменување и пристапување кон Централноевропскиот договор за слободна трговија, укинувајќи ги сите увозни давачки за земјоделските производи од Република Молдавија. Надлежностите на Комисијата за извоз на стоки со двојна намена и технологии се зајакнати.

36 **билатерални договори** со други земји се во сила, од кои 18 со земји-членки на ЕУ. Во областа на **развојната политика** и **хуманитарната помош**, земјата заостанува.

4.31. Поглавје 31: Надворешна, безбедносна и одбранбена политика

Земјите-членки мора да бидат способни за водење политички дијалог во рамките на надворешната, безбедносната и одбранбената политика, за да се усогласат со изјавите на ЕУ, за да земат учество во активностите на ЕУ и да ги применуваат санкциите и рестриктивните мерки.

Земјата е умерено подготвена во оваа област. Беше постигнат **одреден напредок**, додека земјата продолжува со учество во цивилните и воените мисии на управување со кризи. Во следната година, земјата треба особено да се подобри во усогласувањето

со декларациите на ЕУ и одлуките на Советот за надворешна и безбедносна политика.

Продолжи тековниот **политички дијалог** меѓу ЕУ и Република Македонија за прашања од надворешната и безбедносна политика. (За повеќе информации во врска со билатералните односи, види *Политички критериуми – Регионални прашања и меѓународни обврски*). Во однос на **заедничката надворешна и безбедносна политика**, земјата, кога беше потребно, се усогласи со 27 од вкупно 40 декларации на ЕУ и одлуки на Советот (68% усогласување). Во однос на руското незаконско припојување на Крим и настаните во источна Украина, земјата во голема мера ја усогласи својата надворешна политика со ставот на ЕУ, но не и со Одлуките на Советот за воведување на **рестриктивни мерки** според овие прашања. (Во однос на Меѓународниот кривичен суд, види *Политички критериуми – Регионални прашања и меѓународни обврски*.)

Како дел од мерките во однос на **неширење оружје**, земјата ги продолжи своите напори за да стане земја учесничка во Васенар Аранжманот.

Земјата продолжи активно да учествува во соработката со **меѓународните организации**. Таа е член на Советот на ОН за човекови права до 2016 година и беше избрана за член на Одборот на директори на Меѓународната агенција за атомска енергија.

Земјата продолжи да учествува во цивилни и воени операции за управување со кризи во **заедничката безбедносна и одбранбена политика** (ЗБОП), особено во Босна и Херцеговина, ЕУФОР АЛТЕА. Земјата го прошири учеството во мисијата на НАТО во Авганистан „Одлучна поддршка“ со 38 вработени од 2105 година. Земјата, исто така, официјално има дадено придонес во „Борбената група на Европската унија 2014-2020“ од март 2014 година.

4.32. Поглавје 32: Финансиска контрола

Врз основа на меѓународните стандарди, правилата на ЕУ за финансиска контрола промовираат стабилно финансиско управување со националните приходи и расходи. Тие, исто така, ги штитат финансиските интереси на ЕУ против измама во управувањето со средствата на ЕУ и против фалсификување на еврото.

Земјата е **умерено подготвена** во оваа област. Постигнат е **одреден напредок** во изминатата година, особено во зајакнување на јавната внатрешна финансиска контрола (ПИФЦ) и надворешната ревизија. Сепак, потребни се значителни напори за обезбедување доследна примена на законодавството за ПИФЦ во јавната администрација и за делегирање на одговорностите. Сè уште не е постигната независност на Државниот завод за ревизија во Уставот. Во претстојната година земјата особено треба да:

→ обезбеди дека постои посистематско следење на препораките на владата по извршениот годишен преглед на ПИФЦ;

→ обезбеди ефикасно спроведување на проценката на ризик и други алатки и техники во процесите на управување со организациите од јавниот сектор;

→ ја зајакне координативната улога на Службата за борба против измами и подобрување на управувањето со нерегуларности, преку системот за управување со неправилности.

Што се однесува до стратешката рамка за ПИФЦ, во тек е спроведувањето на Документот за политики 2015-2017 на ПИФЦ и нејзиниот Акциски план донесен во декември 2014 година. Комитетот за финансиско управување и контрола и Одборот за ревизија продолжија со своите редовни тримесечни состаноци.

Централната хармонизациона единица подготвува годишен извештај за спроведување на јавната внатрешна финансиска контрола, но тој е донесен во јуни во тековната година. Владата дава препораки врз основа на извештајот, но тие треба да се следат посистематски. ЦХЕ обезбеди обука за вработените и подобрена координација со Државниот завод за ревизија (ДЗР). ЦХЕ треба уште повеќе да го засили следењето и надзорот над спроведувањето на финансиското управување и контрола во организациите од јавниот сектор и државните претпријатија.

Правната рамка за **финансиско управување и контрола (ФУК)** е воведена во согласност со моделот на Комитетот на спонзорски организации (COSO) и насоките на Меѓународната организација на врховни ревизорски институции (ИНТОСАИ), но законодавството не е кохерентно спроведено од страна на сите институции. Правилниците и прирачниците ќе треба дополнително да се ажурираат и приспособат на потребите на помалите буџетски корисници. Управувањето со ризици треба целосно да е вградено во процесите на управување на организациите. Законот за финансиска инспекција ја регулира функцијата на **централизираната буџетска инспекција**, која е компатибилна со ПИФЦ. Секторот за финансиска инспекција во Министерството за финансии, со четири вработени, започна истрага врз основа на сомневање за неправилности и измами. Секторот сè уште треба да го постигне својот полн оперативен капацитет.

Правната рамка за **внатрешна ревизија** е во согласност со меѓународните стандарди. Постигнат е напредок за подобро спроведување на стандардите, правилниците и прирачниците за внатрешна ревизија. Постои 151 единица за внатрешна ревизија на централно и на локално ниво, со 77 внатрешни ревизори кои се меѓународно сертифицирани. Сепак, повеќето единици немаат доволен број ревизори. Повеќето единици за внатрешна ревизија ги извршуваат своите ревизии врз основа на стратешки и годишни планови, иако сè уште не се засноваат на оперативен и систематски ризик. Обезбедувањето на квалитет треба подобро да се спроведе.

Надворешна ревизија

Уставната и законската рамка не е завршена, бидејќи независноста на Државниот завод за ревизија (ДЗР) не е заштитена во Уставот. Измените сè уште не се донесени од страна на Собранието. Законот за ДЗР во голема мера е во согласност со стандардите на ИНТОСАИ.

ДЗР има доволен **институционален капацитет** за извршување на своите задачи, со тоа што 70 од вкупно 82 ревизори се овластени јавни ревизори. Не е потребно ДЗР да врши целосна финансиска ревизија на завршните владини сметки, што и овозможува да одлучува за ревизиите кои сака да ги извршува. Сепак, опфатот на ревизијата е ограничен, со што поголемиот дел од јавните фондови се остава неревидиран. ДЗР е посветена на подобрување на институционалниот капацитет и продолжи ефикасно да го спроведува својот стратешки план за развој за 2013-2017 година.

Што се однесува до **квалитетот на ревизорската работа**, донесени се Ревидиран прирачник за регуларност на ревизија, кој ги опфаќа и финансиската ревизија и ревизијата на усогласеност, и Прирачникот за вршење ревизија. Посебно внимание треба да се посвети на подобрување на капацитетите за вршење ревизија.

Во врска со **влијанието на ревизорската работа**, во 2014 година, Државниот завод за ревизија изврши ревизија на 80 буџетски корисници за ефикасноста и ефективноста на нивните системи на внатрешна контрола, при што проактивно придонесе за подобрување на стандардите за внатрешна контрола во јавниот сектор. Спроведувањето на препораките треба внимателно да се следи. За годишните ревизорски извештаи на ДЗР се дискутира во Собранието, но неговите препораки сè уште не се следат систематски за да се обезбеди дека јавните средства се користат потранспарентно и со поголема одговорност.

Заштита на финансиските интереси на ЕУ

Главните елементи на Конвенцијата за заштита на финансиските интереси на ЕУ се уредени законски, обезбедувајќи делумно **усогласување** со правото на ЕУ. Потпишан е Меморандум за соработка помеѓу Финансиската полиција, Јавното обвинителство, Министерството за внатрешни работи и Царинската управа за да се олеснат заедничките инспекции. Секторот за финансиска полиција во Министерството за финансии, со четири вработени лица, е всушност **Одделението за координација на спречување на измами (АФКОС)**. Тоа треба да ги фокусира своите напори на развивање и ширење на методолошки алатки, воспоставување на мрежа на АФКОС и организирање на обука за службеници за откривање нерегуларности. Треба да се донесе и ефикасно да се спроведе национална стратегија за спречување на измама. Во врска со **соработка со Европската комисија**, беше спроведена една заедничка истрага во 2014 година, седум случаи на неправилности (од кои три се однесуваат на потенцијална измама) се пријавени на хартија, а не по електронски пат во Системот за управување со неправилности до Европската канцеларија за борба против измами (ОЛАФ). Треба да продолжи солидното следење на истражување и известување.

Заштита на еврото од фалсификување

Постои релативно мало фалсификување на пари во земјата. Во врска со **усогласувањето со правото на ЕУ**, националното законодавство веќе ги утврди националните постапки против фалсификување и улогите и одговорностите на надлежните институции. Одделот за банкноти на Народната банка врши **техничка анализа** на фалсификувани пари, вклучувајќи ги евро-банкнотите и монетите. Соработката со Министерството за внатрешни работи треба да се подобри уште повеќе преку навремена размена на информации преку системот на база на податоци на фалсификувани банкноти. Не постојат формални договори за соработка со Европската комисија за монети или со Европската централна банка за банкноти во врска со фалсификување. Потребни се понатамошни напори за подобрување на соработката помеѓу националните институции вклучени во борбата против фалсификувањето. Ова треба да се направи преку систематска обука, проширување на практичното искуство и вештини и подобрување на соработката со Европската комисија и Европската централна банка.

4.33. Поглавје 33: Финансиски и буџетски одредби

Правилата за финансирање на буџетот на ЕУ предвидуваат придонеси главно засновани на бруто националниот приход на секоја земја-членка, како и од данок на додадена вредност и царински давачки.

Подготовките се во рана фаза , но постигнат е одреден напредок во ова поглавје. Треба да се воспостави административна рамка за примена на правилата за сопствени ресурси.
--

Нема напредок во поглед на **традиционалните сопствени ресурси, ресурсите кои се базираат врз данокот на додадена вредност** или **ресурсите кои се базираат на бруто националниот приход**. Постигнат е одреден напредок во основните области на политиките кои влијаат на правилната примена на системот за финансирање. *(За случувањата во основните области на политиките види Поглавје 16 - Оданочување; 18 - Статистика; 29 - Царинска унија и 32 - Финансиска контрола).*

Во однос на **административната инфраструктура**, постигнат е одреден напредок во однос на борбата против затајување данок и измама и намалување на обемот на неформалната економија, што останува клучен предизвик. Административните капацитети на институциите вклучени во системот на сопствени ресурси (царина, оданочување, статистика, финансиска контрола) треба дополнително да се зајакнат, а законодавство да се усогласи со правото на ЕУ.

Анекс I - Односи меѓу ЕУ и Република Македонија

Република Македонија учествува во **процесот на стабилизација и асоцијација**.

Спогодбата за стабилизација и асоцијација (ССА) со ЕУ е рамка за односите со ЕУ, вклучувајќи го и политичкиот и економскиот дијалог. Експертите се состанаа на шест поткомитети и во посебна група за реформа на јавната администрација. Состаноците на Комитетот за стабилизација и асоцијација и Советот за стабилизација и асоцијација се одржаа последователно во јуни и јули 2015 година. Оваа година во дискусијата на Комитетот и Советот доминираше сериозната политичка криза во земјата, за која Европската комисија и членовите на Европскиот парламент го помогнаа дијалогот од март до јули, како и проблемите во врска со системското владеење на правото, откриени во прислушуваниите разговори на високи владини функционери за кои Европската комисија достави „Итни реформски приоритети“ кои земјата треба да ги примени.

Што се однесува до ССА, земјата продолжи да ги спроведува обврските, вклучувајќи ги и сите оние кои се однесуваат на првата фаза од спроведувањето на Наслов V („Движење на работници, основање, давање услуги, капитал“). Советот сè уште нема заземено став во однос на предлогот на Комисијата од 2009 година за преминување во втората фаза на спогодбата во согласност со член 5 од ССА. Протоколот за адаптација на ССА, земајќи го предвид пристапувањето на Хрватска во ЕУ, беше потпишан во јули 2014 година; очекувајќи негова ратификација, протоколот се применува привремено со важност од 1 јули 2013 година.

Земјата исто така учествува во зајакнатиот мултилатерален економски дијалог со Комисијата и земјите-членки на ЕУ за подготовка за учество во мултилатерален надзор и координирање на економската политика според Економската и монетарна унија на ЕУ. Во рамки на **Пристапниот дијалог на високо ниво**, работата продолжува на нова табела на цели, надополнета со „Итните реформски приоритети“. Пленарна седница се одржа во септември, вклучувајќи, за прв пат, неколку политички партии и граѓанското општество.

Визната либерализација за граѓаните на земјата кои патуваат во Шенген зоната влезе во сила во декември 2009 година. Како дел од воспоставениот механизам за следење на визната либерализација, Комисијата редовно го оценува напредокот на земјата во спроведувањето на реформите воведени според патокантот за визна либерализација. Механизмот за следење исто така вклучува механизам за предупредување за да се избегнат злоупотреби, координиран од Фронтекс. Комисијата редовно ги поднесува своите извештаи од следењето на поствизната либерализација до Европскиот парламент и Советот. Врз основа на механизмот за укинување на безвизниот режим, земјите-членки на ЕУ може да побараат од Комисијата, во вонредни ситуации и како последна можна мерка, да ја испита можноста за привремено укинување на визната либерализација за државјаните на третите земји. Во 2008 година, влезе во сила Спогодбата за реадмисија меѓу земјата и Европската унија.

Во периодот од 2007 до 2013 година, ЕУ обезбеди финансиска помош за земјата во рамки на **Инструментот за претпристапна помош (ИПА)**. На земјата ѝ беа доделени вкупно 610 милиони евра, надополнети со повеќе-кориснички програми на ИПА. Од овој вкупен износ, националните органи се директно одговорни за управување со 470

милиони евра според децентрализираниот систем на управување (ДИС). Одложувањата во набавки во рамки на ДИС доведе до ситуација во која земјата не беше во можност да искористи 70 милиони евра од ИПА фондовите до крајот на 2014 година, кои беа вратени во буџетот на ЕУ. Поради ограничениот национален капацитет за програмирање и искористување на средствата од ИПА, постои ризик во иднина земјата да не ги искористи дополнителните средства. Административниот капацитет за планирање, проектирање и спроведување на проекти треба да се зајакне, во согласност со правилата на солидно финансиско управување.

Во декември 2014 година, Комисијата ја донесе својата прва ИПА II Национална програма за 2014 година. Таа се однесува на секторите на демократија и управување, владеење на правото и фундаменталните права, конкурентност и иновации, земјоделство, транспорт и животна средина. Владата усвои секторски оперативни програми за транспорт за периодот од 2014 до 2020 година, како и за животна средина и климатска акција за периодот од 2014 до 2020 година. Рамковниот договор за ИПА II помеѓу земјата и Комисијата, беше ратификуван од страна на Владата на 10 јуни 2015 година, со што се овозможува искористување на фондовите од ИПА II.

Во октомври 2015 година, Комисијата донесе посебна мерка од 10 милиони евра, за зајакнување на капацитетот за одговор на најпогодените земји од Западен Балкан за ефикасно справување со зголемените мешани миграциски текови, фокусирајќи се првенствено на Србија и Република Македонија.

Анекс II - Статистички анекс

СТАТИСТИЧКИ ПОДАТОЦИ (со почеток од 11.09.2015 година)
Република Македонија

Основни податоци	Заб.	2002	2010	2011	2012	2013	2014
Население (во илјади)		2 039	2 053	2 057	2 060	2 062	2066
Вкупна површина на земјата (km ²)		25 713	25 713	25 713	25 713	25 713	25 713

Национални пресметки	Заб.	2002	2010	2011	2012	2013	2014
Бруто домашен производ (БДП) (во милиони од националната валута)	1)	258 581	437 296	464 187	466 703	499 559п.	525 843проц.
Бруто домашен производ (БДП) (во милиони ЕУ)	1)	4 241	7 109	7 544	7 586	8 112п.	8 533проц.
БДП (во евра по глава на жител)	1)	2 099	3 459	3 665	3 680	3 930п.	4 127Евр.
БДП (во стандарди на куповна моќ (СКМ) по глава на жител)	1) 2)	5 500	8 900прек.	8 800	9 100	9 500	10 000п.
БДП (во стандарди на куповна моќ (СКМ) по глава на жител), во однос на просекот на ЕУ (ЕУ-28 = 100)	1) 2)	26	35прек.	34	34	36	36п.
Реална стапка на пораст на БДП: промена од претходната година на обемот на БДП (%)	1)	1,5	3,4	2,3	-0,5	2,7п.	3,8проц.
Бруто-додадена вредност според главни сектори							
Земјоделство, шумарство и рибарство (во %)	1)	12,3	11,7	10,9	10,5	11,0п.	10,2проц.
Индустрија (во %)	1)	17,1	17,9	19,0	17,8	17,9п.	18,0проц.
Градежништво (во %)	1)	6,4	6,5	6,1	6,6	6,6п.	6,8проц.
Услуги (во %)	1)	64,2	63,9	64,0	65,1	64,4п.	65,0проц.
Расходи на финална потрошувачка, како дел од БДП (во %)	1)	98,1	93,8	92,0	92,5	89,6п.	86,7проц.
Бруто инвестиции во основни средства, како дел од БДП (во %)	1)	21,3	23,1	23,5	23,4	23,5п.	
Промени во резервите, како дел од БДП (во %)	1)	-0,5	1,4	3,4	5,6	5,0п.	
Извоз на стоки и услуги, во однос на БДП (во %)	1)	26,3	39,8	47,1	45,4	43,8п.	47,9проц.
Увоз на стоки и услуги, во однос на БДП (во %)	1)	45,2	58,1	66,1	66,8	61,9п.	65,1проц.

Индустрија	Заб.	2002	2010	2011	2012	2013	2014
Индекс на обемот на индустриско производство (2010 = 100)		90,8	100	107,0	104,1	107,4	112,5
Број на активни претпријатија (број)	3)		71 638	71 022	70 010	68 158	
Стапка на основање: број на основани претпријатија во извештајниот период (т) поделен со бројот на претпријатија кои се активни во т (во %)			16,8	12,9	11,9	10,0	
Стапка на затворање: број на затворени претпријатија во извештајниот период (т) поделен со бројот на претпријатија кои се активни во т (во %)			13,6	9,3			
Лица вработени во мали и средни претпријатија, како дел од сите вработени (во рамки на нефинансиската бизнис економија) (во %)							
Вредност додадена од страна на малите и средни претпријатија (во нефинансиската бизнис економија) (во милиони евра)							
Вкупна додадена вредност (во нефинансиската бизнис економија) (во милиони евра)							

Стапка на инфлација	Заб.	2002	2010	2011	2012	2013	2014
Индекс на потрошувачки цени (ИПЦ), промена во однос на претходната година (во %)		1,8	1,6	3,9	3,3	2,8	-0,3
Платен биланс	Заб.	2002	2010	2011	2012	2013	2014

Платен биланс: Тековна сметка вкупно (во милиони евра)	4)	-402	-144прек.	-189	-224	-147	-114
Платен биланс тековна сметка: трговски биланс (во милиони евра)	4)	-1 000	-1 532прек.	-1 905	-2 008	-1 858	-1 856
Платен биланс тековна сметка: Нето услуги (во милиони евра)	4)	121	132прек.	359	309	361	358
Платен биланс тековна сметка: нето приход(во милиони евра)	4)	-48	-100прек.	-131	-148	-212	-225
Платен биланс тековна сметка: нето тековни трансфери (во милиони евра)	4)	525	1 356прек.	1 487	1 622	1 563	1 609
од кои владини трансфери (во милиони евра)	4)	103	31прек.	77	60	74	83
**3-годишно назадување на просекот на билансот на тековната сметка во однос на БДП (во %)	4)	-6,2	-7,2	-3,8	-2,5	-2,4	-2,0
Нето странски директни инвестиции (СДИ) (во милиони евра)	4)	112,0	156,9	344,6	117,3	263,8	278,0
Странски директни инвестиции (СДИ) (во милиони евра)	4)	0,1	3,6	-0,2	-6,1	-11,6	-15,7
од кои СДИ на економијата за која се известува во земјите на ЕУ-28 (во милиони евра)							
Странски директни инвестиции (ФДИ) во економијата за која се известува (во милиони евра)	4)	112,1	160,5прек.	344,4	111,2	252,2	262,3
од кои СДИ на земјите од ЕУ-28 на економијата за која се известува (во милиони евра)	4) 5)		135,6	224,4	117,1	226,7	88,9
* Нето меѓународна инвестициска позиција, во однос на БДП (во %)	4)		-51,1	-52,6	-55,1	-56,2	-56,0
Од година во година стапка на промена на бруто прилив на дознаки (во национална валута) од работниците мигранти (во %)	4) 6)	29,1	5,4	-0,7	1,6	-3,4	6,4

Јавни финансии	Заб.	2002	2010	2011	2012	2013	2014
** Општ државен дефицит/суфицит, во однос на БДП (во %)			-2,4	-2,5	-3,8	-3,9	-4,2
** Општ државен долг, во однос на БДП (во %)		40,5	24,1	27,7	33,7	34,2	38,2
Општ државен приход, како процент од БДП (во %)			30,2	29,5	29,6	28	27,8
Општ државен расход, како процент од БДП (во %)			32,6	32,0	33,4	31,9	32,0

Финансиски показатели	Заб.	2002	2010	201	2012	2013	2014
Бруто-девизен долг на целата економија, во однос на БДП (%)	4) 7)	39,3	57,8прек.	64,2	68,2	64,3	69,8п.
Бруто-девизен долг на целата економија, во однос на вкупниот извоз (%)	4) 7)	150,5	150,5прек.	140,8	153,3	148,7	146,8
Понуда на пари: М1 (банкноти, монети, депозити преку ноќ, во милиони евра)	8)	432	933прек.	997	1 072	1 138	1 391
Понуда на пари: М2 (М1 плус депозити со ороченост до две години, во милиони евра)	8)	1 052	3 277прек.	3 523	3 540	3 545	3 801
Понуда на пари: М3 (М2 плус инструменти што може да се нудат на пазарот, во мил. евра)	8)	1 141	3 781прек.	4 147	4 330	4 558	5 040
Вкупен кредит по монетарни финансиски институции спрема резиденти (консолидиран) (во милиони евра)		657	3 102прек.	3 367	3 551	3 779	4 157
Каматни стапки: секојдневна парична стапка, годишно (во %)	9)	11,94	3,78прек.	2,17	2,10	1,86	1,79
Каматна стапка на кредитирање (една година), годишно (во %)	10)	23,00	5,50	5,50	4,23	3,75	3,75
Каматна стапка на депозити (една година), годишно (во %)	10) 11)				1,00	0,75	0,50
Девизен курс на еврото: со просечен период (1 евро = ... национална валута)		60,978	61,515	61,529	61,524	61,566	61,623
Индекс на ефективен девизен курс (2005 = 100)	12)	93,3	106,8	107,8	107,9	109,4	112,5
Вредност на резервни средства (вклучувајќи и злато) (во милиони евра)	10)	770	1 715	2 069	2 193	1 993	2 436

Надворешна трговија со стоки	Заб.	2002	2010	2011	2012	2013	2014
Вредност на увозот: сите стоки, сите партнери (во милиони евра)		2 105	4 137	5 053	5 071	4 983	5 485
Вредност на извозот: сите стоки, сите партнери (во милиони евра)		1 178	2 535	3 215	3 124	3 235	3 723
Трговски биланс: сите стоки, сите партнери (во милиони евра)		-927	-1 602	-1 838	-1 947	-1 748	-1 762
Услови на трговија (ценовен индекс на извозот / ценовен индекс на увозот * 100) (во број)	13)	106	90	94	101		
Удел на извозот спрема ЕУ-28 земји во вредност од вкупниот извоз (во %)		61,2	65,5	63,5	65,3	72,6	76,6
Удел на увозот од ЕУ-28 земји во вредност од вкупниот увоз (во %)		64,4	55,2	56,3	60,3	62,7	63,5

Демографија	Заб.	2002	2010	2011	2012	2013	2014
Сурова стапка на природна промена на население (природен прираст): број на раѓања минус смртни случаи (на илјада жители)		4,8	2,5	1,6	1,7	1,9	
Стапка на смртност кај новороденчиња: смртност на деца под една година (на 1000 живородени)		10,2	7,6	7,6	9,8	10,2	
Животен век при раѓање: мажи (години)		70,6	72,9	73,1	73,0	73,2	
Животен век при раѓање: жени (години)		75,6	77,2	77,2	76,9	77,2	

Пазар на труд	Заб.	2002	2010	2011	2012	2013	2014
Стапка на стопанска активност за лица на возраст од 20 до 64 год.: дел од населението на возраст од 20 до 64 год. што е стопански активно (во %)			70,4	70,1	69,6	70,4	70,8
Стапка на вработеност за лица на возраст од 20 до 64 год.: дел од населението на возраст од 20 до 64 год. што е во работен однос (во %)			48,1	48,4	48,2	50,3	51,3
Стапка на вработеност на мажи на возраст од 20 до 64 год. (во %)			58,4	57,8	57,5	59,7	61,6
Стапка на вработеност на жени на возраст од 20 до 64 год. (во %)			37,5	38,8	38,7	40,7	40,8
Стапка на вработеност на лица на возраст од 55 до 64 год.: дел од населението на возраст од 55 до 64 год. што е во работен однос (во %)		25,8	34,2	35,4	35,4	37,9	38,6
Вработеност според главни сектори							
Земјоделство, шумарство и рибарство (во %)				18,1нев.	17,3	18,7	18,0
Индустрија (во %)				24,1нев.	23,6	23,5	23,5
Градежништво (во %)				6,2нев.	6,3	6,9	7,0
Услуги (во %)				51,6нев.	52,7	50,6	51,4
Лица вработени во јавниот сектор, како дел од вкупниот број на вработени, лица на возраст од 20 до 64 год. (во %)							
Лица вработени во приватниот сектор, како дел од вкупниот број на вработени, лица на возраст од 20 до 64 год. (во %)							
Стапка на невработеност: дел од работната сила што е невработена (во %)		31,9	32,0	31,4	31,0	29,0	28,0
Стапка на невработеност на мажи (во %)		31,7	31,9	31,8	31,5	29,0	27,7
Стапка на невработеност на жени (во %)		32,3	32,2	30,8	30,3	29,0	28,6
Стапка на невработеност на млади: дел од работната сила на возраст од 15 до 24 год.		58,4	53,7	55,3	53,9	51,9	53,1
Стапка на долгорочна невработеност: дел од работната сила што е невработена 12 месеци или повеќе (во %)		27,0	26,7	25,9	25,5	23,9	
Стапка на невработеност на лица (на возраст од 25 до 64 години) кои имаат завршено најмногу ниско образование (ISCED 0-2) (во %)							
Стапката на невработеност на лица (на возраст од 25 до 64 години) со завршено високо образование (ISCED 5 и 6)							
Социјална кохезија	Заб.	2002	2010	2011	2012	2013	2014

Просечни номинални месечни надници и плати (во национална валута)		11 279	20 553	20 847	20 902	21 145	
Индекс на реални надници и плати (индекс на номинални надници и плати поделен со индексот на инфлација) (2000 = 100)	14)	103,0	160,8прек.	157,0	152,3		
Џини коефициент - види дефиниции			40,9	38,5	38,8	37,0	
Јаз на сиромаштија					43,1	39,0	
*Предвремено напуштање на образование и обука: дел од населението на возраст од 18 до 24 години со најниско средно образование и кое во моментот не се дообразува или посетува обука (%)			15,5	13,5	11,7	11,4	12,5
Животен стандард							
	Заб.	2002	2010	2011	2012	2013	2014
Број на патнички возила во однос на големината на населението (број на илјада жители)		150,9	151,1	152,2	163,5	168,2	179,8
Број на претплати за мобилна телефонија во однос на големината на населението (број на илјада жители)		179,7	1 098,2	1 104,9проц.	1 084,6	1 083,9	
Инфраструктура							
	Заб.	2002	2010	2011	2012	2013	2014
Густина на железничка мрежа (функционални линии на илјада km ²)		27	27	27	27	27	27
Должина на автопати (километри)		208	251	259	259	259	259
Иновации и истражување							
	Заб.	2002	2010	2011	2012	2013	2014
Јавни расходи на образование во однос на БДП (во %)		3,4	3,7	3,5	4,0п.		
*Бруто-домашен расход на истражување и развој во однос на БДП (во %)		0,24	0,22	0,22	0,33	0,44п.	
Процент на домаќинства што имаат пристап до интернет дома (во %)			46,0	55,0	58,3	65,1	68,3
Животна средина							
	Заб.	2002	2010	2011	2012	2013	2014
Енергетски интензитет на стопанството (kg на еквивалент во нафта на 1 000 евра БДП при 2005 константни цени)	3)	589,5	493,5	521,6Евр.	502,7п.	453,9Евр.	
Електрична енергија добиена од обновливи извори во однос на потрошувачка на електрична енергија (во %)		11,0	28,0	15,2	11,7	18,7п.	
Патен шпедитерски транспорт (врз основа на тон-км) (во %)	15)	91,7	89,0прек.	91,8	93,2	92,4	92,4
Енергија							
	Заб.	2002	2010	2011	2012	2013	2014
Примарно производство на сите енергетски производи (во илјади тони енергија (ТОЕ))		1 577	1 616	1 736	1 525	1 373п.	
Примарно производство на мазут (во илјади ТОЕ)		0	0	0	0		
Примарно производство на цврст јаглен и лигнит (во илјади ТОЕ)		1 356	1 194	1 410	1 246	1 069п.	
Примарно производство на природен гас (во илјади ТОЕ)		0	0	0	0	0	
Нето-увоз на сите енергетски производи (во илјади ТОЕ)		1 486	1 271	1 435	1 453	1 172п.	
Бруто-потрошувачка на енергија во земјата (во илјади ТОЕ)		2 892	2 879	3 131	2 976	2 722п.	
Производство на електрична енергија (во илјади GWh)		6,1	7,3	6,8	6,3	6,1	
Земјоделство							
	Заб.	2002	2010	2011	2012	2013	2014
Индекс на обемот на производство на земјоделски стоки и услуги (при производни цени) (претходна година = 100)		97,5	107,7	96,8	94,7	103,0п.	
Искористена земјоделска површина (во илјади хектари)		1 316	1 121	1 120	1 267	1 260	1 263

Број на добиток: живи говеда (во илјади грла, крај на периодот)		259	260	265	251	238	242
Број на добиток: живи свињи (во илјади грла, крај на периодот)		196	191	197	177	167	165
Број на добиток: живи овци и кози (во илјади грла, крај на периодот)		1 234	854	839	796	807	822
Производство и искористување на млеко на фармите (вкупно полномасно млеко, во илјади тони)		198	347	376	350	381	387
Производство на ожеани култури: жита (заедно со ориз) (во илјади тони)		645	541	555	460	562	
Производство на ожеани култури: шеќерна репка (во илјади тони)		44	0	0	0	0	0
Производство на ожеани култури: зеленчук (во илјади тони)		678	887	845	704	702	778

: = недостапно

прек. = прекин во серијата

проц. = проценета вредност

п. = привремено

Ев. = Проценка на Евростат

нев. = неверодостојни или несигурни податоци

* = индикатор Европа 2020

** = индикатор на Постапката за макроекономски дисбаланс (ПМД)

*** = Податоците за дефицитот и долгот на владите на земјите во процес на пристапување се објавени „како што се“ и без сигурност во однос на нивниот квалитет и почитување на правилата на ЕСА.

Фусноти:

- 1) Засновано на ЕСА 2010.
- 2) Извор: Евростат.
- 3) Исклучувајќи ги NACE Rev. 2 Оддели А, Љ, П, Р и Класа 64,20.
- 4) Врз основа на прирачникот за платен биланс 6-то издание.
- 5) Податоците за доток на СДИ по земји, се добиваат единствено за категориите Капитал во акции и Кредитната компонента за останатиот капитал.
- 6) Калкулации засновани на податоци во евра.
- 7) 2002: делумно покривање на податоците.
- 8) 2002: со исклучок на податоците за штедилниците.
- 9) Каматните стапки се пресметани како изброен просек. Податоците ги опфаќаат билатералните трансакции преку ноќ.
- 10) Крај на година (31 декември).
- 11) Во 2012 година, Народната банка на РМ вовела два депозитарни инструменти за банките, депозит преку ноќ и 7 дневен депозит. Стапката на депозитот преку ноќ беше 1 %, а на 7 дневни депозити беше 2 % на крајот од годината.
- 12) НЕЕР (номинален ефективен девизен курс)
- 13) Индекс (претходна година = 100) од односот на индексите на единица вредност Paasche.
- 14) Прекин во серијата предизвикан од воведувањето на нов концепт на бруто приход.
- 15) Прекин во серијата предизвикан од вклучување на транспорт со цевковод и транспорт за сопствена сметка.